

STENOGRAFSKE BELEŠKE

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 3

BEOGRAD 1934 GODINE

KNJIGA 2

XXXIII REDOVNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 12 MARTA 1934 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVALI :

PRETSEDNIK

Dr. KOSTA KUMANUDI

POTPRETSEDNICI

DRAGUTIN-KARLO KOVAČEVIĆ

Dr. AVDO HASANBEGOVIĆ

i

Dr. KOSTA POPOVIĆ

SEKRETAR

MILAN MRAVLJE

Prisutni g. g. Ministri: Pretsednik Ministarskog saveta **Nikola T. Uzunović**, Ministar bez portfelja **dr. Albert Kramer**, Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja **Ivan Pucelj**, Ministar bez portfelja **dr. Dragutin Kojić**, Ministar prosvete **dr. Ilija Šumenković**, Ministar bez portfelja **dr. Budislav-Grgur Anđelinović**, Ministar trgovine i industrije i zastupnik Ministra šuma i rudnika **Juraj Demetrović**, Ministar vojske i mornarice, armijski general **Dragomir Ž. Stojanović**, Ministar finansija **dr. Milorad Đorđević**, Ministar građevina i zastupnik Ministra poljoprivrede **dr. Stjepan Srkulj**, Ministar inostranih poslova **Bogoljub Jevtić**, Ministar unutrašnjih poslova **Živojin Lazić** i Ministar fizičkog vaspitanja naroda **dr. Lavoslav Hanžek**.

POČETAK U 8 ČASOVA

S A D R Ž A J :

Pre dnevnog reda: 1 — Čitanje i usvajanje zapisnika XXXII redovnog sastanka;

2 — Saopštenje da Finansijski odbor podnosi naknadni izveštaj o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za 1934/35 godinu;

3 — Otsustva narodnih poslanika;

4 — Saopštenje da direktor Velikobečkerečke fabrike šećera demantuje navode narodnog poslanika dr. Nikole Kešeljevića iznete u njegovom govoru protiv narodnog poslanika dr. Fedora Nikića.

Dnevni red: 1 — Pretres i usvajanje u pojedinostima budžeta VI razdela — Ministarstvo inostranih poslova.

Govornici: Ministar inostranih poslova **Bogoljub Jevtić**, **Svetislav Hođera**, **Omer Kajmaković**, **Mita Dimitrijević**, **dr. Bogumil Vošnjak**, **Alojzij Pavlič**, **Ferdo Šega**, **dr. Milovan Grba**, **Vojko Kurtović**, **dr. Vlado Malančec**, **dr. Ante Kuntarić**, **dr. Miloslav Stojadinović**, **Stevan Ćirić**.

2 — Pretres i usvajanje u pojedinostima budžeta XVI razdela — Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda.

Govornici: Ministar fizičkog vaspitanja naroda **dr. Lavoslav Hanžek**, **Alojzij Pavlič**, **dr. Bogdan Vidović**, **dr. Mladen Lisavac**.

3 Pretres i usvajanje u pojedinostima budžeta II razdela — Penzije i invalidske potpore.

Govornici: **Dr. Nikola Kešeljević**, **dr. Dragutin Perko**, **Arandel Savić**, **Vitomir Davidović**, **Aleksandar Jovanović**, **Ko-**

sta Aleksić, Ignjat Stefanović.

4 — Usvajanje u pojedinostima budžeta III razdela — Državni dugovi.

5 — Pretres i usvajanje u pojedinostima budžeta XVII razdela — Budžetski rezervni krediti.

Govornici: Alojzij Pavlič.

6 — Pretres i usvajanje u pojedinostima budžetskog razdela — Državni prihodi.

Govornici: Jakša Tomić.

7 — Pretres u pojedinostima Finansijskog zakona.

Govornici: Dušan Antonijević, Alojzij Pavlič, dr. Svetislav Mihajlović, Hasan Toromanović.

Saopštenje da Finansijski odbor podnosi naknadni izveštaj o Finansijskom zakonu za 1934/35 godinu.

Prešednik dr. Kosta Kumanudi: Otvaram XXXIII redovni sastanak Narodne skupštine. Izvolite čuti zapisnik prethodne sednice.

Sekretar Milan Mravlje čita zapisnik XXXII redovnog sastanka Narodne skupštine.

Prešednik dr. Kosta Kumanudi: Ima li kakvih primedaba na zapisnik? (Nema). Primedaba nema, zapisnik je primljen. Izvolite čuti odborske izveštaje.

Sekretar Milan Mravlje (saopštava): Finansijski odbor podnosi Skupštini na rešenje svoj naknadni izveštaj o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom finansijskog zakona za 1934/35 godinu. (Vidi prilog).

Prešednik dr. Kosta Kumanudi: Ovaj izveštaj je štampan, razdeljen gospodi narodnim poslanicima i raspravljaje se zajedno sa ostalim predlozima. Izvolite čuti odsustva g. g. poslanika.

Sekretar Milan Mravlje (saopštava): G. gr. Ignjat Tolić, narodni poslanik, izveštava da zbog bolesti ne može prisustvovati skupštinskim sednicama i moli za odsustvo.

Prešednik dr. Kosta Kumanudi: Odobrava li Narodna skupština ovo odsustvo? (Odobrava). Odsustvo je odobreno. Izvolite čuti razna akta.

Sekretar Milan Mravlje (saopštava): Direktor Velikobečkerečke fabrike šećera demantuje navode narodnog poslanika g. dr. Nikole Kešeljevića, iznete u njegovom govoru od 6 marta 1934 godine protivu narodnog poslanika g. dr. Fedora Nikića.

Prešednik dr. Kosta Kumanudi: Ovaj izveštaj prima se na znanje. Prelazimo na dnevni red — produženje pretresa u pojedinostima budžeta državnih rashoda i prihoda za 1934/35 godinu. Na dnevnom redu je budžet Ministarstva inostranih poslova. Ima reč Ministar inostranih poslova g. Bogoljub Jevtić.

Ministar inostranih poslova Bogoljub Jevtić:

Gospodo narodni poslanici! Pregled međunarodnih događaja i, u vezi sa njima, spoljna politika Kraljevine Jugoslavije za ovu minulu godinu, beleži nekoliko znatnih momenata.

Zasnovana na ugovorima o miru i poštovaњу obaveza koje iz njih ističu, naša spoljna politika razvijala se i trajno delovala u pravcu razvijanja međunarodnih odnosa i organizacije mira. Čvrsto privrжена Друштву Народа и његовом уставу, наша spoljna politika razvijala je skladno svu svoju akciju u okrilju i duhu ove najviše međunarodne institucije. Mi svom snagom nastojimo da ona u istini bude bodri čuvar mira i jемац међународног поретка. Поред свих удараца који се наносе угледу и акцији Друштва Народа, поред свих јаких потреса и озбиљне кризе

коју оно преживљује, наша Краљевина ће сачувати сву своју веру у неопходност постојања и потребу све већег ојачања његовог. Ми ћемо нашем сталном и оданом сарадњом са своје стране наставити да доприносимо све што можемо у томе циљу.

Напуштање Друштва Народа од стране извесних сила, а нарочито излагање Немачке прошле јесени, изазвало је дискусију о евентуалној реформи Друштва Народа. По замисли оних који су ове разговоре отпочели, Друштво Народа требало би да претрпи промену у самоме склопу, у начелима садањег његовог постојања. Фашистичка Италија имала је у томе иницијативу. Циљ је, господо, јасан. Желело би се да се успостави режим хијерархије сила! Ви ту идеју познајете још од прошле године, у познатом почетном предлогу о закључењу Пакта у четворо. Сасвим је појмљиво, што су такви разговори изазвали велико узнемирење у целој светској јавности и нарочито непокојство и отпор код средњих и малих народа. Извесно је, да би извођење једне такве замисли у крајњој последици значило уништење ове институције, а са њом, и самог режима постојећих међународних обавеза, значило би тежак потрес стања створеног уговорима о миру. То би био повратак уназад на предатна начела и методе у међународним односима.

Није тешко, господо, извести закључак, колико би против тога морао бити одлучан став Краљевине Југославије.

Истина, потребно је рећи, да парафирани Пакт у четворо није ратификован нити ће то сада бити; идеје о реформи Друштва Народа нису предмет озбиљних предлога и дискусија, али је корисно подвући и указати на општи отпор који би изазвао евентуални покушај оваквих реформи. Ви се сећате да је Сталан Савет Мале Антанте 26 марта прошле године, својом познатом декларацијом, чинио своју дужност у одбрани важећих начела међународне политике и Друштва Народа.

Овде је прилика, господо народна посланици, да подвучемо годишњицу потписа и озакоњења пакта о организацији Мале Антанте. Прилика је да кажемо да је она данас признати међународни чинилац. Њен се утицај познао, а њена позитивна политика већ се јасно осетила. Годинама удружене снаге Југославије, Румуније и Чехословачке, сада организоване у једну вишу међународну заједницу, са успехом су разбијале све оне разглашене и разорне планове ревизионистичке политике у Средњој Европи.

Организацији Мале Антанте ми ћемо са нашим савезницима поклонити нашу највећу пажњу и бригу у интересу спокојства и напретка све три државе и у интересу мира уопште.

Једнакост погледа у свима проблемима, који су од заједничког и општег интереса, и једнодушност одлука на свима конференцијама и састанцима чланова Сталног Савета Мале Антанте показује, да је она заснована на чврстим темељима сагласних интереса и стварности и да је одлучно решено, да тако у заједници изграђује своју политику и своје политичке и привредне односе у Средњој Европи. (Пљескање).

Допустите, господо, да се овде задржимо на привредном програму и тежњама Мале Антанте. За све време наше политичке сарадње прош-

лих година, проучавала се могућност организовања привредне сарадње Мале Антанте. Поједини догађаји у Европи, особито у Средњој Европи, и наступање опште привредне кризе изазвали су хитност одлука у том правцу. Тако, на ванредном састанку Мале Антанте децембра месеца 1932 могла је већ бити спремљена основа. После потписивања пакта о организацији Мале Антанте прошле године, могли смо се конкретно позабавити како питањем стварног плана за привредну сарадњу наших трију држава, тако и питањем стварања органа, који ће бити погодни за дефинитивно постигнуће жељеног циља, да би наша политичка сарадња имала довољно солидну и трајну базу.

На заседању Сталног Савета Мале Антанте у Прагу 1 јуна 1933 године успели смо, као што вам је познато, да створимо стваран план за ову сарадњу, а овај наш састанак, први састанак Привредног Савета, имао је за задатак, да на крају нађе пут за дефинитивно образовање једне привредне заједнице у Средњој Европи, која ће на сваки начин повољно утицати и на суседне нам државе.

Тако ћемо међусобним поверењем разбијати све злураде интриге, а истрајним радом развејати тако ауторитативно изречене сумње у трајање и успех Мале Антанте. (Пљескање).

Да укратко кажем, господо, што ми желимо у привредном погледу постићи:

1 — Привредна и финансијска криза десетковала је наше националне привредне изворе и необично смањила обим наше међусобне размене добара. Наша је прва дужност да је повећамо што пре и да већ сада створимо базу за побољшање наших трговинских односа у 1934 години.

Ово побољшање за 1934 годину треба да буде почетак општег пораста садашњих привредних односа између наше три државе. Година 1935 треба опет да покаже даље систематско побољшање у привредној сарадњи и размени добара.

2 — У томе циљу биће спремљен цео систем разних мера, нових установа и нове организације наших привредних односа, реч је о установљењу сталних установа које ће имати за циљ да олакшају из године у годину повећање обима међусобне размене добара, да прилагоде привредне установе наших трију земаља једне другима, да створе услове за покриће нових потреба становништва наших трију земаља, који се у знатној мери међусобно допуњују, како би, после извесног времена путем рада и еволуције, као што је то био случај са нашим политичком заједницом, дошли до такве привредне заједнице, која би омогућила да се узајамно повећава привредни просперитет наших трију земаља.

3 — У овом свом раду ми не желимо да искључимо ни једну другу државу. Напротив, у интересу је свих нас да сарађујемо на том пољу и са свима нашим суседима: ми ћемо поштовати њихове оправдане привредне интересе и сав наш рад у Привредном савету биће инспирисан овом тежњом. Ми ћемо искрено и са задовољством поздравити све оне који буду хтели да нам се придруже у овом заједничком раду, као што то у осталом и предвиђа наш пакт о организацији Мале Антанте. (Пљескање).

Кадгод је озбиљно и искрено реч о привредној организацији и сарадњи у Средњој Европи,

треба најозбиљније рачунати са овим трајним и лојалним расположењем Мале Антанте. Није сигурно њена кривица, што се није до сада у том правцу дошло до стварних резултата.

Господо народни посланици, руковођена чврстом жељом да у свакој повољној прилици допринесе међународном спокојству и безбедности, Краљевска влада, саобразно духу устава Друштва Народа, и других међународних уговора, старала се развити сву делатност у што пунијој примени великих начела међународне политике и мира. У свајајући у примени та руководна начела наше политике, ми хоћемо да се у Средњој Европи и на Балкану према њима организујемо и да покажемо да смо са нашим савезницима и пријатељима вољни да их трајно утврдимо и поштујемо, чврсто решени у исто време све учинити да их и други поштују.

Краљевина Југославија поштује право на мир свих народа, а највише својих суседа. Она поштује право свих на безбедност и спокојство; она искрено жели свуд око себе напредак и благостање; али исто тако она с правом тражи и заложнице за то сву своју снагу, да и други према њој лојално то исто чине. (Бурно одобравање, пљескање и узвици: Тако је!)

На томе путу Краљевска влада је у Лондону 4 јула прошле године потписала конвенцију о дефиницији напада. У непрекидним напорима за организацију мира ова је конвенција, господо, врло значајна.

У жељи да утврде постојећи мир између њих, обезбеде што бољу примену Бријан-Келогов пакта, Мала Антанта, Турска, Пољска и Унија Совјетских Република сагласиле су се, да прихвате дефиницију напада у међународним односима онако, како је она дефинисана на конференцији за разоружање, у извештају комитета за питање безбедности од 24 маја прошле године. Овом конвенцијом до потпуности је тачно одређено, ко се и кад има сматрати нападачем и шта је напад. Питање дефиниције нападача једно је од најделикатнијих питања, којима се бавило Друштво Народа, а нарочито Комитет за безбедност при конференцији за разоружање. До данас се у том погледу у Женеви никако решење није могло постићи, јер су врло озбиљне санкције које би се морале применити према евентуалном нападачу.

Потписнице конвенције о дефиницији напада у својим међусобним односима пресекле су све тешкоће и, искрено желећи мир и поштовање постојећег поретка, решиле питање на најозбиљнији начин за готово све државе Источне Европе.

У низу, господо, свих напора и догађаја у консолидацији мира, у њиховом природном продукцији, и као њихова неизбежна последица, наступио је повољан моменат за што живљи рад на зближењу балканских народа. На ово зближење упућивале су не само прилике на Балкану, него и општа ситуација у Европи.

Мере у политичким и привредним односима у свету; револуционарни покрети и безобзирне методе у великим водећим нацијама упућују нас, народе на југоистоку Европе, нас слабије и сиромашније, да се сами и међусобно помогнемо. После успеле организације Мале Антанте, паралелно са њом и као употпуњење наше политичке делатности, дошао је рад на споразуму о организацији ми-

ра и сарадње на Балкану.

Не губећи ниједног тренутка из вида стални циљ своје балканске политике, Краљевска Влада није пропустила ни једну прилику да не поради и не допринесе, на првом месту, стварању једне атмосфере поверења међу народима на Балкану и постепеном утирању тешких трагова трагичне балканске прошлости. (Пљескање).

Знајући колико је то мучан посао и колика је опасност од наглог и прекоредног поступања, Краљевска Влада је била опрезна и пажљива.

Од прошлог пролећа у Женеви и лета у Лондону ми смо, у сарадњи на општим пословима међународних састанака, са Грчком, Турском и Бугарском испитивали могућност што бољег развоја наших односа и извесног организовања заједничких напора у сређивању прилика на Балкану. Није потребно нарочито истицати, господо, да је Румунија, имајући са нама исте балканске интересе и солидарност у акцији, нераздвојно поступала са Краљевином Југославијом у свима овим тежњама. Приликом тих разговора споразумели смо се са Турском Републиком, да скоро закључимо уговор о пријатељству, ненападању и арбитражи и решимо такође и постојеће спорове између наших земаља. Месеца новембра прошле године ми смо те споразуме овде у Београду и потписали. Они су већ упућени Народној скупштини на одобрење.

Потписујући конвенцију, и са овим уговором коју је Турска такође потписала, и са овим уговором о пријатељству и ненападању, наша Краљевина је, господо, са напредном и савременом, националном Турском утврдила пријатељске односе на начин, који је најбоље јемство за мир и срдачну сарадњу у будућности.

Веома будна пажња, господо, и трајан напор Краљевске владе био је управљен према Краљевини Бугарској. Познати су вам односи који су до скоро владали између наша два сусудна и толико сродна народа. Тешке заблуде и болна прошлост чиниле су, да ти наши односи можда и нису могли бити друкчији. Али, здрава будућност и напредак наших народа и мир на Балкану захтевали су неодољно да се ти односи измене и поправе до те мере, да нада у бољу будућност, међусобно поверење и искрена сарадња заузму место бесмислене расправе и крвавог узнемиравања и гложења. (Одобравање и пљескање). Краљевина Југославија мушки је пошла путем приближења и свесно, подносећи жртве, сачекала је боље дане у односима са Бугарском. Охрабрена тиме што је и на страни Бугарске наишла на разумевање и прихватање политике зближења и сарадње, Југославија ће наставити ту политику искрено, налазећи да зближење два сродна народа, две суседне Краљевине најприродније одговара потребама трајног мира и осигураног напретка на Балкану. (Бурно одобравање и узвици: Тако је!) Политика зближења и сарадње, коју Краљевина Југославија жели и хоће наставити да води према Краљевини Бугарској, јасна је и јавна, она је у смислу безбедности и смирења на Балкану. Точе би иначе била политика зближења и сарадње, ако би била уперена против ма кога; то не би могла бити, господо, ни у ком случају политика Краљевине Југославије. (Пљескање и узвици: Тако је!). Верујемо да се тако гледа и у Софији и дубоко смо уверени, да та политика одговара најбоље схваћеним интересима и Бугарске и бугарског народа, који мора бити као и наш, жељан мира, рада и напретка. (Пљескање и узвици: Тако

је!) Са тим осећањем цео југословенски народ, ви сте сведоци, господо, искрено је поздравио прве сусрете оба суверена на железничкој станици у Београду, затим у Ексинограду, као што је нарочито искрено и срдечно поздравио Њ. Њ. В. В. Краља Бориса и Краљицу Јоану приликом званичне посете Узвишеном Дому Њ. В. Краља децембра прошле године. (Бурно и дуготрајно одобравање).

Са задовољством смо тада констатовали да је и бугарски народ то правилно разумео и свесрдно отпоздравио.

У том знаку, господо, потражимо спокојство и срећнију будућност!

Господо народни посланици! Балканска политика Краљевине Југославије, као што добро знате, има далеки корен у прошлости; она је наша традиција. Прве датуме јој је обележио у револуционарном, устаничком добу Вожд Карађорђе и од тада, кроз цео прошли век, ту је политику зближења и сарадње са балканским народима, са малим застојима, доследно и истрајно водила Србија све док је није славно предала моћнијој и у срећнијим приликама Краљевини Југославији. У балканској политици своје националне државе, наш народ је нагонски осећао јемство националне слободе и залогу за безбеднију будућност. Отуда увек готовост на споразум и сарадњу са свима балканским народима за ослобођење и слободу Балкана, а с друге стране борба непомирљива, до краја, противу туђина и завојевача, па било с које стране они долазили, као и противу свих њихових заблуделих помагача на Балкану. (Бурно одобравање и усклици: Тако је!)

Данас Краљевина Југославија има на својим границама ослобођене и слободне балканске народе у њиховим националним државама. Са свима балканским државама, то можемо рећи, господо, Југославија је у сасвим добрим и пријатељским односима. Али то није довољно. За напредак и просперитет на Балкану неопходно је потребна организација трајног мира и безбедности, потребна је смишљена и искрена сарадња на свима пољима политичког, културног и привредног живота балканских народа; потребно је више осећања солидарности и заједнице интереса. Напори Краљевске владе били су нарочито управљени у том правцу.

Али пре свега, господо народни посланици, нека нам је допуштено, да се са овога места дубоко и са оданом захвалношћу поклонимо сталним настојањима и највећим заслугама Њ. В. Краља Александра за стварање атмосфере поверења и неопходних услова за организацију мира и сарадње на Балкану за балкански споразум. (Сви народни посланици устају и одушевљено кличу: Живео!) На великом путу до краја месеца септембра прошле године, да се у Добруци и на Крфу у име југословенске нације, са Њ. В. Краљицом побожно поклони сенима својих јунака и најбољих синова ове земље, Њ. В. Краљ је извршио једну историјску мисију од Синаје на Ексиноград, Стамбул и Крф. У вођеним том приликом разговорима са владарима, шефовима држава и одговорним министрима балканских народа, створен је осећај међусобног поверења и могућност балканског споразума.

Одмах за овим настали су живи разговори и преговори одговорних влада о закључењу општег балканског споразума. Ти су преговори без прекида вођени све до почетка фебруара ове године, када су окончани у Београду, а завршени потписом пакта о балканском споразуму 9 фебруара у Атини.

Господо! Балкански Пакт је одмах по потпису објављен и његов вам је текст познат. Он је одређен у замисли и јасан у изразу. Пакт је основа и први циљ споразума на Балкану: организација трајног мира и безбедности државних граница на нашем полуострву.

Четири силе потписнице обавезују се, ради учвршћења мира, да одрже поштовање садашњег територијалног стања на Балкану. Оне гарантују међусобно безбедност свих њихових балканских граница. И не само то, оне се посредно обавезују на поштовање безбедности граница и оних балканских држава, које нису потписнице пакта. Идеја пакта је у пуном складу традиционалне политике Југославије: на Балкану само балкански народи, независни, сложни и споразумни, као услов њихове слободе и јемство њихове независности и као залога њихове напредне будућности.

Силе потписнице посаветоваће се увек, кад треба, о мерама за заштиту интереса по овом уговору.

Ради дисциплине мисли у духу пакта и ради склада у политици на Балкану, потписнице неће примати никакве особене политичке обавезе према којој балканској земљи без претходне сагласности са осталима.

Да би пакт био у пуном смислу балкански споразум, да би се дошло до крајњег циља његовог, предвиђен је приступ и осталих држава које нису овај уговор потписале.

Овакав какав је, без Арбаније и Бугарске, пакту се могу правити приговори. Али не треба заборавити, да је он први и једини израђен покушај трајне организације мира и безбедности на нашем полуострву. Он је највише, што се сада, у овом времену могло постићи. Наше жеље иду преко тога, наш рад се на томе не може зауставити: Пакт је инструменат позитивне политике споразума и мира на Балкану, и то мора бити. Он обавезује на мир и поштовање безбедности; води општем споразуму и сарадњи. Пакт треба примити лојално и одбацити задње мисли у његовом тумачењу, ако у истини желимо да оценимо праву вредност конструктивне политике, којој он треба да служи. (Одобравање и узвици: Тако је!). Правилно тумачен и добро примењен, овај уговор може пресећи на Балкану политику интрига, завада и изненађења.

Није исправно тумачити пакт као савез противу ма које силе ни посредно ни непосредно. Он хоће мир и чува балканску безбедност ради вишег циља балканске политике. Да ли је то непријатељство према коме? Ми морамо желети и хтети да сами, споразумно и добронамерно решавамо своје балканске ствари и спорове. Не бити средство ничије политике на Балкану, не служити ничијим циљевима, па ма како биле примамљиве користи, то се нама чини најздравија политика. (Бурно одобравање и узвици: Тако је!). Свака друга је штетна и свети се. То смо видели.

Злокобно је то хтети заснивати своју безбедност на завади оних који су нам потребни!

Краљевина Југославија је потписала овај уговор са чистим побудама пријатељства према свима и ради највишег циља балканске заједничке политике. За њу се не може рећи да није у добрим и пријатељским односима са свима балканским државама без изузетка. Ту политику пријатељских

односа и све јаче сарадње Краљевска влада ће пуном вољом продужити са свима балканским народима; она ће јој одржати у пуној мери снагу сталности и континуитета.

Краљевска влада може, господо, са задовољством рећи, да је са сређивањем односа на Балкану ишло напореда и развијање бољих наших односа са Арбанијом. Наш народ је са симпатијама пратио и увек прати велике напоре Арбаније и њене владе, да савремено организује и среди своју младу државу, да унапреди своју привреду и себе ојача. Учвршћивање независности Арбаније и њено оспособљење да буде што кориснији члан балканске и међународне заједнице, претставља искрену тежњу наше политике и наших настојања. Пријатељско држање Краљевине Југославије схваћено је правилно и с поверењем у Тирани, те се може забележити добар напредак у нашим односима. То ће се нарочито изразити у јачој привредној сарадњи и размени добара после допунског трговинског уговора и споразума о граничном промету.

Господо, у последње време поново су се почеле ширити вести у иностраној штампи о намераваној ресторацији хабсбуршке монархије. Да би баук био већи, приметила се и извесна активност у такозваним легитимистичким круговима у Аустрији и Мађарској. Све је ово некако индискретно и објављивано. Доведено у везу са крвавим догађајима у Аустрији и разговорима о аустро-мађарској унији, могло би то да означаје смишљену акцију једне одређене политике од необично великог замаха.

Ово је морало изазвати живу пажњу наше и светске јавности. Нужно је, господо, да ми о овој припрећеној ресторацији хабсбуршке монархије кажемо коју реч и овом приликом. То је наше право и дужност. (Узвици: Тако је!) Ми смо делом наследници Аустроугарске Монархије; она се о нас поглавито и разбила.

Нама не треба ништа да доказујемо. Историја хабсбуршке монархије је позната, о њој је дефинитиван суд изречен. Кадгод се за ресторацију хабсбуршке монархије што озбиљно покуша, као оно у Мађарској, или што проговори, као ово у Аустрији, онда, као по некој неизбежној фаталности, крв се пролије.

Зар би то могла бити политика спасења и консолидације? Нема више те силе, а још мање такве политичке комбинације, која ће ту мору прошлости моћи народима на Дунаву прислужити као наду на бољу будућност. (Бурно одобравање и узвици: Тако је!).

Јасно је, шта ово треба да значи. Али и за будуће нека се зна наше мишљење: политика ресторације хабсбуршке монархије није, нити може бити политика ни консолидације ни смирења (Узвици: Тако је!), она је и противу реда и противу мира. Ко хоће њу, тај хоће народно и међународно зло.

А што се нас, господо, тиче, југословенски народ није био узмакао ни пред живом Аустроугарском Монархијом па неће, извесно, ни пред њеном утваром! (Бурно одобравање и узвици: Тако је!).

Господо народни посланици, ускоро се састају у Риму шефови влада Аустрије, Мађарске и Италије. Састају се по веома важном послу не само за ове три земље, већ важном и за читаву Европу с обзиром на положај ових земаља, с обзиром на њихов могући политички и привредни однос. За сада се

ништа званично није објавило ни у погледу обима ни у погледу циља овог посла, за који би се, при добром расположењу, понајпре могло рећи да има антиревизионистички карактер!

Све оно с чиме смо упознати и што за сада знамо недовољно је, господо, да би могли унапред одредити наш став према овој комбинацији, која се хоће да изграђује. После аустријских и мађарских посета у Италији и добијених привредних повластица, после поновљених посета италијанског министра г. Сувића у Беч и Будимпешту, након жалосних и крвавих догађаја у Бечу и промене режима у Аустрији, очекивати је један шири споразум трију држава за политичку и привредну сарадњу. Да ли је то једноставна комбинација само ове групе, што за сада у ствари изгледа, или се замисља као почетак неке шире акције у тежњи сарадње на трајној привредној организацији Средње Европе, то ћемо, господо, убрзо видети. Дотле ми морамо резервисати свој суд и одређивање. (Узвици: Тако је!).

У питању Аустрије, одржавања њене независности, Краљевина Југославија је, господо, имала увек једно одређено мишљење и једну политику. Истина, ми нисмо позвани да бранемо међу првима ту тешку међународну, европску бригу. Проблем Аустрије не може се правилно решити нити га треба решавати у интересу ове или оне силе, њега треба решавати само у интересу трајног мира и консолидације међународних односа, онако како упућују уговори и примљене међународне обавезе. (Узвици: Тако је!).

Наша је политика била и биће стално у том правцу, гајећи према Аустрији и њеном народу увек најбоље расположење и пријатељске односе.

Вама је, господо, из ранијих излагања познато, колико је труда и пажње улагала Краљевска влада у питању разоружања; она није престајала ни једног тренутка да сарађује са осталим владама и чини све што до ње стоји, да се ово веома важно питање позитивно и споразумно реши. И поред свих напора и промене метода у раду, до сада се није могла постићи неопходна сагласност међу силама, није се могло отићи ни корак даље. С друге стране, у питању наоружања, без икаквих договора, отишло се свуда далеко унапред. Ова појава ојачала је само опште неповерење и забринутост. Надати се је, у овој последњој фази дипломатских разговора, да одговорне владе неће штедети ни највећи напор, да се у политици мира и међународног поверења учини један позитиван преокрет и у питању разоружања постигне она неопходна сагласност, на коју су морално обавезне све силе, којима су одржање и напредак Друштва Народа и међународног мира на срцу.

Задржавши вашу пажњу на главним задацима и пословима наше спољне политике, на начели који су они решавани и вођени, Краљевска влада се нада, господо, да ћете са њом бити једнодушни у уверењу, да Краљевина Југославија у заједничкој политици са Француском, Малом Антантом и балканским пријатељима, може спокојно и с поверењем да гледа у будућност. (Бурно и дуготрајно одобравање и узвици: Живео!).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Светислав Хођера да да изјаву у име Југословенске народне странке.

Светислав Хођера: Господо народни посланици, износећи рад Министарства спољних послова у прошлој буџетској години, г. Министар Бошко Јевтић цитирао је између осталих уговора, које је наша држава закључила у тој години, и Четворни пакт закључен између нас, Румуније, Грчке и Турске 9 јануара т. г. у Атини.

У име својих другова и у име своје изјављујем, да ми поздрављамо сваки међународни акт, којим се иде за осигурањем мира и за чувањем стања створеног мировним уговорима. Зато ми поздрављамо и закључење овог четворног пакта уз искрено жаљење, што међу потписницима не видимо и братску земљу Бугарску. (Узвици: Живела!).

Истина је, да члан 3 тога споразума оставља отворена врата и осталим балканским државама, па и Бугарској, да му приступи, али је пријем условљен, што је природно, пристањем свију чланица саговорница, а било би боље да је Бугарска ступила у то наше друштво већ приликом склапања споразума.

Наш однос према Бугарској не може да се ограничи на узајамну гаранцију безбедности балканских граница. Ми желимо, да ти односи буду много ближи и приснији; ми желимо, да са Бугарском постигнемо тако зближење, које ће нас постепено одвести ка једној братској заједници. (Одобравање). Доћи до тога може бити питање времена, али док се до тога зближења не дође, ми не бисмо требали никаквим актом да себи вежемо руке, којим би се одлагало или отежавало испуњење те наше тежње. Ми сматрамо шта више, да се на Балкану може само братским споразумом између нас и Бугарске загарантовати трајан мир, а за трајним миром тежимо и ми и Бугарска (Одобравање).

Однос између ма које две балканске државе није истоветан нашем односу са Бугарском. Ми и Бугари смо Јужни Словени; ми смо два братска племена и природна је она тежња, која се осећа и код нас и код Бугара за братским и дефинитивним зближењем. (Одобравање). Такав однос не постоји ни између које друге две државе на Балкану.

Ми бисмо се радовали, када бисмо датим обавештењима стекли уверење, да се применом четворног пакта неће ни уколико одложити то зближење, које се, по нашем убеђењу, не може спречити. (Гласови: И неће).

Поздрављајући сваки мировни акт и изјављујући жељу да наша спољна политика има увек пред очима тежњу и нашег и бугарског народа за стварањем једне солидне и братске заједнице, изјављујем у име посланика чланова Југословенске народне странке, да ћемо гласати за буџет Министарства спољних послова. (Пљескање и узвици: Живео! — а на левици поклицы: Живео бугарски народ!).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Омер Кајмаковић.

Омер Кајмаковић: Господо народни посланици, са овога места речено је и подвучено неколико пута у току буџетске дебате, да је наша спољна политика активна, да је активна и у правцу заштите и интереса наше државе и нашег народа и да је активна у правцу одржања светскога мира. Аранжман Мале Антанте и Балкански пакт претстављају једно дело од еминентног међународног значаја и дело трајног успеха. Из тих разлога ја

верујем да ћу погодити ваше мишљење, ако се за све ове успехе ода пуно признање за такав рад шефу наше спољне политике, признање које му даје пуно права на заслуге коју је учинио у случају отаџбине и народа. (Тако је).

Не сумњам ни једног тренутка да г. Министар иностраних дела води пуно рачуна и поклања своју пажњу актуелним проблемима међународне политике који искрсавају на дневни ред, а коју и ви делите с њиме. Охрабрен тим спокојством које и ви сви делите у питању наше спољне политике, бићу слободан да дотакнем овом приликом један од тих проблема. То је проблем Аустрије, проблем, као што каже светска штампа, средње Европе.

Тај се проблем поставља упоредо и у вези са питањем независности Аустрије. Једни хоће да га реше спровођењем аншлуса т. ј. присаједињењем Аустрије немачком Рајху; други међутим траже решење у комбинацијама Аустрије са другим државама на Дунаву. Мала Антанта стоји на исправном гледишту и има јасне погледе и на тај проблем свога суседства. Њено се гледиште ослања на стање створено уговорима о миру, које је огарантовано Сенжерменским миром и протоколом од 1922 године. т. ј. самосталност Аустрије има да буде онаква каква је у данашњем обиму без икаквих других планова. Господо, по извесним знацима судећи, мени се чини, да је ово треће гледиште остало прилично усамљено, а на његово место појављују се контуре, чије ћемо слике кроз веома кратко време много јасније видети. Томе је несумњиво крива данашња ситуација у Аустрији. Сама аустријска влада компликовала је тај проблем. Нама је познато да је одмах у почетку влада г. Долфуса дала јасну декларацију у којој је казано да се њен програм и спољни и унутрашњи заснива на одржавању независности Аустрије. Те појаве одјекнуле су повољно у читавом свету. Међутим владавина г. Долфуса дала је повода озбиљној сумњи у ту његову изјаву. Ако је г. Долфус одиста хтео да републици аустријској обезбеди самосталност, његова је дужност била да помаже и све оне политичке групе и елементе у Аустрији, који су у својим програмима одиста имали као основно начело независност Аустрије. На жалост, г. Долфус то није учинио. Целокупна Европа, с обзиром на то питање аустријске независности, имала је пуно поверење у социјалну демократију у Аустрији. Њено поверење нашло је своју потврду у политичком раду социјалне демократије у томе правцу, што је тај народ био изразитији после измењених прилика у немачком Рајху.

Г. Долфус међутим, својим настојавањем да Аустрији обезбеди самосталност, сматрао је за своју дужност да своје природне савезнике на томе послу уништи у крви. Грађански рат у Аустрији, са својим тешким последицама, и ако хоћете по својој бруталности, тежи је него икакав други слични потрес за последњих 50 година. Из хуманих разлога он је изазвао код цивилизованих народа одвратност, а политичка страна овог покоља аустријских радника показала је да је г. Долфус далеко удаљен од намере да обезбеди независност ове мале државе.

Период владавине г. Долфуса, без сваке сумње, створио је нездраве политичке прилике у самој Аустрији. Те су прилике сазреле после нестанка социјалне демократије, да ова земља по-

стане предмет разних планова и експеримената извесних држава у правцу рушења постојећег стања у Средњој Европи. Данас је тешко г. Долфусу да ма кога увери да то нису били његови крајњи циљеви.

Господо народни посланици, кад се покреће питање независности Аустрије, онда се спомину и планови у виду једне уније између Мађарске и Аустрије. Питање ове уније јесте оно питање које нас не може лишити извесне бојазни и страховања за судбину светскога мира, без обзира да ли се ова унија замишља у правцу економске и царинске уније, или у правцу територијалне и политичке уније са међународног гледишта. Из првог решења резултира неминовно ово друго и биће циљ свих тих комбинација са Аустријом.

Што је најгоре и по судбину наших граница опасно јест и то, што извесне мрачне силе настоје да на чело једне такве државне формације у базену Дунава, доведу Хабсбурговце. Државе које су победом и по цену незапамћених жртава дошле до своје независности и до својих међународно признатих граница, у појави ове династије морају да виде елеменат немира у Средњој Европи, морају да виде опасност по европски мир и директно угрожавање својих националних права.

Спољна политика држава Мале Антанте има свој аксиом, који не може да буде предмет компромиса. Тај аксиом састоји се у заштити и одбрани уговора о миру. Ове комбинације у својој суштини, међутим, упућене су против уговора о миру, према томе тековине народа у државама Мале Антанте, огарантоване уговорима о миру, долазе у положај да буду угрожене.

Наша држава кроз период од 15 година доказала је своју мирољубивост, она у својим иницијативама нема никаквих скривених намера, које би биле на штету других држава. Та мирољубивост у служби пацификације Средње Европе и Балканског Полуострва не значи у крајњим случајевима допуштање да наша национална териториј постане предмет ма каквих планова о новом груписању држава на Дунаву, без обзира са које стране такви планови долазили. Са наше стране треба јасно и отворено истакнути да такве експерименте ми нећемо гледати скрштених руку, и ако будемо стављени пред готове чињенице, ми ћемо своја права заштитити стим средствима која нам стоје на располагању. Ако извесне силе желе да у Европи створе ново огњиште немира, и да на Дунаву нагомилају експлозиве који би од Европе могли да створе онај извор опасности за светски мир као што је некада претстављао Балкан пре Светског рата, онда, те силе то могу да чине на своју одговорност.

За време своје дуге владавине Хабсбурговци су заснивали своју власт на узурпацијама и на окупацијама туђих територија, они су градили своје државе на рушевинама слободе других народа, које су насиљем стављали под своје жезло. И будући Хабсбурговци, ако би се појавили на престоу двију вароши на Дунаву, владаће доследно тим својим традицијама.

Интересантно је, господо, да у свим овим плановима постаје све више видљива једна детронирана жена, то је бивша царица Зита, као што рекоше енглески листови, успела је својим интригантским способностима да се приближи позна-

том аустријском државнику Метернику. Као што рекох; по својим интригантским способностима за врло кратко време, јер то је релативно врло кратки временски период, од оне авантуре Карла у Пешти, до данас она је успела да окупи све мрачне елементе у Европи, почевши од мађарских легитимиста, преко аустријског Хајмвера, па чак до савезника и изван ових двију држава, мобилише у корист свога сина Отона.

Питање економске царинске уније засновано је већ одавно на једној мистификацији и рекло би се да земље бивше Аустроугарске Монархије међусобно у економском погледу гравитирају. Када би се ова теза могла за тренутак да прими, тиме није доказано, да једини излаз решења овога питања лежи у унији и ревизији уговора и у рестаурацији хабзбуршке монархије. Ако државе Средње Европе одиста у економском погледу међусобно гравитирају, тиме није речено да те државе не могу да омогуће економску и привредну везу на бази широких овлашћења и узајамности.

У претпоставци да се између три решења аустријског проблема, појаве само ове: аншлус и рестаурација Хабзбурговаца, онда, господо, наша спољна политика доведена је у положај између два зла. У тој дилеми, а с обзиром на предвиђање будућих догађаја, за наше интересе представља аншлус, уколико би се поставило, мање зло од онога првог. Питање аншлуса не поставља се само у иностранству, оно се поставља, господо, и у унутрашњој политици Аустрије у виду једног националног покрета. Принципи уговора о миру и принципи једне гигантске победе савезника у светском рату не би до те мере у својој етичкој основи уздрмао ред ствари, као што би претстављао повреду тих начела рестаурације хабзбуршке монархије. Аншлус као такав имао би ослонац у начелу самоодржење народа, које је начело прокламовао светски рат.

Ми са Немачком немамо никаквих сукоба ни трвeња ни с обзиром на територијална питања, ни с обзиром на етнографска питања. Немачке мањине претстављају код нас оазе, које су отргнуте и удаљене од својих националних територија. Што се тиче најновијих догађаја у самој Немачкој, који су потекли из једне револуције, и који данас претстављају дефинитивну стварност у тој земљи, ми смо видели и узерили се, да то нозо стање не претставља више ни из далека онај страх и неспокојство за Европу, као што је био случај ној политици. Ви знате да је између Пољске и Немачкој, решио је врло тешке проблеме у спољној политици. Ви знате да је између Пољске и Немачке, пре извесног времена, склопљен десетогодишњи пакт о ненападању, и на тој најистакнутијој тачци спорова, те две земље постигле су модус вивенди. Овај пакт с пуним правом назива Лојд Џорџ изумирањем коридора у свести немачког народа. То значи, да је Немачка пошла путем мира и путем споразума.

Граница на Рајни пацифицирана је такође признањем Локарна од стране немачких управљача. Господо, ако хоћемо искрено да говоримо, по свима изјавама, Хитлер неће аншлус, он га чак одлаже и не сматра га актуелним у данашњини и оставља га развоју догађаја. Све су то, господо, околности, под којима се пружа могућност сарадње са овом великом државом не само у привред-

ном погледу, него и у правцу избегавања заплета на Дунаву. Немачка није за рестаурацију Хабзбурговаца, ни за ревизију уговора, коју траже легитимисти у будућности. Из тих елемената могла би да се исконструира извесна оријентација и једна заједничка сарадња на Дунаву.

Сматрам за потребно, да још једном нагласим, да је најосетљивији нерв наше спољне политике у ревизији и у престољу на Дунаву, па према томе подвлачим закључак, да не можемо држати непружену руку свакоме, чији се спољно-политички погледи у Средњој Европи поклапају са нашим интересима и који у спољно-политичким питањима имају исте погледе с нама. То од нас захтева нужда наше самоодбране и стварност времена у коме живимо. То тим пре, што ће се ова два решења, пре или после, појавити пред нама.

Верујем, да евентуалности изражене у могућности ове дилеме не претстављају предмет живог интересовања нашег шефа спољне политике, као што претстављају предмет његове пажње и ови састанци, који данас отпочињу у Риму, ја ћу, господо, бити слободан да задржим вашу пажњу и на једној другој ствари.

Угледа наше државе и њен престиж на страни, на сваки начин почивају на политичким приликама у самој земљи и ако хоћете тај углед и принцип наше државе у овоме Дому. У разним конференцијама у нашој земљи и посетама државног поглавара и државника пријатељских земаља нашој престоници, тај углед добио је своје конкретније форме, што свакако наш народ испуњава пуном сатисфакцијом.

Ја мислим да је наша дужност да својим радом у овоме дому и ван овога дома, да тај углед у иностранству још више ојачамо.

Господо народни посланици, овде су се десиле извесне појаве, које су у јавности и штампи наших савезника одјекнуле неповољно. Да до таквих појава не треба да долази у интересу ове земље, доказаћу вам примерима.

„Ческо Слово“, орган Министра иностраних послова г. Бенеша, између осталог каже следеће: „Извесно је да би се нетачним оптужбама посланика господина Станића у првом реду одлучно користила антијугословенска инострана пропаганда. Стога треба поздравити чињеницу да је претседник господин Никола Узновић те нетачне оптужбе, за које тврди да нису биле злонамерне, свео на праву меру. Додајемо, да би у интересу Југославије желели да се у новом парламенту никада више не поврати стање и оне методе, од којих су имали користи само непријатељи ове земље. „Лидове Новине“ између осталог о тим појавама пишу следеће: „Ова ствар изазива већ неколико дана велико интересовање. Са политичког гледишта она заслужује пажњу с тога, што се у последње време веома упадљиво размахала слобода и право дискусије. Али се исто тако и у Скупштини манифестује све већа слобода говора. Нажалост, веома често су по среди лични испади и нападаји, који и сувише потсећају на оне ружне појаве из времена пре завођења диктатуре. Многи који су поздравили који су се великим делом трудили за ову већу слободу, изјављују страх да ће се та слобода злоупотребити.“ „Народни Листи“, орган г. Крамаржа, који је политички противник г. Бенеша, пишу следеће: „Одговор претседника владе г. У-

зуновића треба поздравити као најбоље средство против тактике која је била омиљена у ранијој југословенској страначкој борби, када су се стране узајамно оптуживале због корупције. Не би било здраво за југословенски парламенат и парламентаризам када би понова пао у старе грешке."

Господо, сматрао сам за своју дужност да вам писање стране штампе прочитам, уздржавајући се овде од сваког свога коментара.

Изјављујем да ћу гласати за буџет Министарства иностраних послова. (Одобравање и пљескање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч господин Мита Димитријевић.

Мита Димитријевић: Господо народни посланици, експозе господина Министра иностраних послова заиста је један позитивни биланс наше спољне политике. Позитивност и сав успех наше спољне политике заснива се на два позитивна факта. Један је наша оданост миру, а други је наша осведочена и традиционална верност својим савезницима. У томе је наша спољна политика остала до краја конзеквентна, и у тој политичкој конзеквентности манифестује се цео послератни период од пок. господина Пашића, који ће остати велика историјска личност у нашој политици, до интелегентног и промишљивог г. Маринковића и, најзад, до разборитог, шумадиски уравнотеженог и у политици срећног г. Јевтића. (Живео! — Пљескање). Позитивност наше спољне политике одређује и нормалне односе наше земље према свима државама. Дешавало се, истина, да односи других држава према нашој земљи нису увек били ни довољно нормални ни довољно лојални. Али логика ствари и догађаја свуда побеђује.

Тако је победила и наша спољна политика у тежњи за нормалним и лојалним односима са свима државама. Као пример да наведемо Италију. У три, у четири маха за ово 15 година, односи с Италијом бивали су затегнути, заострени, чак и критични, јердном речју ненормални. Тежња наше спољне политике за нормалним и лојалним односима увек је и ту побеђивала. Према нашој лојалности, према искреној тежњи са наше стране за нормалним и пријатељским односима с Италијом, и њена политика постајала је с времена на време нормална, чак и пријатељска у извесној дужој или краћој етапи.

Уверен сам да ће очевидна нормалност и лојалност наше спољне политике, на крају, дефинитивно победити и у односима према Италији, као што је победила на Балкану, а верујемо да ће победити и њу, Средњу Европу.

Од две политике ми имамо увек и само једну, ону која обезбеђује мир и која гарантује нормалне односе према свима. С правом можемо рећи да смо ми, откако постоји независна Србија, као језгро данашње Краљевине Југославије, имали у политици на Балкану један правац, који је изражен био кроз девизу „Балкан балканским народима", кроз идеју борбе за ослобођење и за независност балканских народа и кроз идеал заједничке сарадње свих балканских народа за општи опстанак и напредак. Та идеја триумфовала је кроз историјске догађаје у више прилика. Та идеја најзад триумфује и данас у стварању Балканског пакта. Нека нас ништа не изненађује неочекивано држање г. Венизелоса, старог поборника балканске

сарадње, нека нас и не чуди такво његово држање, јер тако увек бива кад се ради о великим стварима. Увек има реакције. Она је мало чудна што долази од г. Венизелоса. Али добро је што је дошло до те реакције, баш са његове стране. Моћи ћемо бар утврдити, до које је мере код Грка схваћен реални интерес од закључења Балканског пакта, или још тачније рећи, до које мере реални интерес балканског пакта стоји над маневрима једне унутарње партијске политике. Балкански пакт је једна врста савеза, а за сваки савез треба народ да се до краја изјасни, је ли за тај савез или није. Јер иначе може бити изненађења у вршењу савезних обавеза.

Наши братски односи с Бугарском прелазе из политике у душе целог југословенског и бугарског народа. Ова политика обновљеног братства, са свесном перспективом, којој наши народи тако жудно теже, инаугурисана је била братским загрљајем два узвишена Суверена, Краља Александра и Краља Бориса у Београду.

Пут нашега узвишеног Краља, од гробова наших изгинулих хероја у Добруци до светлих гробова на Крфу, пут у светлом луку око Балканског Полуострва, од Црног до Белог Мора и до Јадранског, личи на пут једне звезде водиље ка општем спасењу и миру балканских држава. Легендарна и херојска чистота овог Краљевског пута симболична је и за нову политику и за нов морал на Балкану.

Има једно питање наше спољне политике које досад није било предмет дискусије у нашем парламенту, а такође мало и у нашој јавности. То је питање, или боље рећи, проблем Русије и њеног садашњег позитивног учешћа у светским догађајима. Својом интерпелацијом на г. Министра спољних послова о значају закључене конвенције између Совјетске Русије и држава Мале Антанте о дефиницији нападача, имо сам за циљ да се тиме отвори и код нас, у нашем парламенту и у нашој јавности слободна дискусија о садашњем позитивном учешћу Русије у догађајима Европе, а очевидно у духу чувања општег мира. Досадашња отсућност позитивног учешћа Русије у светским догађајима јако се осећала, у толико више, јер Русија није само једна велика држава, она је готово један континент који држи на једном огромном пространству Европу и Азију, и која својом политичком ситуацијом и одосима мора интересовати цео свет. (Одобравање и узвици: Тако је!)

Сви европски догађаји за све време ове отсућности Русије, имали су карактер несвршени и неодређени. Недостала је Русија да својом огромном снагом и политичким значајем даде догађајима у Европи и у свету онај одређен и завршен израз којим се ситуације и догађаји стабилизују. Без позитивног учешћа Русије ни мир у свету није могао бити довољно и позитивно гарантован и чуван.

Негативно учешће Русије у догађајима Европе, у духу агитационе пропаганде Треће Интернационале и с неоствареном илузијом светске револуције, имало је и за Русију, као и за сав свет, негативни ефекат. То негативно дејство осетило се и за демократију целог света. Јер насупротив комунистичкој агитацији из Русије, на другој страни, у Европи, у овој или оној држави, наступао је, пре или после, стварни распад демократије и дизале су

се диктатуре свих врста, од фашизма до хитлеризма. Такво је било дејство од негативног учешћа Русије у односима у догађајима Европе. То и тако дејство, ти и такви супротни и негативни резултати престављају данас и за саму Москву једно живо разочарење. Стварност је сада сасвим друга пред очима свих совјетских управљача у Москви. Из те старности потекла је, најзад, одлука за преоријентацију совјетске међународне политике у духу њеног позитивног учешћа у светским догађајима.

Не може се пропустити, а нарочито не истаћи овде на овом месту да је одсутност позитивног учешћа Русије у догађајима Европе тешко падао у првом реду, нама Југословенима које за Русију дубоко везују расни осећаји и традиције прошлости. (Одобравање: Тако је!) Од ослобођења мале Карађорђево Србије, до борбе у светском рату за уједињење Срба, Хрвата и Словенаца у једну државу, нису престајали ти расни осећаји и традиционалне везе између нашег и руског великог братског народа. (Одобравање: Тако је!) Вера у нашу будућност у критичним моментима увек нам је долазила и јачала из велике и снажне братске Русије. Нимало не грешим ако кажем да се у срцима и у духу целокупног нашег народа осећала једна болна празнина за ових седамнаест година одсутности Русије из светских догађаја. (Одобравање.) А уверен сам да је цео наш народ из дубине душе поздравно прву нашу закључену конвенцију с Русијом као обнову старих веза, њему најближих и најсрданијих. (Одобравање.) Зато је наша јавност, до најдубљих слојева, у целом нашем југословенском народу примила са особитим одушевљењем закључење првог нашег пакта с Русијом. (Одобравање.) Не поричући нимало значај других закључених пактова, и свесни све корисности њихове, можемо ипак рећи да је закључење конвенције с Русијом о дефиницији нападача нашло нарочити одјек у свем нашем народу не само својим политичким значајем, него и оном расном симпатијом и оживљењем нове вере према Русији. (Пљескање: Тако је!)

Али ја нећу, у овој дискусији, да базиром све своје закључке само на тим расним симпатијама и на традицијама из прошлости. Проблем Русије поставља се сад на другој, и сасвим другој основи. Нећу, исто тако, идентификовати Русију са комунизмом, јер то ни сама Совјетска Русија не чини у својим међународним везама и односима, шта више она се од тога категорично ограђује у свима до данас закљученим међународним уговорима и пактовима. Комунизам је комунизам. А Русија је Русија. То су два појма, које треба одвојити један од другог ради реалног гледања на садашње позитивно учешће Русије у светским догађајима. По среди су данас животни интереси, шта више, изван расе, изван традиција, животни интереси који данас одлучују у свему и пре свега. Ти животни интереси, у првом реду, свде се на чување и одбрану мира у свету, и свака сарадња у овом смислу позитивна је сама по себи. (Одобравање: Тако је!) У таквом односу ствари и догађаја, узимају се у позитивно разматрање, одређени политички циљеви за чување и гаранцију мира, а мање се, или никако, не воде обзир о политичкој структури и карактеру држава с којима се улази у општу сарадњу за постигнуће тог великог и позитивног циља. Тако су гледиште, у односу према Русији узеле

и друге државе, у првом реду пријатељска нам Француска.

На таквом гледишту, у односу према Совјетској Русији, нашли смо се и ми, државе Мале Антанте, са нашим осведоченим пријатељским државама, Пољском, Грчком и Турском. Неће бити погрешно тврдити да смо се, ми сви — Југославија, Румунија, Грчка и Турска — међусобно јаче приближили, јер смо се претходно у односу према Русији нашли сви заједно на истом гледишту, везавши се сви скупа са Русијом једним општим и заједничким пактом, који у међународној политици обележава гаранцију мира на истоку Европе. Балкански пакт, који је следовао за закључењем заједничког пакта с Русијом, и као његова последица, инспирисан је у истом духу чувања и одбране мира дуж целог истока и југо-истока Европе. (Одобравање.)

Господо, дискусија у односима са Русијом од неизмерне је важности. Приступам тој дискусији не само са пуно срдачне воље, него и са прибраним позитивним материјалом. Нека би се у парламенту и у нашој јавности отворила жива и слободна дискусија о преокрету међународне политике Русије с позитивним њеним учешћем у догађајима Европе за општи и трајан мир.

Господо, мени су добро познате ствари и догађаји у Русији. Као саветник посланства у Русији остао сам у њој и за време револуције, и доцније. Видео сам својим очима и прожимао духом својим све тешке, све црне и крваве догађаје. Следовао сам, с непрекидним интересовањем све догађаје у еволуцији Совјетске Русије, и нисам престао да их пратим у целом периоду од њеног негативног дејства за постојеће стање у Европи до њеног позитивног учешћа сада у догађајима Европе за чување и одбрану мира.

Ја ћу се трудити, господо, да изложим све што се од важности има рећи о Русији. Говорићу о свему том на начин, како треба говорити о озбиљним стварима, у пуној свести о значају њиховом, и у најчистијој савести да вршим своју поштену дужност према Народној скупштини и према свом народу.

Господо, Версајски уговор, после једног најстрашнијег и најкрвавијег рата, имао је за циљ да уништи за свагда империјалистичку хегемонију и да спречи неправедну експлоатацију малих и слабо заштићених народа, па тиме да спречи у будуће све могућности рата. Према томе општи је задатак да се основна начела Версајског уговора по сваку цену чувају у интересу мира. (Одобравање и пљескање.)

Ипак светски мир тоји стално под знаком питања, јер су империјалистичке тежње већ јасно на помолу. То подривање мира већ се осетно врши ревизионистичким тежњама и припремом оружана. Рат Јапана с Кином и окупација Манџурије заостриле су односе на далеком Истоку. Били смо сведоци да Друштво народа није у стању да спречи ратне начине решавања међународних сукоба.

С друге стране победа хитлеровског фашизма у Немачкој наговештава и сувише јасно спремање ревноша. Тиме се заоштравају односи у Европи. Ратни пламен букнуо је на Далеком Истоку, а нико није сигуран да временом не букне и у Европи.

Зар иступање Јапана и Немачке из Друштва народа не дају нове импулсе за појачање наоружа-

ња и за приpremaње империјалистичког рата? Идеја о разоружању зар се не преобраћа све више у тежњу за оружањем разоружаних. Зар се не спремају све државе за страховити ваздушни рат? Све се креће у правцу ка новом рату. Али, и пре него би и дошао тај нови и страшнији рат, ми смо већ у стадијуму једног перманентног економског рата, који кроз незапамћену кризу наноси народима огромне штете и жртве, исте толике као стварни физички рат. (Одобравање: Тако је!)

Криза, с друге стране, показује се у незапослености милијунских гладних маса. И док траје таква ситуација, свет ће живети у хаосу који је штетан нарочито за мале земље, у којима је резерва унутрашњег капитала слбија.

Овакве тешке и хаотичне прилике натурују свет на спонтано обнављање старих традиционалних веза. У таквом стању, ми видимо да се споразумевају државе са сасвим супротним унутрашњим уређењем, споразумевају се за мирне односе, за олакшање светске привредне кризе и за чување светског мира. И стварају се поново формације од истих националних комплекса, чији су заједнички интереси идентични у питању чувања мира.

Интересантно је, ради потврде овога, изложити хронолошким редом еволуцију преоријентације Русије у њеним међународним односима.

Прве уговоре на бази мира и ненападања, Русија је закључила у току 1919—1921 године са суседним државама како на Западу — са Финском, Естонијом, Латвијом, Литвом и Пољском — тако и на Истоку са Персијом, Турском и Авганистаном. У том истом времену, од 1921—1922 године, Русија је закључила трговинске уговоре са Великом Британијом, Норвешком, Аустријом, Италијом и Чехословачком. Даље, од 1923 до краја 1924 године Русија је већ успоставила нормалне дипломатске односе прво с Великом Британијом, затим с Италијом, Норвешком, Аустријом, Грчком, Шведском, с Китајем, с Данском, и 28 октобра 1924 год. са Француском.

Из овога кратког периода, од 1920—1924 године, могло се закључити да су резултати закључених трговинских односа довели и до дипломатских односа са свима наведеним државама. Од 1925 год. Русија успева да успостави нормалне дипломатске односе с Јапаном и склапа гарантне уговоре о неутралитету с Турском, Немачком, Авганистаном, Персијом, Литвом. Овим се уговори-ма са суседним државама још једанпут манифестује од стране Русије њена тежња за миром.

Године 1928 Русија у комисији за разоружање у Друштву народа, узима прву иницијативу за свеопште и потпуно разоружање. Познат је њен предлог у том смислу, који је обележио и прву њену појаву у Друштву Народа и који је свратио на себе сву европску пажњу у припремној комисији за разоружање.

Године 1929, на дан 9 фебруара, био је потписан чувени московски протоколдуху Келоговог пакта о ненападању, опет са суседним државама, са Пољском, Латвијом, Естонијом и Румунијом. Тиме, потписавши ове пактове, Русија је ушла у међународне пацифичке односе преко суседних државе и са државама целог света које су потписале Келогов пакт о ненападању.

С појавом руске делегације у комисији за разоружање почиње живља и одређенија веза и са-

радња између Француске и Русије у духу очувања мира. У Француској ова веза и сарадња са Русијом манифестовала се, у први мах, тиме што је у Паризу отворен 25 јуна 1928 године нарочити француско-руски комитет за узајамно золижење и проучавање здраве како економске тако и политичке основе за обновљење старих, традиционалних, некада савезничких односа између Француске и Русије. Овај француско-руски комитет имао је да проучи прве могућности међународних привредних и кредитних односа између ових двеју великих држава. Ова акција на бази нормализовања привредних и кредитних односа између Русије и Француске јавља се као тежња Француске, извући Русију из њене дотадашње привредне и кредитне зависности од Немачке. До тага времена Немачка је у снабдевању Русије дала велике кредите, до суме од једне и по милијарде златних марака (око 20 милијарди динара). Тиме је, по једном мудрој плану Француска настојавала да извуче Русију из такозваног ревизионистичког блока и да тим самим омогући здраву преоријентацију Русије на путу на којем сада видимо Русију у њеном позитивном учешћу у чувању међународног мира на бази Версајског уговора.

Од великих држава Русија је доскора била у неуговореним односима једино са Северо-Америчком Унијом. Свима нам је познато колико је означен био као велики и највећи светски догађај обнава односа између држава Северо-Америчке Уније и Русије. Познато је исто тако с колико је интереса, и с позитивним коментарима био праћен пут совјетског комесара спољних послова Литвинова у Вашингтон. Састанак Рузвелта и Литвинова значио је један огромни светски догађај којим је разбијена била она већ убедљива ратна психоза о неминуовном рату на крајњем истоку са реперкусијом изазивања рата у целој свету. Нема сумње да је после састанка Рузвелта и Литвинова ратна агресивност Јапана ослабила, а тиме, у реперкусији на Европу, ослабила је истовремено и она у почетку бучна хилтеровска ратоборна агресивност.

То је, господо несумњиви и особито значајан резултат састанка Рузвелта и Литвинова. Тиме се у одбрани мира створио један снажан блок Русије, Америке и Француске. Тиме се још јаче документовала здрава преоријентација Русије и њено позитивно учешће у светским догађајима за одржавање мира.

Други је, не мање важан, политички догађај од општег светског значаја, пут у Москву нашег сведоченог пријатеља, бившег представника француске владе, а сада претседника одбора за спољне послове. Овај пут г. Ериоа показао је прво да се између Русије и Француске установљавају коначно они ранији традиционално интимни односи; друго, да између Француске и Русије настаје тесна сарадња за одржавање свих одредаба Версајског уговора. Тиме је разбијен блок, који сада очајно тражи нову основу, али који ће увек имати предоминантну отпорну снагу од већ створене велике формације Русије, Америке и Француске, а уз њих с друге стране Мале Антанте, појачане још закључењем с Русијом опште конвенције о дефиницији нападача, што је све, у продуженој линији, резултовано у стварању Балканског пакта.

Господо, видите добро, колико се на једној

грандиозној линији са позитивним преоријентацијом Русије и са њом у центру ствара снажан и силан фронт против ревизионизма и против доскора набујале ратне агресивности у свету.

Уверен сам да сам довољно јасно обележио не само позитивну преоријентацију Русије у њеној међународној политици а у духу чувања мира, него је исто тако довољно јасно наглашено да без Русије не може бити ни мира у свету, нити нормалне сарадње у свима правцима, и политичким и привредним. Уосталом што се тиче Југославије, можемо бити потпуно поуздани да је систем француске спољне политике у односу према Русији за нас довољна гаранција. Јер, у осведоченом пријатељству Француске према Југославији, као и у њеном политичком међународном систему Југославија је увек имала свој загартовани положај. (Пљескање и одобравање).

Ми улазимо, господо, у нормалне односе са фашизмом и хитлеризмом, а не заборавимо да су и то међународне борбене политичке доктрине, чији је циљ рушити постојеће поретке у свету. За нас није опасан комунизам, а несумњиво више може бити опасан ратоборни шовинизам фашизма и хитлеризма. Комунизам сада у целом свету преживљује основну кризу, па и у Русији еволуирао је тако да више нити се верује у светску револуцију, нити више о томе и речи има. Ова напуштена идеологија и акција изгубила је свој значај и циљ, откад је Русија почела да улази у нормалне односе с осталим светом на бази обавезних уговора. Па и сам руска црвена војска, некад сматрана као оруђе за офанзиву у духу светске револуције, сада се, од фебруара 1929 године, сва преобразила, идеологијом и акцијом, у одбрану руске земље.

Некад је Европа хтела да створи санитарни кордон око Русије. Говорило се о бодљикавим жицама. Сад нико о томе нити говори нити мисли. Напротив, Русија данас чини све да осигура мир за себе и за сав свет. Цела светска штампа подвукла је изјаву Стаљина на последњем XVII конгресу Совјета целе Русије, где је речено: „Совјетска спољна политика данас је потпуно јасна. То је политика чувања мира и појачања трговинских односа са свима државама... Ми смо за мир и браћимо мир... Ко жели мир и хоће да има пословне везе с Русијом, тај ће увек — вели Стаљин — наћи подршке код нас.”

Довољно је изложено, какви све политички разлози руководе Америку, Француску, Енглеску и све друге државе да на бази чувања мира и поштовања уговора, закључују с Русијом нормалне дипломатске односе. Ти су разлози у истој мери оправдани и за Југославију, будући су оправдани и за велике пријатељске нам државе.

Да напоменем на крају и друге конкретне разлоге које, у ревизији наших односа с Русијом, не треба пренебрегнути.

Познато је да руска роба плови Дунавом под аустријском заставом и аустријским шлеповима, а по мору под италијанском, турском и грчком заставом. Међутим наши теретни речни пароброди и шлепови, исто као и јадрански пароброди, стоје већином укотвљени и без посла. Руски извоз стално омета развијање наше спољне трговине пољопривредних продуката. Без одговарајућих споразума с Русијом, ми не можемо сузбијати ову

конкуренцију. Исто тако без одговарајућих споразума ми не можемо развијати извоз нашег дрвета. По свој прилици један реалан споразум би могао олакшати напрегнуто стање у нашој народној привреди. Русија много увози крвне стоке, свињског меса, сланине и масти. Међутим наш извоз баш продуката ове привредне гране преживљује сталну кризу. У тешкој се кризи налази наша привреда опијума и дувана. Ту би споразум са Русијом нарочито добро дошао. Наш опијум би се пласирао у Русији, а и дуван би се могао делимично у Русији продавати.

Господо, из свега овога закључак је јасан. И да га не кажем, убеђен сам да је код свих нас па и код целог народа нашег већ створен. Створено је у целом свету једно непоколебљиво уверење о здравој улози и снази Русије за чување мира и за отпор против сваке ревизионистичке и ратне агресивности. Створени су на тој основи и у том смислу многи пактови и конвенције са Русијом, који везују, поред наших великих пријатеља, и нас саме кроз Малу Антанту. Створено је, најзад, и расположење у свима нашим народним слојевима за један одређен и позитиван однос с Русијом. (Пљескање и одобравање). Остаје само да у томе смислу створимо само један коначан закључак.

То је најважнији моменат и ја верујем да ће Краљевска влада, која има о том да одлучи, наћи у блиској будућности један погодан моменат за једну коначну ревизију наших односа са Русијом. Сматрајући да је политика нашег Министарства спољних послова била заиста срећне руке и да ће исто тако дати и даље позитивне резултате, као и досад, изјављујем да ћу гласати за предложени буџет. (Одобравање и пљескање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч народни посланик г. др. Богумил Вошњак.

Dr. Bogumil Vošnjak: Један практичар savremene diplomacije, који је сјајно zastupao Francusku u Berlinu uочи Svetskog rata, Žil Kambon, obeležio је upravo sociološki spoljnu politiku: »Spoljna politika nije stvar osećaja; она prilagoduје slučajne činjenice većitim zakonima, који upravljaju sudbinom naroda.« Ovim rečima је велики francuski diplomata vrlo lepo podvukao да spoljna politika једне zemlje мора imati svoje dobro zamišljene osnove.

Ni за једну zemlju не вреди то у већој мери, него за Jugoslaviju. Ni у једној nisu zadaci spoljne politike teži, sudbonosniji, celo narodno bitisanje obuhvatajući. Naša spoljna politika odbranila је tokom poslednje godine једну vrlo opasnu ofanzivu. Ova ofanziva imala је suprotno, neočekivano dejstvo, zaključenje balkanskog pakta i moralnu detantu između nas i Bugarske. U tome momentu ide ofanziva linijom najmanjeg otpora, i то је Podunavlje, Beč i Pešta.

Jedna od najopasnijih odnosa i pojava spoljne politike sadašnjice је takozvana kriza Društva Naroda. Nekadanja vedra atmosfera Ženeve promenila се, postala је tmurna, pesimistična. Koји су razlozi? Mislim, да ima ту један greh koji се desio pri rođenju. Teza да Društvo Naroda не sme stvarnim sankcijama realizirati svoje odluke, jako ispoljavanje socijalnog ekonomskog, i intelektualnog mesto čisto političkog rada, koji је ipak srž сваке međunarodne zajednice mnogo је kriva, да danas Društvo Naroda nije она politička snaga koja bi trebalo да bude. Shvatanje Društva Naroda naše велике i plemenite saveznice Francuske, bilo је uvek mnogo realnije. Ipak се u

interesu sviju naroda nadamo, da je sadanje stanje prolazno i da institucija koju je stvorio veliki Wilson, komē dugujemo mi Jugosloveni večnu zahvalnost; izade pobedonosna iz današnjeg stanja.

Sada ću spomenuti jedan vrlo konkretan politički problem sa kojim je najuže povezana ideologija Društva Naroda, i to je onaj sigurnosti i moralnog razoružanja. Na interparlamentarnoj konferenciji god. 1932 u Ženevi rekao sam u svome referatu: »Država koja dozvoljava da se na njenoj teritoriji spremaju atentati protiv unutrašnje sigurnosti druge države, mora snositi celu materijalnu i moralnu odgovornost.« »Stvaranje revolucionarnih pokreta u drugoj državi sa finansijskom pomoću izvesne države koja ima politički interes izazvati unutrašnje trzavice, je zločin protiv međunarodnog prava. To je upereno protiv saradnje naroda, protiv međunarodne solidarnosti, čak protiv egzistencije našeg državnog međunarodnog sistema«. Kako su opravdane bile ove reči, izgovorene pred predstavnicima skoro sviju svetskih parlamenata! Izvesne sile prestale da rovale protiv integriteta naše Jugoslavije. Montirane su paklene mašine u vagonima. I dogodilo se je još nešto strašnije, odvratnije. Na tudoj državnoj teritoriji spremali su se atentati za vreme boravka našeg Velikog Vladara, Prvog Jugoslovena u Zagrebu, pokušaji atentata čiji će se poslednji čin odigravati pred sudnicama jugoslovenskog suda za zaštitu države.

Govoreći o Društvu Naroda koje je ipak još uvek jedna velika moralna sila, ipak moramo stalno podvući glavnu osnovicu njegovog bitisanja, onu osnovicu protiv koje se buni i Rim i Berlin, to je jednakost naroda i država. Ali Društvo Naroda nije jedna prosta zajednica država, nanizanih s brda s dola bez ikakvog sistema, njegov pakt predviđa regionalne sporazume i na tom polju pokazuje međunarodna saradnja svoje najlepše pobeđe. Pakt o organizaciji Male Antante, Balkanski pakt, su sjajni uzori međunarodne organizacije u okviru Društva Naroda.

Ima na svetu još jedna međunarodna organizacija, možemo da kažemo najstariji međunarodni činio, katolička crkva. Papaska Stolica je jedna vrlo komplicirana moralna i svetska snaga, koja je konzervativna u svojoj osnovi, pa ipak ume sa sjajnom elastičnošću stvarati kompromise sadašnjošću. Jedan ovakav kompromis rimskog duha je konkordat sa nacional-socijalističkom Nemačkom potpisan u Vatikanu 20 jula 1933 godine. Čuveni član 32 ovog konkordata kaže da rimska Stolica zabranjuje sveštenicima i kaluderima pripadati ma kakvoj političkoj stranci i raditi u korist koje stranke. To znači likvidacija partiskog života na korist koje stranke. To znači likvidacija partiskog života na verskoj bazi. Vatikan je zaključio modus vivendi sa Čehoslovačkom, konkordat sa Rumunijom, Poljskom, Nemačkom i ne znam kolikim državama Evrope. Nadamo se, da će ipak jednog dana biti uređeni i naši odnosi sa rimskom Stolicom.

Mala Antanta postala je posle potpisa pakta o organizaciji Male Antante sve više i više jedan snažan instrumenat politike mira u Evropi, instrumenat evropske saradnje u spoljnoj politici. To, što joj najviše koristi, to je kontinuitet njezine politike. Dve države Male Antante su monarhije, i već radi toga je njima osiguran potrebn kontinuitet, jedan sistem i koncept koji se ne menja. Treća država je republika, ali ona ima vanrednu sreću da vodi spoljnu politiku ista lič-

nost od god. 1918, primer kakog nema u diplomaciji celoga sveta.

Ovaj duboki smisao za auktoritet i kontinuitet mora doći do svog izražaja na svim područjima jedne spoljne politike. Zašto je bila osnovana Mala Antanta? Koridor između severnih i južnih Slovena je propao. Mađarska urinula se je kao opasan klin između nas. Velika Antanta je posle pada komunizma u Mađarskoj, učinila god. 1919. onu najsudbonosniju pogrešku što je dala vlast u Mađarskoj u ruke onima koji su izazvali Svetski rat, magnatima i staroj vladajućoj mađarskoj klasi, mesto da bi je dala mađarskome seljaku. Mađarska god. 1919 je postala usled svog neprijateljskog stava prema novim teritorijalnim klauzulama mirovnih ugovora, najveća smetnja politici pomirenja u Srednjoj Evropi. Ipak stvarni privredni interesi Madara idu putem Dunava prema Balkanu i samo izveštačeni politički interesi prema Austriji i Nemačkoj. U toj situaciji je bila Mala Antanta onaj željezni obruč, ne posve zatvoreni, oko Mađarske, koji je trebao da čuva stanje stvoreno ugovorima o miru. I nemojmo zaboraviti mobilizaciju naše i čehoslovačke vojske i onu prvu veliku pobeđu Male Antante, kada je u oktobru 1921 god. osujetila restauraciju Habsburgovaca, prinudila poslednjeg cara Austro-Ugarske Karla, da ostavi Mađarsku, da ide u izgnanstvo na Mederu gde je umro. Mala Antanta mora biti protiv sinu mu Otu, kako je bila protiv ocu Karlu. U Austriji su bili tada Habsburgovci posve dogospodarili, ali u Mađarskoj je bio potreban poseban zakonski član mađarskog parlamenta, koji zabranjuje restoraciju Habsburgovaca. Pobjeda Male Antante nad Habsburgovcima bila je prva osnovica njezine buduće veličine, i ja sam ponosan što sam tada mogao, kao izaslanik naše zemlje, saradivati na ovoj pobeđi.

Paktom organizacije Male Antante je bila stvorena jedna međunarodna organizacija koja po broju stanovnika skoro odgovara nekadašnjoj Austro-Ugarskoj Monarhiji, naravno, ne po svojoj državnoj povezanosti. Ova nova međunarodna organizacija, posve sui generis, nije radi toga ni konfederacija ni superdržava, nego naročito zamišljeni organ za vodenje jedinstvene spoljne politike. Mala Antanta potpisuje kao jedna jedinica međunarodne ugovore, okrnjen je dakle suverenitet pojedinih država u pogledu vodenja spoljne politike. Privredna Mala Antanta je kudi-kamo delikatnija međunarodna pojava. Ako i privredna Mala Antanta neće da stvori sve ono, što bi hteli njezini oci, to nije njena krivica. Privredna Mala Antanta organizuje se u danima u kojima trijumfuje misao autarhije, privrednog državnog života o svome ruhu i kruhu.

Po članu 88 Sent-Zermenskog ugovora nezavisnost Austrije neotuđiva je, osim sa pristankom Saveta Društva Naroda. Godine 1921 održani su plebisciti u pojedinim austrijskim zemljama, i tom prilikom se je narod sa ogromnim većinama opredelio za ujedinjenje sa Nemačkom. U jeseni 1922 god. Austrija nije mogla ni živeti ni umreti. Kancelar Sajpel tada nije mirovao u Ženevi, dok nije dobio novčanu pomoć, i dok nije bio potpisan ženevski protokol koji nalaže čuvanje austrijske nezavisnosti Engleskoj, Francuskoj, Italiji i republici Čehoslovačkoj. Ni Jugoslavija ni Rumunija nisu potpisale ovaj protokol od 4 oktobra 1922 god., i to radi toga pošto one nisu saradivale u t. zv. finansijskoj rekonstrukciji Austrije.

Austrija je preuzela članom 62 do 69 Sen-Zermenskog mira kao i posebnim ugovorom svečane oba-

veze u pogledu zaštite svojih manjina. Svi austrijski državljani biće jednakopravni pred zakonom i uživaju u pogledu jezika ista prava kao i svi drugi. Dužnost je naša da se pitamo, da li je Austrija ovu svoju obavezu ispunila prema koruškim Slovencima koji su, usled nesrećnog svršetka korušskog plebiscita, postali austrijski državljani. Austrija štitila je, uprkos svim obavezama, Slovence baš tako malo kao i Italija, koja nikakve međunarodne obaveze nema.

Školsko uređenje u Koruškoj ima jedini cilj da se slovenački podmladak sistematski odrođuje i ponemčava. Slovenačke osnovne škole, u pravom smislu reči, u Koruškoj uopšte nema, dok Nemci u Jugoslaviji imaju 154 osnovnih škola sa 570 odeljenja, 6 građanskih škola, učiteljsku školu i 1 gimnaziju. Kakva ogromna razlika, kako postupa Jugoslavija sa nemačkom manjinom i kako postupa Austrija sa Slovencima. U Koruškoj nema ni jednog nacionalno svesnog učitelja, ni srednješkolskog profesora, ni jednog Slovenca sudije, ni upravnog činovnika, ni žandarma. Ipak koruški Slovenci nisu klonuli. U saboru u Celovcu imaju dva poslanika i kod izbora u poljoprivrednu komoru u Koruškoj Slovenci su pobedili u četiri sreza i u severna dva sreza je bila slovenačka stranka druga po redu, dakle mora biti mnogo više Slovenaca u Koruškoj nego što priznaje austrijska statistika.

U pitanju t. zv. »anšlusa«, najdelikatnijeg međunarodnog problema sadašnjice, sukobljavaju se tri razna pogleda, onaj Italije, Francuske i Nemačke. Pokojni Aristid Brijan je u svome velikom govoru 5 marta 1931 godine dodirnuo »anšlus« sledećim rečima: »Rekli su mi: Vi ste slepi. Sutra, preksutra, najkasnije, »Anšlus« će se izvršiti uprkos i protiv nas, jednim udarom sile. Meseci, godine su prošle, Austrija zivi puna solidne svesti svog nacionaliteta; zauzela je čak još snažnije svoje mesto u kolu naroda, ona u tome kolu raspravlja kao jednak sa jednakima.« Mislimo, da nije greh, učinjen seni velikog državnika Francuske, ako parafraziramo ove reči.

Tri godine kasnije Austrija je u jednom teškom položaju. Građanski rat besnio je u njezinim granicama. Da, Austrija ima svoju nacionalnu svest. Kakvo je njezino mesto u kolu naroda? Strane sile hoće da kroje sudbinu Austrije. Italija hoće da bude Austrija njezina straža u centralnoj Evropi.

Čini se, da je austrijsko pitanje, pred svojim konačnim rešenjem, i mi ne znamo, da li ovo rešenje neće biti sudbonosno i tragično. Hajmverovci su za Rim, ali ipak pregovaraju i sa Berlinom. Političke interesne sfere se međusobno križaju.

Vrlo je važno pitanje, da li će se Austrijanci moći protiviti invaziji nacional socijalističke ideologije.

U svakom slučaju je prostor između Karavanki i Jadranskog Mora pod pritiskom velike političke napetosti. Najzapadniju granicu jugoslovenstva, Slovenici imaju u jugoslovenskom i balkanskom sklopu, najjaču i jedinu garanciju svog opstanka. Svaka druga politika van jugoslovenske i balkanske kombinacije bila bi za Slovence jedno samoubistvo.

Savremena Nemačka, to je nacional-socijalistička, ima svoju spoljnu politiku. Kao i Sovjetska Rusija, tako i treći Reich ne postavlja posve nove spoljno-političke probleme. Sva velika pitanja bila su već postavljena i u onim danima, kada se je Stresemann oduševljavao za »Lokarno«. Novi režim postavljao samo ova pitanja pod jednu vrlo intenzivnu bengalsku svetlost. Na dan, kada je Mussolini sa svojim fašistima ušao u Rim, mislilo se je možda da ne može biti mir-

nih odnosa između Italije i Jugoslavije. Režimi kakav su fašistički i nacional-socijalistički, moraju se poslužiti osobitim spoljno-političkim rečnikom, njihova propaganda treba jake lozinke, ali ipak ne ide se do krajnosti. Tako je i hitlerovski režim brzo sagradio most prema Poljskoj, koja, vrlo pametna, nikako se nije suviše uzrujavala usled dolaska Hitlera na vlast. Režimi kakav je hitlerovski, koji znače silnu unutar-nju društvenu revoluciju, slabiji su u spoljno-političkom pogledu, pošto ih posve apsorbuju unutarnji preobražaji.

Ova unutarnja revolucija je možda u Nemačkoj jača nego je bila ona u fašističkoj Italiji. Unutarnji preobražaj i društvene reforme su tako snažne, da čak stupa u pozadinu izvođenje strankinog privrednog programa. Odstupa se od izvesnih ekstremā vlastitog privrednog programa, samo da bi bila politička akcija čim energičnija i uspešnija. Nemačka rasa po mišljenju nacional-socialista bi imala pravo na supremaciju, rasno načelo, kome je kumovao jedan Francuz Gobino i koji je preneo u nemačku baštu jedan poturica, Englez Chamberlain, postaje jedno državno načelo.

Prva tačka nacional-socialističkog spoljno-političkog programa od 25 februara 1920 je: »Tražimo sklop sviju Nemaca na osnovi narodnog samoopredeljenja u velikoj Nemačkoj.« Tačka 2 je: »Tražimo ravnopravnost nemačkog naroda, ukinuće versailleskog i saintgermainskog ugovora o miru«. Izgleda da stranka na vlasti ne traži danas potpuno izvršenje onoga što je ona u prvom ekstazi proglasila pre četrnaest godina.

Hitlerovski spoljno-politički program obuhvata nekoje originalne povezanosti. Taj program znači u odnosu prema drugim državama fašistički; revizionistički, germanski i antiboljševički solidaritet.

Jugoslavija i Nemačka nemaju međusobnih spornih pitanja, imaju samo sporno pitanje opšteg evropskog značenja. Radi toga nalaze praktični politički smisao da vešto izgrađujemo naše, osobito privredne odnose, prema Nemačkoj, ostajući verni sistemu naših političkih saveza.

U jednoj spomenici napisanoj početkom konferencije za mir u Parizu i upućenoj našem tadašnjem Ministru inostranih poslova, uočio sam potrebu jednog budućeg saveza novih slovenskih država. Potrebno će biti povezati Gdansk — tada se još nije znalo, da će Gdansk postati mandat Društva Naroda i Gdinj je bilo tada još nepoznato ribarsko gnezdo — sa Jugoslavijom, to znači povezati Baltičko More sa Jadranom. Jedino ovaka veza biće jedna stena protiv nadiranja na slovenski istok i jug. Čehoslovačka, Poljska i Jugoslavija, ove tri slovenske države, treba da dodu u najtesniji dodir. Već godine 1919 sam pisao: »Ovaka jedna politika bi oslobodila Jugoslovene iz današnje izolovanosti, ona bi bila silna i uspešna, pošto bi imala svoj pravi koren u psihi, raspoloženju i volji našeg naroda.«

Poljska, druga najveća slovenska zemlja, ima svoje najstarije državne tradicije, ona ima svoju kulturu, koja ju postavlja u prvi red evropskih naroda. Odnosi rusko-poljski su bili prava tragika slovenstva. U krvavim revolucijama Poljska se bunila protiv Rusije, dok nije došlo do strašnog pada carske Rusije. Rusija je bila bačena na daljni istok i prestala je da pravi evropsku politiku.

Poljska spoljna politika ide pravcem izgrađivanja dobrih odnosa sa Sovjetskom Rusijom. Sigurno

je da su dobri odnosi poljsko-ruski u velikoj meri za sluga francuske spoljne politike. Paul Boncour je mogao da kaže u svome govoru 18. januara 1934: »Kakvo zadovoljenje je za Francusku, što se približava u isto vreme Sovjetskoj Rusiji, u koje vreme se njoj približavaju njezini susedi, naši prijatelji.«

Poljska zemlja je pomorje koje veže Poljsku sa Baltičkim Morem. Nemojmo izgovarati reč koridor, nego kažimo pomorje. I to odvajkada slovensko pomorje je izazvalo najveći otpor Nemaca. Trideset miliona Poljaka ne bi moglo preko slovenskog pomorja proširiti svoje granice do Severnog Mora. Za vreme puta naših parlamentaraca u Poljsku osetili smo, da se velika i viteška Poljska miri sa svojim velikim slovenskim susedom, ali da se ne plaši ni Hitlerovog režima i da ne strahuje ni pred kim.

Hitler je dao odmah posle dolaska na vlast jednu vrlo pomirljivu izjavu u pogledu nemačko-poljskih granica. 26. januara ove godine bio je svet iznenađen da je zaključen nemačko-poljski pakt za doba od deset godina. Nema sumnje da je taj pakt jedan diplomatski događaj prvog reda. Njegova pravnička vrednost nije velika, a radi toga je veće njegovo stvarno političko značenje. U tome paktu izjavljuje poljska i nemačka vlada da je došlo vreme početi novu fazu političkih odnosa. Obe vlade hoće trajni mir, one i konstatuju da ostaju na snazi dosadašnje međunarodne obaveze. I sada dolazimo do jedne tačke koju bi trebali da dobro zapamte naša bugarska braća koja hoće takozvanu zaštitu manjina u Vardarskoj banovini u kojoj ipak žive Jugosloveni. Ovim paktom isključuju obe vlade mešanje u unutrašnje odnose obiju država u pogledu zaštite manjina, t. j. Nemci ne smiju da pokreću pitanje nemačkih manjina u Poljskoj, i Poljaci ne smiju da pokreću pitanje poljskih manjina u Nemačkoj, a nema pretenzije zaštite manjine u pogledu jednog jugoslovenskog stanovništva kao kod nas.

U toku 19. veka nije bila moguća ni evropska, ni slovenska, a ni balkanska politika bez carske Rusije. Sovjeti su tu tradiciju prekinuli. Ustoličili su marksizam, internacionalizam, istoriski materijalizam i ne znam koliko izama, ali spoljna politika odgovara uvek geografskom prostoru. Na kraju je bila njihova spoljna politika ipak ruska spoljna politika. Pred Sovjetima je stao celi ogromni kompleks istočnog pitanja, staromoskovska državna ideja u savremenom ruhu morala je odbraniti ruske nacionalne interese ispred žutih naroda Azije. Sovjeti trebaju mir u Evropi, pošto moraju braniti ruske pozicije u Aziji. Ova odbrana nije od danas do sutra, ona je večita. A tko ugrožava evropski mir i mirnu konsolidaciju Evrope? Revizionizam. I Karlo Rađek, publicista Moskve u svome članku 14. maja 1933. godine u »Pravdi« pisao je: »Geslo revizije mirovnih ugovora je geslo jedne imperijalističke grupe protiv druge. Mir diktiran novom pobedničkom koalicijom, bio bi isto tako mir nasilja... Proletarijat ne može stati na stranu ovih imperijalističkih sila, koji u požaru novog rata hoće ponovo da podele svet.«

Sovietska Rusija je promenila svoju spoljnu politiku. Ona je dokazala svoje germanofilstvo u Rapalskom ugovoru, kao i u ugovoru od 26. aprila 1926. godine potpisanom od Stresemanna i Krestinskog. Od ovog vremena postaje odnos između Berlina i Moskve hladniji, dok konačno dolaskom Hitlera na vlast ne dođe do potpune promene kursa. Hitlerova Nemačka je izazvala sumnje Rusije. Da li je istina da

je Rozenberg, šef spoljne politike nacional-socialista predložio u Londonu rasparčanje Rusije? Nemci su uvek imali svoju ukrajinsku politiku. Šta bi bila Rusija bez Ukrajine? Ostala bi bez željeza i ugljena, otrgnuta bi bila od Crnog Mora, oduzeta bi joj bila crna zemlja Ukrajine. Izgubila bi oblast sa naftom i azijske krajeve sa pamukom. Da bi stvar bila još teža, tražio je Hugenberg na privrednoj konferenciji u Londonu Nemačku kolonizacionu oblast u granicama Rusije.

U francuskom parlamentu bio je jednoglasno izglasan francusko-ruski pakt o nenapadanju. Kominternu stupa u pozadinu, svetska revolucija je postala anahronizam. Sovjeti su se morali pokloniti pred starim načelom međunarodne zajednice: mešanje u unutarnje poslove drugih država.

Mislim da mogu tumačiti osećaj celog ovog Doma, ako kažem da je retko naša javnost ovako jednoglasno i toplo primila potpis jednog međunarodnog akta, kako je primila potpis pakta o nenapadanju, zaključenog sa Sovjetskom Rusijom. Spoljna politika je jedno, unutarnja drugo. Jugoslavija je bila prva država koja je zabranila komunističku stranku. Sovjeti ne mogu smatrati to grehom, pošto i Sovjeti ne priznaju ni jednu drugu stranku. Može biti neko od najljućih anti-marksista i protivnik danas već posve nesavremenog istorijskog materijalizma, ali ipak može pozdravljati ugovorne odnose sa Sovjetskom Rusijom. U svojoj knjizi o Rusiji napisao sam godine 1904. ove vizionarne reči: »Da li će jutro osvanuti ožareno od plamena velikoga požara?« Ovaj strašni požar nečuvan u istoriji čovečanstva se obistinio, ali život se stižava i sve se približava jednoj mirnoj evoluciji.

U danima u kojima germanstvo i duh supremačije germanske rase diže glavu, pred nama je jedna sudbonosna reč: Smrt Slovenstva, kao zajednice naroda iste krvi, iste rase možda i iste duše. Ne, nema smrti Slovenstva, nego pred nama je vaskrsnuće Slovenstva, jednog sveta mira i bratske zajednice. Jugoslavija je dala Slovenstvu u danima ropstva prvog originalnog političkog teoretičara, Sveslovena i Hrvata Jurija Križanića. Šta će ona dati u danima slobode?

Nove slovenske države su se digle iz ruševina propalih imperija i iščezavaju nesuglasice između slovenskih naroda. Mesto predrasuda i nepoznavanja, dolazi sloga i prijateljstvo. Taj cilj jedne zajednice slovenskih država u duhu je politike mira, međunarodne solidarnosti i odbrane stečenih prava.

U našoj diplomatskoj istoriji ima malo tako značajnih dokumenata, kakav je Balkanski pakt. Sećajmo se godine 1912, one divne godine koja je sa svojim junačkim činima otvorila put velikoj Jugoslaviji sadašnjice. I na početku je bio Balkanski savez. Dvadeset dve godine kasnije gradi se ponovo balkanska zajednica i naš viteški Vladar je prvi glavni neimar na tome poslu. (Živo odobravanje).

Pošto će biti sigurno predložen Balkanski pakt Skupštini, rezervišem sebi za tu priliku jednu podrobniju analizu ovog diplomatskog akta.

Spomenuću samo da je već godine 1930 počela jedna vrlo plodonosna akcija privatne inicijative: stvaranje nacionalnih grupa u svakoj balkanskoj državi, koje su sve udružene u balkanskoj konferenciji posvećenoj saradnji svijem balkanskih naroda na političkom, ekonomskom, socijalnom, pravnom i intelektualnom polju.

Pošto sam u tome pokretu od samog početka, mislim da imam kvalifikacije da govorim o tome radu. Treća balkanska konferencija u Bukureštu izglasala je u odsutnosti Bugara tekst Balkanskog pakta, ali koji obuhvata posve nepotrebne odredbe o zaštiti manjina za koje nije glasala većina jugoslovenske delegacije.

Suviše je tražiti da bi bio uspeh balkanskih državnika koji su potpisali u Atini Balkanski pakt sto procentni. Velike celji postizavaju se u etapama.

Jednokrvojnoj braći Bugarima treba da kažemo u toj Skupštini sa ove govornice po koju srdačnu bratsku reč. Od kad svet postoji, bilo je svade između braće, ali kao posle oluje sunce, tako dodu između braće posle razmirica i borbe i dani saradnje, ljubavi i sloge, osobito ako svi realni uslovi upućuju u tome pravcu, nema sile koja bi mogla da osujeti da jednog dana uđu Bugari u naše velelepno, veličanstveno jugoslovensko kolo. Ali ipak treba da kažemo nešto. Revizionizam sličan je injekciji kokaina, koja bolesnika oživi samo za kratko doba da bi se kasnije, više srozao. Velika je istina u rečima Aleksandra Stambolijskog: »Balkanski narodi imaju danas najveću potrebu za mirom i solidarnošću.« (Pljeskanje). Ali Aleksandar Stambolijski zaboravio je još jedno da kaže: »Balkanski zemljoradnici imaju najveću želju za mirom i solidarnošću, ne traže oni ni reviziju, ni zaštitu manjina, nego rad i savremeni život.«

Savremena spoljna politika je jedan neobično zamršen kompleks činjenica, čovečanskih napora, propusta i često i zabluda. Spoljna politika je kruna celokupne državne delatnosti, ona je jedna od najvažnijih državnih funkcija. Ona je najnacionalnija služba. Naša državna ideja je Jugoslovenstvo i radi toga mora biti naša spoljna politika kao i njegovi organi prava emanacija ove državne misli. U Jugoslovenstvu će ona naći svoj pravi izvor snaga. Ubeđen sam da naš Ministar inostranih poslova, pravi Šumadinac i Kragujevac ovako misli. Ova naša spoljna politika je danas puna aktiviteta, što mi svi najtoplije pozdravljamo. Sretni smo, da vidimo Bogoljuba Jevtića na ovoj ministarskoj klupi. (Živo odobravanje).

Ima zemalja u kojima je spoljna politika igračka i oružje u rukama unutarnje politike. U našoj konsolidovanoj zemlji je ovakav postupak nemoguć. Naša Skupština je jednodušna u svim pitanjima spoljne politike. (Pljeskanje). Ova spoljna politika ima svoje silno zaleđe u jednoj velikoj svedržavnoj političkoj organizaciji, u Jugoslovenskoj nacionalnoj stranci. (Pljeskanje).

Naša spoljna politika je politika mira, saradnje, očuvanja onoga što se je postiglo hekatombama žrtava, ali ona je i politika stvaranja. Svim destruktivnim silama naših neprijatelja, ona kliče svoje energično: Stoj!

Uvažavajući, da naša spoljna politika u punoj meri odgovara svojoj velikoj zadaći i svrsi, mislim da je državna dužnost i jedan moralni »veruju«, ako glasam za budžet jugoslovenskog Ministarstva inostranih poslova. (Živo odobravanje i pljeskanje).

Potpredsednik dr. Avdo Hasanbegović: Ima reč g. Alojzij Pavlič.

Alojzij Pavlič: Gospodo narodni poslanici, Simon Jenko, sin slovenačkih planina spevao je našu himnu »Naprej zastava slave«.

Davorin Jenko, slovenački kompozitor kao di-

rigent Narodnog pozorišta u Beogradu, komponovao je našu narodnu himnu »Bože pravde«.

Profesor Anton Bezenšek, rodnom iz Celja, začetnik bugarske i slovenačke stenografije, bio je nastavnik gimnazije u Plovdivu i kasnije profesor univerziteta u Sofiji. On je godine 1897 napisao knjigu »Bulgarija i Srbija«, koju je izdalo za slovenačku kulturu zaslužno društvo Svetog Mohora u Celovcu.

Gospodo poslanici, u toj knjizi piše taj slovenački i bugarski kulturni radnik oduševljeno o Bugarima i Srbima. Tu knjigu čitali smo mi Slovenci i bili oduševljeni za braću Bugare i Srbe. O Bugarima kaže na strani 110: »Bugarin živi skromno, uživa najprostiju hranu, umeren je u jelu i piću, radljiv je i veoma štedljiv«. Naročito je napisao himnu »o bugarskim majkama« i njihovim lepim osobinama.

Za Srbe kaže da su junaci, da su darežljivi i milosrdni, da su gostoljubivi, da poštuju stare ljude i pevaju prekrasne pesme o srpskom zadrugarstvu. Za Srbina kaže, da je temperamentan, iskren, darežljiv, govornik i poetičan, a za Bugare da su hladni, zamišljeni, tihi i istrajni. Srbin liči na Poljaka, a Bugarin na Čelca i Slovenca.

Tako je prikazao naš slovenački filolog i stenograf bratski bugarski i srpski narod. Čitavog svog života radio je on na kulturnom i duhovnom zbliženju Bugara i Jugoslovena.

Gospodo poslanici, ove godine biće u Celju proslava osamdesetogodišnjice rođenja Antona Bezenšeka, začetnika jugoslovenske stenografije, prijatelja Bugara i kulturnog radnika u Bugarskoj, kuda je pozvana naša i bugarska omladina i kulturni radnici za 23 i 24 juni u Celje, u grad celjskih grofova, koji su bili u srodstvu sa srpskim i bosanskim kraljevima i prvi imali nameru da stvore veliku jugoslovensku državu na jugu Evrope.

Gospodo poslanici, kao Slovenac i kao hrišćanin želim da dode do duhovnog i kulturnog zbliženja između Slovenaca, Hrvata, Srba i Bugara, dakle da dode do potpunog jugoslovenstva.

Gospodo poslanici, tu želju nosi u svom srcu svaki Južni Sloven. To su osećali svi naši umetnici, svi naši pesnici, svi naši veliki vođe, što isto osećaju i svi bugarski.

Gospodo poslanici, za nas hrišćane potrebno je da prema Hristovim rečima budemo svi jedno, pošto smo i pravoslavna i katolička crkva jedno Hristovo mistično telo, i po nauci Svetog Jovana Zlatoustu, i po nauci slovenskih apostola Sv. Ćirila i Metodija i najvećeg ruskog filozofa Vladimira Solovjova.

Ta Hristova nauka i nauka naših filozofa treba da se sprovede u život, treba da postoji bratstvo među nama u našoj otadžbini, pa onda u odnosima sa našim jednokrvnim i ostalim susedima.

Gospodo poslanici, želim da bratstvo i sloga i ljubav ostvare onu najvišu, najidealniju i najbožanstveniju Hristovu misao, Božiju misao, »Mir i bratstvo među narodima«. Spoljna politika nije samo politika resornog Ministra i Kraljevske vlade, već je spoljna politika težnja sveukupnog našeg naroda, da se u miru razvijamo, da u međusobnoj složi živimo, ne samo u svojim kućama, nego i sa svojim susedima.

Gospodo poslanici, u tom pogledu imamo vidljive rezultate. Imademo Balkanski pakt, ali nažalost bez Bugara. Istina jeste, da imamo u istoriji žalosne događaje, da su se rođena braća svadala. Ipak imademo u istoriji svetle momente zajedničkog rada Srba

i Bugara, i ti svetli momenti, trebali bi da napoje današnje bugarske i jugoslovenske generacije, da su za kulturno i duhovno jedinstvo, da znamo svi, da bez sloge, da bez sporazuma, bez iskrenog i srdačnog prijateljstva nema uspeha, nema oživotvorenja one značajne parole »Balkan balkanskim narodima« (Burno pljeskanje).

Gospodo poslanici, tih svetlih momenata o bratskim odnosima sa Bugarima bilo je i u prošlosti, ima ih u sadašnjosti, a sve to mora krunisati Božjim providenjem, naša velika budućnost.

U prošlosti su se Bugari i Srbi borili za krst časni i slobodu zlatnu.

Kada su u prošlosti bugarski studenti počeli da posećuju beogradski i zagrebački univerzitet, veliki narodni književnici srpski, hrvatski i bugarski bili su bez obzira na veru na istom terenu.

Gospodo poslanici, poznato je takode, da je veliki hrvatski vladika Josip Juraj Strossmayer, kazao za Bugare da se bugarski narod sa hrvatskim narodom upozna i s njime zbliži, što je najlakše moglo biti u Zagrebu, u tom duhovnom sredotočju svega jugoslovenstva (pismo Strossmayerovo na Carigradski odbor 2 travnja 1861.) 25 maja godine 1884 na praznik Sv. Ćirila i Metodija, bugarski učitelji sabrani u Sofiji veličaju ga i pozdravljaju kao nesebičnog prijatelja. Bugarsko književno društvo u Sofiji izabire ga počasnim članom.

Veza ljubavi spajala je 40 godina hrvatskog vladiku sa Bugarima — a Bugare s njime, i veza ljubavi nije bila ničim pomućena.

Učitelj i voda hrvatskog seljačkog naroda, pokojni Stjepan Radić u programu svoje stranke smatrao je za jugoslovenstvo samo bratsvo Hrvata, Srba i Slovenaca sa Bugarima.

Gospodo narodni poslanici! U sadašnjosti imamo listove u sred Sofiji, koji otvoreno plediraju za beskompromisno zbliženje Bugara i Jugoslovena; i u tome pravcu živi među bugarskim seljacima veliki duh neumrlog Stambolijskog, koji je verovao i očekivao bratsku zajednicu svih Južnih Slovena.

Duhovno zbliženje i ujedinjenje Južnih Slovena moći će doprineti bratstvu, slozi i jedinstvu svih naroda, kojima je Bog dao pravo života.

Kao Slovenac smatram za dužnost, da stavim u amanet Kraljevskoj vladi i našem Ministru spoljnih poslova, da politiku prijateljstva i bratstva prema Bugarima sprovede kraju; da politiku ljubavi, sloge i mira među narodima smatra za Božju zapovest, i da omladina učini sve da tu misao realizuje.

Gospodo narodni poslanici, kad bude došlo ono vreme, duhovnog i kulturnog jedinstva, Slovenaca, Hrvata i Srba, tj. Jugoslovena i Bugara, zapevaćemo pesmu koju je spevao David i koja glasi:

»Nek se veseli nebo, i zemlja se raduje
Nek pljeska more i šta je u njemu...
Neka skače polje, i sve što je na njemu...
Nek se raduju sva drveća šumska...
Jer ide Gospodin da sudi zemlji...
Sudiće vas vasađeni po pravdi...
I narodima po istini svojoj«.

Što je kazao naš stenograf, Ante Bezenšek, slovenački i bugarski kulturni radnik, na strani 237, knjige »Bulgarija i Srbija«, kažem i ja:

»Samo Kristova ljubav i pravda može zbližiti hrišćanske i slovenske narode na jugu Evrope!«

Svanula je zora na Balkanu, već dolazi dan, veliki dan, kako je to pevao hrvatski pesnik.

Neka dolazi dan bratske ljubavi za Bugare, za Srbe i sve Jugoslovene, bez mržnje, bez neprilika, bez bure. *Pot pomozi Bog i sreća junačka!* (Odobranje).

Potpredsednik dr. Avdo Hasanbegović: Ima reč narodni poslanik g. Ferdo Šega.

Ferdo Šega: Gospodo narodni poslanici, sa velikim i uzbuđenim oduševljenjem, te iskrenom zahvalnošću pratio je cijeli naš narod put oko Balkana, Njihovih Veličanstava uzvišenog našeg Kralja i Kraljice u listopadu, na dvorac Sinaju, Euksinograd, Istanbul i Krf, a vrhunac iskrenog oduševljenja bio je svakako posjet i prijem Njihovih Veličanstava Kralja i Kraljice bratskoga bugarskoga naroda u prošlom prosincu u Beogradu.

Sve ovo oduševljenje imade se pripisati dubokoj težnji našeg naroda za mirnim i dobrim odnošajima sa svima narodima, a naročito pak za iskrene i prijateljske odnose sa našim bližim susjedima. Na ovim mirovnim težnjama je i naša ponosna istočnoevropska velevlast Mala antanta, koja je svoju saglasnost, snagu i čvrstoću ponovo utvrdila nedavno u Kraljevskom gradu Zagrebu, a isto je tako nedavno u staroslavnoj Ateni potpisan Balkanski pakt koji spada sigurno u najvažnije i najveće uspjehe naše vanjske politike, a koji je učvrstio potpuno sigurnost našu i naših saveznika.

Ali i sama naša država osnovana je na miru, koji je stečen kroz vijekove najkrvavijim i najtežim žrtvama; koje je podneo ikad koji narod.

Mi hoćemo da sačuvamo taj mir, jer taj mir odgovara našem srcu i našoj slovenskoj duši, i mi želimo biti sa ostalom slovenskom braćom čuvari mira i pokreta u Evropi.

Sigurno je da Sloveni nisu nikada ratovali iz kakve imperijalističke pobude. Slovenstvo je uvijek doprinalo žrtve za spas čovečanstva. Mi želimo, da ove ogromne žrtve ne budu uzaludne. U nama je živi duh Slovenstva i mi želimo da taj duh zavlada cijelim prosvetljenim svijetom. Za tu borbu ne trebamo i ne tražimo nikakvog ubojitog oružja, u tu borbu unosimo svu svoju slovensku dušu, koja širi ljubav i mir na sve strane i koja ide za unutarnjim preporodajem čovečanstva.

To je poziv Slovenstva i u tom leži njegoova ogromna etnička i etička snaga. Mi vjerujemo u budućnost Slovenstva, k nama dolazi, pred nama je sada vijek Slovenstva.

Za nas Jugoslovene najvažnija je sada sveslovenska politika. A o toj sveslovenskoj politici želim iznijeti svoje poglede, jer držim da sam na to pozvan kao narodni poslanik Kraljevskoga grada Zagreba, onoga grada, u kojem se, kao u matici jugoslovenske misli, najsnažnije odgajila i ova sveslovenska misao. Mislim na onaj slovenski osjećaj rodbinske veze, kakve je propovijedao Hrvat Križanić, Slovak Kolar, Čeh Palacky, naši ilirski preporoditelji i naše velike vladike Njegoš i Strossmayer, a koje je slovenstvo najdivnije opjevao naš najveći neumrli pjesnik Petar Preradović.

Takvo je Slovenstvo širokogrudno, jer sve obuhvata, a nikoga ne isključuje i jer je uzajamno, a nije imperijalističko.

Hoću kazati, da je ovaj osjećaj zbirnosti slovenstva nama upravo prirodan, jer današnji smjer prema slovenskoj uzajamnosti nije drugo, nego vraća-

nje povjesnom, zadružnom načelu, koji se najlepše očitavao u ostavini silnog slovenskog Kralja vladara Svatopluka, da je snop pruća neslomiv, a svaki prut za sebe lako se kida. Pa kada taj državnički nauk ne htjedoše ili ne mogoše prihvatiti naši predi, tokom srednjega i novoga vijeka, red je na nama da mi, poučeni iskustvom teške prošlosti, stvorimo uslove za ljepšu i bolju našu slovensku budućnost. Gospodo, iskustvo prošlosti nas uči da nam je osigurana svima budućnost i nesmetani napredak samo u velikoj sveslovenskoj uzajamnosti. Iskustvo nas uči da ćemo u neslozi biti žrtve neobuzdane grabežljivosti tudinca, koji je pohlepan na naše plodne slovenske zemlje. Neobuzdana grabežljivost najprije paladina Karla Velikog, toga kasnijeg samozvanog rimskog cara, onda pruskih vitezova iskopala je grob pomoranskim i polabskim Slovenima. Naročito bolan je momenat u tom umiranju naše slovenske braće, što su njihovi osvajači dolazili noseći u jednoj ruci krvnički mač, u drugoj Hristov križ, te bez milosrda okrutno ubijali goloruke Slovene kod pluga i pjesme, i tako zaposjeli njihove obradine i plodne poljane. Naročito neka to braća Poljaci nikada ne zaborave, jer oni su prvi na udaru. Mi svi, sva slovenska braća, moramo se s toga prigrliti i zagrliti da stvorimo ne samo svoje veliko kolo, nego i neprobojni zid, za očuvanje svoje zemlje, svoje otadžbine, koja je natopljena rijekama krvi našega naroda.

Dužnost nam s toga nalaže da poput svih ostalih naših bratskih slovenskih država najskorije nademo načina da obnovimo diplomatske i gospodarske veze sa majkom sveslovenstva velikom i silnom Rusijom, da tako upravo naše pokoljenje dovrši velika djela i ideal otaca naših, da se jednom svi slovenski narodi nađu u jednom sveslovenskom bratском zagrljaju.

Gospodo, ovom bi prilikom još htio jedno spomenuti. U državi na našoj sjevernoj granici odigrali su se nedavno teški krvavi događaji. Tamošnja starozavjetna teokratska vlada, da pripravi povratak protjeranoj kući samozvanih »apostolskih«, Habzburgovaca, nečuvеном se okrutnošću bacila na jedinu zaprieku tom povratku; na socijalno-demokratsko radništvo, ubijajući bez milosrda sve što je došlo pod pušku i top, ne štedeći ni majke sa sitnom dečicom i vešajući ranjene polumrtve osuđenike.

Cijela svjetska demokratija zgrozila se nad tom nečuvеном okrutnošću. Ovoj osudi i općem zgražanju i ja se pridružujem sa ovoga mjesta. Iznio sam to i sa razloga, da se potsjetimo, šta bi mi doživjeli i kakva bi nam izgledala ljubljena naša domovina, da su pobiedile u svetskom ratu ovakove davolske i mračne sile. Neka bude viečna hvala svevišnjoj providnosti čijom smo pomoću oslobođeni i za uvijek sjedinjeni u lijepoj našoj domovini Jugoslaviji. Glasujem za proračun. (Burno odobravanje i uzvici: Živeo!)

Potpredsjednik dr. Avdo Hasanbegović: Ima reč g. Vojko Kurtović.

Војко Куртовић: Господо народни посланици, у вези већ наговештене изјаве г. Министра трговине и индустрије о нужној преоријентацији наше спољне трговине, налазим да има места и по буџету Министарства спољних послова покренути питање Пресбириа.

Утврђено је, господо народни посланици, да тих чиновника има сада много више, него што их је било када је Пресбирио био у саставу Министарства

спољних послова. Али, и поред ове констатације ипак је неоспорно, да су мање обавештени о догађајима у свету, него новинарска служба.

Ако би пак потражили узроке откуда то долази, ја мислим, да они леже у томе, што су аташе-и за штампу одвојени функционери од нашег дипломатског претставништва на страни, те самостално делају, због чега и нема често пута потребне кохезије у вршењу ове деликатне службе.

Ови разлози довољно нас убеђују, да у место Пресбириа треба опет образовати одељење за штампу при Министарству спољних послова.

Господо народни посланици, ноторно је да поред заштите националних интереса, наше представништво на страни има задаћу да штити привредне интересе наше државе, међутим факат је и то, да су наши представници на страни чисто дипломатски представници и врло мало или ни мало упућени у трговачке интересе своје земље, због чега и немамо оне завидне резултате у вођењу спољне трговине, што се види из самога биланса.

Биро за спољну трговину, који постоји при Министарству иностраних дела, не може да задовољи потребу, односно немоћан је да у потпуности заштити трговачке интересе наше земље, а ово због тога, јер нема својих представника или т. зв. аташеа за трговину на страни.

Господо народни посланици, ове трговачке аташе-е имају скоро све земље, а они се бирају по међусобном споразуму Министра трговине и Министра спољних послова.

Колика се пак осећа потреба за овим трговачким аташеима, може се најбоље видети из следећег навода: Правило је да конзулати врше службу заштите приватних интереса наших суграђана, међутим, ове наше институције на страни врше чисто административно-правну службу, те би требало о овоме повести рачуна да конзули буду људи добро верзирани и у привредној политици, те да могу поуздано штитити наше привредне интересе на страни и изналазити нове пијаце за нашу извозну трговину.

На крају истичем да ова неупућеност и недовољна заштита наших привредних интереса на страни, долази отуда, што готово нимало дипломатско претставништво не поклања пажњу, нити се посвећује привредној политици своје земље, већ ову улогу сматра посве споредном, па молим, господина Министра да о овим сугестијама поведе рачуна, изјављујући да ћу гласати за буџет. (Одобравање и плескање).

Потпредседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч г. Милован Грба.

Др. Милован Грба: Господо народни посланици, наша данашња спољна политика, како видимо из експозеа господина Министра јесте сталан континуитет историјског развоја нашега народа. Тај континуитет има свој зачетак у устанку Карађорђа, који није имао само значаја васкрса Србије, него и ослобођења, балканских народа по оном геслу: „Балкан балканским народима”.

Ова идеја имала је свога покровитеља у великој словенској Русији, која је то своје покровитељство зајамчавала и међународним уговорима, а томе су се касније прикључиле и Енглеска и Француска као сигнатарне силе и државе Велике антанте. Провизорном окупацијом Босне и Херцеговине од стране Хабсбурговаца поремећено је било наче-

ло, »Балкан балканским народима«. Ипак, победом Србије у светском рату и њених великих савезника дошло је ово начело до израза у свим мировним уговорима који су ликвидирали светски рат.

Југословенски народ уједињен у Југославији, заузима према мировним уговорима важан положај на Балкану. И Југославија стоји данас на начелу да Балкан треба да буде свој и да припада себи са својим слободним морским жалом, које му отвара путеве и везе са целим светом.

С тога разлога је Балкански пакт више етапа нашега историјског развика на Балкану, јер зајамчује мир тешко искушаном животу нашега сељака, чији претци више погибоше на бојним пољима, него што умреше у постели, борећи се и гледајући како освајачи запада прелазе преко Балкана у Азију, освајајући Балкан удараху на Запад.

Спомињући Балкански пакт, морамо се сетити и подвући да смо већ имали један Балкански савез 1912 године који је престављао један историјски сан, на име нашега савеза са Бугарима.

Историјски научници су утврдили да су Бугари један део југословенске етничке целине од Триглава до Варне и наш однос према Бугарима диктован је историјом и њима и нама и он у политичком смислу нема средине и може бити само алтернативан, затегнут или братски.

И данас, после свих рана, прешао је југословенски Краљ и његов народ на поприште зближења са Бугарима, остављајући Бугарима слободне руке у свему, како ће се са нама братски поздравити и руковати.

Завада између браће увек је врло лака и то морамо да имамо на уму, али пошто смо ми с Бугарима централна етнографска југословенска целина од Јадрана до Црнога мора, у том погледу не смемо бити ништа партикуларно, што би нас делило у одбрани наше независности, нарочито у одбрани морскога жала целокупног Балканског полуострва.

Наши погледи морају бити баш у ове дане уперени на северне суседе. Свакоме народу је дозвољено да бира своје водство из својих синова који хоће, али једно стоји да ако води његову спољну политику лице које стоји под сумњом да је било ратни потстрекач за време Балканског рата, онда сви суседи такве земље морају бити на опрезу.

Римска конференција, која има према Малој антанте да створи итало-аустро-мађарску антанту, задаје свакако забринутост.

Политика Долфуса у Аустрији угушила је слободну реч радника у аустријским земљама, који су сем демократије своје земље бранили независност Аустрије према мировним уговорима. Настаје једно велико питање, а то је успостава Хабсбурговаца.

Интерес Југославије и Мале антанте, а и Италије покрива се у томе, да се чува независност Аустрије према мировним уговорима, али политички баук дневне политике је данас на виду да ће се рестаурацијом Хабсбурговаца спречити Anschluss Аустрије са Немачком. Тај експеримент — јесте опасан за будућност: прво то је ревизија уговора, друго што је хабсбуршка династија по својој прошлости била царска династија и свију Немаца у Рајху. Значило би место сотоне довести белзубу не само Малој антанте на врат, него и Италији а и Француској.

До сада је наша спољна политика крунисана актима највећег успеха наше мирнодопске политике. Стварање Мале антанте, Источни пакт, Балкански пакт јесу епохална дела, која су подигла углед у целој свету и нашега Краља и Краљевине Југославије и нашега Министра спољних послова.

Ту нашу политику нису могли пореметити наши непријатељи у свету, па ни наши Кориолани који се налазе у туђини, напротив, патриотизам се баш тиме развио, и интегритет Југославије је светиште и кућна икона сваког Југословена. (Бурно одобравање и плескање).

Потпредседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч народни посланик г. др. Владо Маланџец.

Dr. Vlado Malančec: U nizu mnogobrojnih bezobzirnih i neosnovanih napada kojima je izložena vrlo često naša zemlja i naš narod u mađarskoj javnosti, vredno je s ovoga mesta pozabaviti se naročito jednim napadom, koji je 17 januara o. g. učinjen na nas u mađarskom parlamentu, od strane jednog narodnog poslanika, a koji je dao povoda mađarskim parlamentarcima da se u toku toga govora upuste upadicama nedostojnim da budu izrečene u jednom tako visokom domu kao što je parlament, grubo vređajući ceo naš narod, dajući pri tom izraza svojoj velikoj mržnji prema našoj državi. Naime narodni poslanik mađarski, o kome je reč, podneo je interpelaciju na svoga Ministra inostranih poslova, u kojoj je prikazao stanje na jugoslovensko-mađarskoj granici kao skoro potpuno neizdržljivo, kao najveću kalvariju za mađarsko pogranično stanovništvo. On je u toj interpelaciji naveo slučajeve graničnih incidenata u kojima su naši pogranični stražari učinili upotrebu od svoga oružja i lišili života izvesne mađarske državljane. Za tragičnost smrti lica on baca krivicu na naše stražare i zahteva od nas blažiju upotrebu oružja za kordono-prestupnike. On nas dalje optužuje da rdavo postupamo sa mađarskim dvovlasnicima, i da ne poštuјemo u odnosu prema njima odredbe našeg sporazuma s Mađarskom o pograničnom prometu, jer kao da ih naše vlasti šikaniraju, i otežavaju im iskorišćavanje privilegija koje oni imaju na osnovu pomenute konvencije. Tako on navodi da naše vlasti zadržavaju mesecima dvovlasničke prolaznice, koje im mađarske vlasti šalju radi viziranja, čime se onemogućuje mađarskim interesentima prelazak na njihova imanja, koja леже u našoj pograničnoј zoni i obrađивanje istih. Zatim da naši graničari vrše samovolјno ispravke na dvovlasničkim prolaznicima izdatim od strane mađarskih vlasti, brišući iz njih izvesne puteve prelaza granice koji su u njima bili naznačeni. Stoga on traži da naše vlasti viziraju dvovlasničke knjižice u predviđenom roku i da ne čine nikakve korekture na mađarskim dvovlasničkim legitimacijama.

Osim toga interpelant je dalje tražio sledeće: da naše vlasti primaju bez rezerve uverenja mađarskih vlasti o dvovlasničkom svojstvu; da se kod nas prema mađarskim dvovlasnicima primeni zakonski postupak prilikom naplaćivanja poreze i vrše zakonske garancije za obezbeđenje iste, a ne da tu porezu po nekoliko puta naplaćuju jugoslovenske ambulante poreske komisije, za koje se ne zna kad će naići; da se kod nas prestane sa širenjem lažnih vesti da je ugovor o pograničnom prometu istekao, te da mađarski dvovlasnici moraju prodavati svoje posede; da jugoslovenske vlasti ne suspenduju pogranični pro-

met za duže ili kraće vreme i najzad da se na granici poveća broj puteva za prenos dvovlasničkih prinosa iz carinske formalnosti.

Kao narodni predstavnik i jednog dela našeg pograničnog stanovništva prema Mađarskoj, imam prilike da se upoznam sa stvarnim stanjem na granici kao i sa samim problemom naših odnosa sa Mađarskom. Naših dvovlasnika u Mađarskoj, prema podacima koji su kod nas ustanovljeni — imade 4.465 sa 7.844 jutara zemlje, a mađarskih kod nas imade 1.931 sa 9.572 jutara zemlje. Istina je da je bilo slučajeva ubistava mađarskih državljana od strane naših pograničnih stražara. Ali u svim tim slučajevima, meni je poznato, stražari su uvek upotrebljavali oružje prema postojećim propisima o upotrebi oružja na granici i krivica za ta ubistva leži do samih ubijenih lica, koja su pokušala da se ilegalno uvuku na našu teritoriju. Mi ne možemo odustati od naših propisa o čuvanju granice niti njihovu primenu ublažiti prema Mađarskoj utoliko pre, što nam s te strane, kao što je utvrđeno od naših vlasti, dolaze atentatori, ubacuju nam se paklene mašine, bombe, revolveri i propagandistički spisi, u kojima se pretstavlja neminovan raspad naše države i prave razne kombinacije sa izvesnim njenim dijelovima koji su čvrsto privezani za cjelokupnu i ujedinjenu Jugoslaviju. U nizu terorističkih akcija koje se vrše s te strane, hoću samo da vas potsetim na ubistvo pokojnog našeg druga, bivšeg Ministra Najdorfera, na atentat izvršen u Koprivnici kojim je prilikom poginuo jedan naš činovnik, a dvojica bila ranjena. Prilikom Zagrebačkog procesa koji je 1931 godine voden protiv terorista iz grupe Pavelića i Perčeca, utvrđeno je čak da su i mađarski granični oficiri učestvovali u prebacivanju atentatora preko granice i t. d. Kad tako svoji stvar, onda se ne može imati nikakvog obzira prema kordono-prestupnicima, jer mi ne znamo da li se među tim licima, koja krišom i često noću prelaze granicu, ne kriju mračni tipovi, koji dolaze da nam remete mir i spokojstvo. Naša je dužnost da našem radnom narodu osiguramo bezbednost, kako ličnu tako i imovnu, i naši graničari, koji nas štite od spoljnog neprijatelja, dobro rade kad savesno vrše svoju dužnost i primenjuju zakonske propise prema licima, koja ilegalno prelaze granicu, čime ova lica daju jasnog dokaza o svojim rdavim ili zločinačkim namjerama. Ako je mađarskoj vladi stalo do toga da se u buduću ne dešavaju slučajevi pogibije njihovih državljana na granici, ona treba da preduzme u tom cilju sve mere na svojoj vlastitoj teritoriji, jer od tih mera jedino zavise normalni odnosi na granici. Na prvom mestu ona bi trebala da ukloni sa svoje teritorije logore emigrantskih plaćenika, u kojima se kuju svi planovi protivu naše države i odakle nam se šalju atentatori i paklene mašine. Nama je poznato, i zato nikakav demanti od strane mađarske vlade ne može se primiti, da jedan takav logor postoji u Janka Pusti. U ovom logoru, pod vrhovnim šefstvom poznatog Ivana Perčeca, vrši se ta akcija. Mađarska vlada bi trebala da rastera sa svoje teritorije te zločince, utoliko pre što je naša država prema Mađarskoj sasvim korektna. Mi ne trpimo nikakvu akciju na našoj teritoriji, koja bi bila uperena protivu Mađarske, niti smo ikad pokušali da mađarske emigrante, kojih ima dosta u našoj zemlji, iskorišćavamo za rečenu akciju. Drugo, mi očekujemo da će mađarska vlada, sa svoje strane, preduzeti strožije čuvanje gra-

nice, kako bi u buduću bio onemogućen svaki ilegalan upad na našu teritoriju.

Što se tiče optužbe mađarskog narodnog poslanika da mi šikaniramo njihove dvovlasnike i onemogućujemo im obrađivanje njihovih imanja koja imaju u našoj pograničnoj zoni, ni ta optužba nije osnovana. Ako se prave takve teškoće ovim dvovlasnicima, to ih čine same mađarske vlasti. Saznao sam na pr. da mađarske vlasti, na subotičkom reonu nisu ni do danas zamenile svojim dvovlasnicima, za ovu godinu, stare knjižice sa novima, kako je trebalo da učine, i da s toga naše vlasti nisu ni mogle da izvrše o roku overavanja tih knjižica. U pogledu prigovora da naši graničari samovoljno vrše ispravke dvovlasnica izdatih od Mađara, znam iz razgovora sa nekim našim pograničnim organima, da mađarske vlasti označuju u dvovlasnicima veći broj prelaznih puteva, nego što je to dopušteno konvencijom o pograničnom prometu s Mađarskom. Zbog toga je, možda, i bilo slučajeva da su naši graničari brisali iz dvovlasnica sve te više naznačene puteve.

Mađarski zahtev, izražen u interpelaciji mađarskog poslanika, da naše vlasti primaju bez rezerve uverenja o dvovlasnom svojstvu, koja njihove vlasti izdaju našim državljanima, nije moguće po mom mišljenju, usvojiti. Proveravanje tih dokumenata potrebno je katkad obavljati s naše strane. To stoga što se ne sme pokloniti neograničena vera u ispravnost mađarskih dokumenata. Evo jedan dokaz: Vama je svakako poznata, brošura Jelke Pogorelac, negdašnje saradnice Ivana Perčeca, koju je ona izdala pod nazivom »Tajne emigrantskih zločina«. Ona je u toj brošuri, pored ostaloga, iznela da je za svoje putovanje u inostranstvo imala mađarsku putnicu — pasoš, i za dokaz toga iznela je u brošuri sam faksimil te putnice. Izgleda međutim, da su mađarske vlasti izdavale veliki broj dvovlasnica i licima, koja na njih nemaju pravo, jer se drukčije ne bi mogla protumačiti ta okolnost da je pretprošle godine uvezeno iz Mađarske u našu pograničnu zonu jedna ogromna količina vina; tolika kao da je svaki čokot dvovlasničkih vinograda u mađarskoj pograničnoj zoni doneo jedan hektolitar vina.

Mađarski narodni poslanik tražio je još, kao što sam u početku ovog mog govora naveo, otvaranje nekih novih puteva za prelaz dvovlasnika i prenos njihovih dvovlasničkih prinosa. To je vrlo teško pošto su dosadašnji putevi ako i ne sasvim a ono ipak dovoljni da podmire potrebe dvovlasnika. Otvaranje tih puteva pored toga, a što je glavno, izazvalo bi znatno veće troškove za našu državu, jer bi se morao povećati broj carinskih službenika, što bi trebalo svakako izbeći pri današnjim teškim finansijskim prilikama.

Što se tiče načina naplate poreze među dvovlasnicima, na koji se žali mađarski narodni poslanik, meni je poznato da u tom pogledu naše vlasti postupaju prema zakonu, ne praveći razliku između naših i mađarskih podanika. Čak šta više, meni je poznat slučaj jednog mađarskog veleposednika na granici, prema kome su naše vlasti bile više nego predusretljive. One su mu produžavale rokove za naplatu dužne poreze od 85.000 dinara i tek kad on nije tu porezu izmirio o poslednjem ostavljenom mu roku, pristupile su prodaji njegovih svinja na javnoj dražbi.

Najzad ostaje nam da odgovorimo na optužbu mađarskog narodnog poslanika, da naše vlasti pro-

turaju lažne vesti da je ugovor o pograničnom prometu između naše Kraljevine i Mađarske istekao, te da se mađarski dvovlasnički posedi moraju prodavati. Takve vesti ja nisam nikada čuo, one su sasvim tendenciozno izmišljene. Mi se, u odnosu bilo prema Mađarskoj bilo prema njenim podanicima nismo nikad služili takvim sredstvima. Pronošenje lažnih vesti to je patent mađarski, a ne naš. Izvesna mađarska štampa ne prestaje da kipti izmišljotinama o našoj zemlji i ne ustručava se čak i da pokadkad napadne i samog našeg Suverena.

Iz svega što sam rekao, izlazi da su tvrdnje mađarskog narodnog poslanika bez ikakvog temelja. Kao takve mi ih sa ovog mesta moramo najoštrije osuditi i žaliti što se u mađarskom parlamentu iznose tako grube neistine protivu naše države i naših vlasti. Mi, sem toga, moramo osuditi i ostale pogrдне izraze, koji su na našu adresu izrečeni u mađarskom parlamentu, a koji nisu dostojni nacije koja se pravi viteškom i nosiocem hiljadugodišnje kulture, a koje ja ne želim citirati ovde. Ja prelazim preko njih kao preko neukusnosti na kojima nije vredno duže zadržavati se.

Dodajem, da imam potpuno povjerenje u vodstvo naše spoljne politike, i njenog pretstavnika našeg Ministra spoljnih poslova, pa ću za to glasati za taj budžet. (Živo odobravanje).

Potpredsednik dr. Avdo Hasanbegović: Ima reč g. dr. Ante Kuntarić.

Dr. Ante Kuntarić: Gospodo narodni poslanici, plodni rad g. Ministra izvanjih poslova okrunjen je, dne 9 februara 1934 godine kada je potpisan u Ateni pakt balkanskog sporazuma, kojim se garantuju granice balkanskih država: Jugoslavije, Rumunije, Turske i Grčke. Stvaranje ovoga pakta je od istorijske važnosti za sudbinu balkanskih naroda, pa je potrebno da se i naša Narodna skupština, i sada prigodom budžetske rasprave, zadrži na tome paktu i da dađe dokaz svoje radosti nad zaključenjem ovog pakta. Mi se radujemo, jer su time stvoreni novi uzajamni odnosi balkanskih naroda, jer je taj pakt najbolji dokaz, da je Balkan sposoban da se konsoliduje vlastitom snagom i emancipuje od stranih uticaja.

Ovim paktom garantuju sebi balkanske države Jugoslavija, Grčka, Rumunija i Turska uzajamnu bezbednost svih svojih balkanskih granica. Obavezuju se da će se dogovarati o merama, koje će preduzimati u slučajevima kojim bi mogli biti tangirani njihovim interesima, i da neće poduzimati nikakvu političku akciju ni prema kojoj drugoj balkanskoj državi, ne potpisnici toga sporazuma, pre no što prethodno izmenjaju svoja mišljenja, da neće uzimati na sebe nikakve političke obaveze ni prema kojoj drugoj balkanskoj državi bez pristanka ostalih strana ugovornica.

Balkanski pakt je neosporno temelj snažne konsolidacije na Balkanu, ali i najjači instrumenat mira. Poučeni istorijom narodi Balkana osetili su svoje zajedničke interese, i na mjesto dosadašnjih gloženja i nesuglasica, mjesto mržnje, koje su strani uticaji vješto koristili za svoje vlastite ciljeve, balkanski narodi žele da obezbede svoje granice, da u miru mogu razvijati svoje nacionalne snage. Za to je neosporna činjenica, da su svi prijatelji mira najsrdačnije pozdravili sklapanje ovoga pakta i upravo jednodušno odbili i svaku pomisao, da se tom paktu pripišu drugi ciljevi nego su namenjeni.

Tome paktu nije pristupila od balkanskih zemalja Bugarska i Albanija. Ipak je i njima otvorena mogućnost da naknadno pridruže ovom paktu. I ako službena Bugarska nije pristupila ovom paktu, mi duboko vjerujemo da cijeli bugarski narod iskreno želi dobre odnose sa našim jugoslovenskim narodom. To svedoče baš u poslednje vreme brojne manifestacije, međusobne posete kulturnih i nacionalnih društava, novinara, naročito saradnja jugoslovenskog Sokola i bugarskog »Junaka«, da u oba naša bratska naroda teče ista slavenska krv i da je baš nama jugoslovenskim narodima istorija dosudila pod uplivom raznih uticaja tešku sudbinu. Naš jugoslovenski narod gaji iskrene simpatije prema bugarskom narodu, verujući da nam sredi odnosi donose zajednički mir i sreću.

Iako ovom balkanskom paktu hoće da pridaju druge ciljeve neprijatelji ovakve politike, koja je za svoj zadatak stavila princip »Balkan balkanskim narodima«, balkanski narodi javno manifestuju svoju rešenost da su sposobni da sami upravljaju sudbinom svojom.

Pakt balkanskog sporazuma nimalo nije promenio naše odnose prema narodima Male antante. On samo znači pojačanje one iste politike, koju zastupamo u Maloj antanti, politiku mira i obezbedenja državnih granica, garantovanih međunarodnim ugovorima, tesnu ekonomsku saradnju, radi ozdravljenja ekonomskih prilika, koje su naročito pogodile zemlje Podunavlja i agrarne zemlje Balkana. Mi naročito želimo da naši odnosi prema bratskom čehoslovačkom narodu ostanu i dalje nepomućeni i srdaćni; da bi i u kulturnom pogledu bili što tešnji, da bi duhovna zajednica naših dvaju slavenskih naroda donela najveće rezultate za vodenje opšte slavenske politike, sklop političkih i međunarodnih događaja pripravljaljali su sklapanje ovoga pakta. S jedne strane zaključci konferencije u Strezu, o ideji gospodarski ujedinjenog Podunavlja, ugovori o prijateljstvu Turske i Grčke, pojačanje Male antante jačanjem ekonomskih odnosa, pakt četiri velike sile, Anšlus i »glajh-šaltung« Austrije trećem Rajhu Nemačke, pokušaji restitucije Austro-Ugarske, srdačan prijem posete bivšega ministra pretседника g. Eduara Erioa u Sofiji, ali definitivnom ostvarenju ovoga balkanskog pakta bila je kao kamen temeljac poseta Nj. V. Kralja Aleksandra balkanskim zemljama koji je time udario i označio određenu liniju prijateljskih odnosa među balkanskim narodima i time stvorio zalogu lepše budućnosti balkanskih naroda. (Odobrovanje i pljeskanje).

Potpredsednik dr. Avdo Hasanbegović: Sa vašim pristankom ja ću ovaj deo današnje sednice da završim, a nastavak sednice zakazujem tačno za 4 časa posle podne sa produženjem ovoga dnevnog reda.

(После прекида).

Наставак седнице у 16 часова.

Претседник др. Коста Кумануди: Господо, настављамо седницу. Има реч народни посланик др. Милослав Стојадиновић.

Др. Милослав Стојадиновић: Господо народни посланици, ја се нисам јављао за реч у току дебате код буџета појединих министарстава, али сам желео сам са неколико речи да проговорим о овоме Министарству, придавајући особиту важност питањима спољне политике, која се данас у целом

свету намећу неодољивом нужношћу и истичу на дневни ред под променљивим и сложеним односима међународне ситуације.

Господо, пре подне довољно је говорено о нашој спољној политици. Отуда бих ја желео да свој говор ограничим само на неколико битних карактеристика наше спољне политике у једном позитивном смислу речи.

Спољна политика, коју ми данас водимо, има своја несумњива преимућства о којима бих хтео да кажем неколико речи.

На првом месту наша спољна политика одликује се једном несумњивом мирољубивошћу на свима линијама рада и старања. Ако у историји света има уопште и једног народа, који води политику чистог пацифизма, који је задахнут тежњом љубави и мира, без икакве мржње и пакости, то смемо слободно да кажемо да је то наш југословенски народ. Ова политика мирољубивости, за нас није нова, она је у нашој традицији, она није из историје нашег народа и из његове дуге и мучне борбе, која се кроз векове водила и у којој се наш народ навикао да цени слободу и своје и других народа. Отуда је овако схваћена политика једна логична веза са оним што претходи у мучној историји нашег народа.

Господо народни посланици, чине се покушаји са много страна да се наше спољне политичке тежње преставе у њиховој агресивности. То се чини с планом а са ниподаштавањем особина нашег народа као и његових преимућстава уопште. Постоји извесна пропаганда у иностранству која има за циљ да наш народ престави у једној светлости у којој он не би могао и не би смео да се приказује. Ми знамо за тај маневар; ми знамо за циљ и оне кампање која се води у питању истраживања ратне одговорности, са читавом литературом којом се иде за тим да прикаже наш народ у нежељеној светлости. Тако је један од немачких писаца, а то је Кајзерлинг, покушао да тобожњу агресивност нашег народа претстави инфериорношћу наше расе. Он тврди да смо ми, кад смо дошли на Балканско полуострво, били народ који је рушио једну велику и стару цивилизацију. Ја сам се и у прошлој години осврнуо на кампању ове врсте, која заслужује пуну пажњу и у којој је наш уважени књижевник г. Душан Николајевић узео учешћа полемишући са успехом против Кајзерлинга, једног иначе угледног писца који, фалсификујући историју, иде за тим да наш народ прикаже као народ нижега ранга. Ми знамо, господо, из историје, при томе нека је допуштено краће упоређење, да и стари Германи, када су рушили римску империју, нису се ничим напреднијим разликовали од нас на Балкану кад смо дошли у ове земље. Ја не знам, шта ће Кајзерлингу ово чеprкање по историји да би конструисао инфериорност наше расе, која је дала завидне културне тековине и која би да нас није омела турска најезда, несумњиво и на стваралачко-културном пољу дала далеко више, но што смо то успели да дамо у ропству и тешкој борби. У колико се тиче кампање која долази са ове стране у новије време, ја бих нарочито подвукао да су стари Немци били друкчијег мишљења од нове генерације немачке. Тако је један Грим, који је одлично преводио наше народне песме, затим највећи немачки песник Гете, који је преводио такође успешно и са дивљењем наше народне песме, они и многи други стари Немци ни-

су имали довољно речи хвале кад год су говорили о нашој култури и о преимућству нашег народа на пољу уметности а специјално народне поезије. Овај преокрет дошао је отуда, што су нас Немци, које ми иначе ценимо, гледали готово увек кроз призму Беча и интереса Аустро-Угарске монархије, докле за време рата, и после рата, нису дошли у непосредни додир са нама. Немци који су били за време рата овде упознали су нас и као јунаке и као носиоце једне културе, и ми се надамо да ће они, враћајући се у овим данима на стару традицију Немачке, приближити се својим великанима који су на балканске народе, а нарочито на наш народ, гледали сасвим другим очима.

Друго преимућство наше спољне политике било би несумњиво у сили факта да је наша спољна политика, пуна одређене стабилности а не лутања. Ако се и за једну спољну политику сме рећи да је лишена свих авантура, то се слободно може рећи за нашу спољну политику. Таква политика сталности, а не лутања, гаранција је за одржавање мира не само с обзиром на наше народне интересе него и на интересе велике међународне заједнице, која уме да цени све наше напоре у правцу одржања оне политике која гарантује максимум мира и стабилности.

Ми нисмо имали веће поремећаје, али смо као и сви други народи имали промене појединих влада и режима. Но и поред свега тога, ми смо на свима линијама очували континуитет у нашој спољној политици, не излажући је никаквим експериментима ни авантурама. Додирјући и ова преимућства наше спољне политике, која се огртава у читавом низу других благодети за народ, ја сматрам за своју дужност да учиним још једну констатацију која даје кључ за разумевање тајне нашег успеха. На челу нашег народа стоји духовни вођ, наш узвишени Краљ Александар I. У Њему је крв нашег народа и душа народне душе. Он је синтеза свих наших нада и жеља и за точник нашег јединства. Њему, витешком, народном Краљу, ми у првом реду дугујемо ако је наша политика и унутарња и спољна, избегла сваку авантуру и лутање и ако смо успели да у једном строгом континуитету сачувамо и своје тековине и своје идеале и тежње, (Бурно одобравање). У том разумном настојању ми ћемо као целина истрајати, захваљујући нарочитој подршци са те стране, коју уживамо и ми и сви они који буду своје активности стављали у службу нације и државе.

Господо, у низу карактеристика које обележавају преимућства наше спољне политике, ја бих истакао још једну. Када је у питању наша спољна политика, ми смо увек једно и нераздвојно. У гледању на међународну ситуацију и однос према другим народима уопште, између нас не постоје никакве разлике, ни класне, ни верске нити сталешке. На тој страни нема ни група ни појединаца, него један и недељив народ. И докле год будемо такви, јаки, снажни и сложни унутра, наша снага испољаваће се и споља на добро мира и напретка. Ми смо били, јесмо и остаћемо увек једно и исто. Никаква политичка борба и никаква унутарње размирице нису могле да нас одведу на страну путу, са онога правог пута на коме се манифестовала пуна љубав и слога нашег народа. То је оно што даје нашој спољној политици пре-

имућства и пуну снагу, а то је оно што, тако исто, улива пуну веру и код најмоћнијих народа света у нашу спољну политику и њену одређеност.

Четврто преимућство наше спољне политике је у сили факта: да ми водимо политику лојалности и апсолутне верности према свима онима који су нам искрени пријатељи. Ако има и једне државе која је била чувар идеје пуног поштовања својих пријатеља и суседа, ближњих и даљњих, чувар мира и поретка, која је лојално вршила своје обавезе и поштовала све уговоре и конвенције из ма које било области међународног споразумевања, то је била наша држава. И, благодарећи тој верности и лојалности, ми смо успели да нашу спољну политику обележимо одређеним правцем, што је увек цењено и респектовано од стране свих народа, малих и великих. Наша спољна политика, уколико се тиче оних ужњих интереса на овом Богом даном кутићу света, има још једно преимућство, а то је да смо ми непоколебиви и најсолиднији чувари оног великог начела: Балкан балканским народима. Није то једна обична шимера, није то само проста фраза кад се подвлачи особити значај тога начела. Ако то чини наша Краљевина Југославија, она то чини прво из добро схваћених сопствених интереса, али тако исто и с обзиром на интересе својих суседа. Као најјача балканска држава, она је и најпозванија да прибави важност начелу „Балкан балканским народима”. Наша политика не одустаје од тога правца, а сви народи, били они мали или велики, који траже наше пријатељство и споразум са нама, имају да рачунају с тим, да ни једна политика у нашој Краљевини не може бити заснована на одступању од овог главног и светог начела. Све оне државе, па ма које то биле, мале или велике, које би се придржавале овога начела уз строго поштовање наших легитимних права, које и саме иду за тим да подржавају ово начело, има ће у нама увек највећег пријатеља. (Одобравање).

Руводећи се овим начелом да Балкан остаје балканским народима, а с обзиром на то да смо ми најпозванији да томе начелу прибавимо највећу важност, ми смо у томе правцу са пуно доследности предузели и потребне мере за зближење балканских народа. Наша акција у томе правцу ишла је нарочито са тежњом да се створи што ближе веза између нас и браће Бугара, Грка, Арбанаса као и осталих балканских народа. На томе пољу мирољубивог стремљења створен је већ позитиван преокрет, о чему је већ било говора у овој буџетској дебати. Не хотећи да понављам речено ја ћу додирнути још некоја питања којима сви дајемо пуну важност.

У колико се тиче Грчке, ми с њоме нисмо никад имали никаквих супротности и надам се да их ни у будуће нећемо имати. Грци су носиоци једне старе цивилизације, која је сачувала свој престиж кроз векове, а својим префињеним духом Грци су знали да је уздигну до завидне висине. Грци су народ који се и данас стара да буде на висини културног стварања, народ мирољубив и радан. С обзиром на идентичност интереса и потребу одржања мира ми са Грцима гајимо најбоље везе, а обострани је интерес да их и на даље снажимо. Арбанија је најмлађи члан уже заједнице балканских народа, и ми смо увек тежили, и сада тежимо, да са њом очувамо што боље односе. Господо,

много сличности има и у нашем народном менталитету, и у нашој народној поезији, и у нашој народној прошлости, много додирних тачака између нашег и арбанског народа. Ако правилно схватимо интересе наше и нашег суседа, чија нам независност искрено лежи на срцу, онда нас ти обострани интереси гоне на политику развијања што пријатељскијих односа, на споразумевање и пријатељство на свима линијама. Зато ми не сумњамо да ће Албанија једног дана бити и сама један од потписника балканског пакта и доследан присталица оне политике која води томе да се оно свето начело „Балкан балканским народима“ у потпуности очува.

Према Бугарској ми гајимо нарочите осећаје симпатија и не пропуштамо никада прилику да то истичемо. Ако би се предузео плебисцит код нашег народа у томе правцу, ја верујем да би из њега резултирало зближење са Бугарском, од кога ми нисмо одустали ни у најнеповољнијим часовима, увек свесни своје мисије. То осећање и та непоколебљива тежња не оснива се на једном режиму или постојању једне или друге владе, она је стална, јер је израз и наше сродности и свесног осећања интереса, који су најбоље заштићени и за нас и за Бугарску у једној братској заједници рада и прогреса. Не зависи од нас, него само од Бугарске, како ће се надаће ти односи развијати између нас и њих. Ми смо увек спремни да пријатељство са Бугарском прихватимо у пуној мери, при чему излив сличних осећаја није диктован слабошћу него вером у потребу јаче заштите обостраних интереса путем пријатељства и братског споразумевања.

Господо, око нас се одигравају догађаји који нас гоне да о њима размишљамо и да будним оком пратимо све оне велике промене које карактеришу нови живот народа Европе. Ја тиме нарочито хоћу да додирнем питање коренитих промена владавина које су наступиле у животу појединих држава, Италије, Немачке и сада Аустрије, с обзиром на међународну ситуацију. Разумљиво је да су народи Европе, као и свет почели да страхују, питајући се куда води нова еволуција друштвеног живота са коренитим изменама старог. Јер се ови нови режими заснивају на рушевинама старих демократија, која је све до наших дана била основа у животу готово свих народа света. Ти режими већ у почетку своје били су наговештај једнога стања, које је, на први поглед, одавало пуну агресивност у односу на остале народе. Зато су их сви они примили са неповерењем и сумњом. На што то крити. На једној страни агресивност тих нових покрета испољава се унутра, према левичарским покретима и демократијама, а на другој страни пак кроз њихову идеологију пробуђени национализам ствара ривалство и буди осећаје страха да ће пореметити услове једног мирног развитка. И докле се тако приказују ови покрети, ми их стварно видимо на послу увођења једног потпуно новог социјалног поретка, кроз који иду и до јачег изражаја своје националне снаге, па самим тим и до јаче активности у домену спољне политике. То су све непобитне чињенице. Ми би смо имали, бар на први поглед тако изгледа, пуно разлога да верујемо да ће из појачане активности фашистичког и хитлеровског покрета као и режима који се сада јавља у Аустрији и који је потпуно

индентичан са оним што видимо у Италији и Немачкој, резултати неодољивом, нужношћу и могућношћу већих промена у питањима спољно-политичким. То је једно питање које се с правом убацује како у политичкој литератури тако исто и у практичном животу народа Европе. Ми треба о томе хладно да размишљамо не подцењујући али и не прецењујући снагу тих покрета. На први поглед буђење национализма у овој оштрој форми може се идентификовати са национализмом прошлог столећа, с тим што му је сад дата и шира социјална садржина. На другој страни видимо оживљавање једног друштвеног облика који је више мање имао свога корена у средњем веку. Мислим на систем корпорација и његову садању примену. На трећем месту долази јачање економске изолованости и примена система привредне аутархије, на четвртм месту следује угушивање свих демократских покрета који су, нарочито у поратно време, били носиоци здравог пацифизма.

Све те крупне промене мењају постепено слику света и гоне и нас на закључак, да треба осветити највећу пажњу питањима спољне политике у вези свих ових крупних догађаја.

Господо, ми треба да сачекамо резултат овога историјског процеса што се пред нама одиграва у знаку померања односа снага између демократије и социјалног конзерватизма. Морамо да видимо, да ли ће догађаји добити негативан изражај и у појачаној агресивности кроз нови национализам, или ће овај послужити као средство социјалне стабилизације па самим тим и економској обнови света на новој бази.

Фашизам и националсоцијализам хране се идеологијом која, као антитеза демократији, носи обележје оштре борбености, тако да није чудо ако се то нарочито осећа у појачаној активности споља. Све то ипак не значи да ти нови режими не могу бити способни и за политику мира и споразумевања, ма колико би иначе опрезност става у односу на њих била основана. Не смемо заборавити да су ови режими далеко јаче одговорности од оних који им претходе. Државе јаким ауторитета, као што су Немачка и Италија, несумњиво навлаче на себе већу одговорност и излажу се већој опасности од свих других на случај спољно-политичких авантура. За моменат и фашизам и хитлеризам приказују се у знаку тежња да се по сваку цену спроводе и очува једна нова социјална стабилизација, што значи нове основе друштва које не морају одвести међународним поремећајима по сваку цену. Уосталом за добре међународне односе нас се не тиче унутрашња организација других. Отуда, господо, ако се држимо онога правила које је сам г. Ерио поставио, враћајући се из Москве, да се за обнављање добрих односа Француске са осталим државама ње не тиче, какав је режим у тим државама, онда бисмо и ми могли исто тако са лакоћом и без околишења рећи, да је за спољно-политичка питања од споредног значаја каква је структура друштва, каква је политичка организација и владавина држава, са којима желимо да живимо у добрим односима и да се споразумевамо. Ми не можемо да улазимо у интерне односе других народа, јер то право и њима оспоравамо када је у питању наша држава. Како се они организују, на којој бази и како уопште уређују своју кућу, само је њихова ствар.

Има извесних знакова, господо, да поменути покрети, поред од њих наглашене тежње за стабилношћу на социјалном пољу, показују извесне сличне тежње и на пољу спољне политике. Национал-социјализам победио је сад и у Данцигу, али је зато Данциг, држава у малом обиму пребегла, на место авантура, преокрету у односима, ако хоћете и према Пољској, и према самој Лиги Народа; ми видимо, да је Хитлер у односу на Пољску успоставио не само нормалне односе, него у неку руку и пријатељске, и да је пакт закључен између Пољске и Немачке наговештај једне политике, која у истини ни мало не личи на авантуру. Отуда ми гајимо наду да ће Немачка, иначе јака, велика и моћна држава имати смисла и разумевања у односу на остале народе, па и онда када је у питању наш народ. Њена политика у будуће несумњиво ће избећи авантуре које би и по њу биле штетне. Они циљеви, које теже да оствари хитлеризам и фашизам, а то је социјална равнотежа, биће у најјачој мери угрожени поремећајима који би наступили услед агресивности и авантура спољно-политичких са њихове стране, да би у првоме реду погађали баш те режиге који се рађају из рата и који с њим могу и пасти. Независно, дакле, од тога што се они споља манифестују једним делом, рекао бих у једној далеко јачој борбености; ипак нас испуњавају надом, да ће се идеја мира моћи да очува као залога за даљи напредак народа и као сигуран пут за отклањање револуције, која би несумњиво угрозила на првом месту и у највећој мери баш те режиге у државама фашистичког ауторитета.

Уколико се тиче саме Аустрије, ми видимо да је она, уништењем грађанске демократије и социјал-демократије, уништила и оне елементе који су били несумњиво осведочени носиоци идеје мира. Нама је свима у свежој успомени онај племенити гест аустријских радника, којима захваљујемо што се успело да спречи шверц оружја за Мађарску. Велики преокрет који је наступио у новом животу Аустрије потпуно је елиминисао демократију тако да се свет са интересовањем пита, које ће друштвене снаге од сада бити носиоци политике мира и споразума са осталим народима, а нарочито са својим најближим суседима. Ја сам једном другом приликом, и то у Финансијском одбору, нагласио да се у Аустрији врши процес спајања са Немачком, и то на начин који посредно припрема идеју аншлуса. Аустрија која се у форми одваја од национал-социјализма, у суштини се приближује овоме изједначањем својих социјалних и политичких установа, увођењем корпоративног система и свих других фашистичких облика владавине, а када све то буде у потпуности извела, она ће бити идејно зрела за аншлус, ако дотле не буде пала у неке друге авантуре које се наслућују са блиског хоризонта. Још у првим годинама после рата, у Аустрији је био јак покрет који је ишао за тим да се дође до потпуног јединства са Немачком. Свуда се је могло чути мишљење: кад нам велике силе не дозвољавају да то учинимо непосредно, ми ћемо то постићи посредним путем, што ћемо законодавство Аустрије, њене политичке установе, облик владавине као и све остало из области организације друштва и државе, у потпуности да изједначимо са Немачком, а самим тим, пошто смо припремили терен за јединство, идеја

аншлуса оствариће се сама од себе т.ј. онда чим промењена међународна ситуација буде то допуштала.

Последњих дана био је интересантан дуел између немачке и талијанске штампе у питању аншлуса, који се у Италији не жели, да би се у толико јаче с њене стране нагласила потреба нове оријентације Аустрије према Мађарској, и обратно, под окриљем Италије. На помолу је једна нова активност којој наша спољна политика поклада пуну пажњу. И ту је једна ствар, коју ми морамо да пратимо са пуно интересовања и будним оком, не пропуштајући ни једну прилику, а да не заштитимо наше интересе с обзиром на све промене које наступају у животу наших суседа. Аустрија је мала и слаба да води рат, али Аустрија је веома јака, да својом неспретном политиком изазове у свету поремећаје већих размера. Отуда је аустријско питање врло важно и сложено, оно је од првокласне важности тако да ја могу само да поздравим напоре г. Министра иностраних дела и на овој страни, чије су напомене биле јасне и одређене, у сваком случају оне немају пред собом никакве друге циљеве до ли да послуже идеји мира.

Господо, за нас је један проблем и сама Русија. Ми смо желели, да се Русија рестаурира у смислу обновљења старе словенске Русије, али еволуција живота је хтела другачије. Ми са овом Русијом морамо рачунати, пошто у међународним односима народа жеље не играју никакву улогу. Господо, Русија је данас у међународној заједници један, нећу рећи, од најмоћнијих, али несумњиво један од врло моћних фактора. Русију данас признају сви народи света, њу је признала чак и Америка која се дуго опирала да то учини. Русија је све више еволуирала у правцу снажења државне идеје, она не живи више у револуцији и од револуције него у еволуцији, где се кроз ову снажу државне институције, иде ка стварању потпуно новог менталитета народа, потпуно нових облика живота и нових извора снаге на социјално-политичком и економском пољу. Русија се и пред међународни форум јавља са новом снагом, и о њој се мора водити рачуна. Са тих разлога и ми смо с њом већ обновили извесне односе, потписујући пакт о дефиницији нападача, која је подесна за нас и даје јаче гаранције у служби мира но све друге дефиниције. Несумњиво је да ћемо у томе правцу ићи даље. Русија је данас неоспорно у служби пацифизма, она нема интереса да ма кога напада, нити да се односи у свету поремете у корист рата. Таквој Русији која је присталица мира био је разлог за Француску да јој пружи руку, и која се данас радује што и њу има за пријатеља. Велике су промене које су тамо наступиле, но које нису умањиле њену војну снагу. Напротив ове су веће но икада раније. Она се чак и са моћним Јапаном хвата у коштац на опште изненађење света. Ми не знамо и нисмо начисто, где ће је та борба одвести, али једно остаје тачно да Русија не попусти и показује све већу снагу и организацију, која у најмању руку треба да буде предмет и наше пажње. Русија данас има чак и моторизирани дивизије, а војни стручњаци тврде, да око 8% долази на сваког војника моторизираних коњских снага, тако да она има данас спрему која је завидна и такмичи се са најбољим наоружањем света. Русија са таквом сна-

гом својом јавља се као инструменат мира, а ових дана нагласила је жељу да ће учинити предлог да се дође и до једног светског пакта о ненападању, да би на основу неостварења тога пакта, коме иначе искрено тежи, могла да оправда евентуално борбу између ње и Јапана. И уколико Русија иступила пред међународни форум као сила првога реда, у толико је већа и наша потреба да о њој поведемо рачуна, јер је несумњиво да ће она једнога дана имати пресудан утицај и на она питања која засецају у наше интересе. Ја се радујем што је наступио преокрет у нашој спољној политици према Русији, и што смо се сагласили у питању дефиниције нападача, чиме смо учинили и први корак на путу споразумевања. Надам се, да ће наша спољна политика, која је сад у рукама г. Јевтића, и на томе путу постићи максимум успеха, и да неће пропустити ништа што је важно да учини за заштиту виталних интереса наше земље.

Господо, пето маркантно преимућство наше спољне политике могло би се наћи у поштовању оних уговора и споразума на којима се заснива веза иначе чврсте и солидне Мале Антанте. Овом приликом желео бих да учиним једну напомену за коју ми се чини да би била важна с обзиром на неке заблуде. Упојединим говорима и списима, у новинарским чланцима и иначе, наслућује се по каткад, више посредно, извесно критиковање као и умањивање вредности Мале Антанте са истовременим замеркама, што она на привредном пољу не значи далеко јаче зближење. Политички успех чини се зависним од привредног. Мала Антанта и њена важност цени се овде на првом месту са једоставног економског гледишта. Отуда, конзеквентно спроводећи мишљење ове врсте, мора се смисао и смер политике Мале Антанте условити користима чисто економским, да се Мала Антанта учини зависном од свих претходних успеха на тој страни — налазим да би такав критеријум за оцену вредности Мале Антанте, био посве погрешан, докле би таква економски условна политика претстављала једну погрешну политику. Ја то велим и ако сам и сам за то да се смисао сваке политике, па и међународне, тражи и у несумњивим привредним користима, тако да ове увек буду што веће.

Ми се старамо да у оквиру овог нашег савеза и ове наше пуне братске солидарности — јер ако би иједан савез био чврст, то је Мала Антанта — да успоставимо и на економском пољу нормалне везе, које ће гарантовати максимум користи у међусобним односима Румуније, Чехословачке и Југославије. Ми од те тежње не одступамо, само се захтеви ове врсте остварују у оквиру реалних снага и ништа не може да се вештачки ствара мимо воље и структуре наших земаља. Румунија је, као и ми, претежно аграрна, а Чехословачка, захваљујући радљивости снаге народа, развила је, поред индустрије, и свој аграризам. Природно је и не треба да се чудимо, ако се на економском пољу, поред свих и несумњивих побољшања која су ту и која ће бивати све већа, указују и извесне тешкоће у стварању нових путова који би нас одвели јачем економском зближењу. Но ми, и поред свега, не можемо савез да условимо само економским користима које би човек а priori и у доброј намери конструисао као идеалне. Али зато ми долазимо посредно и до тих користи, а то је оно што се не сме губити из вида. Јер је Мала Антанта животна

потреба и нас и Румуније и Чехословачке. Одржањем Мале Антанте долазимо посредно до несумњивих користи у свима појединим земљама Мале Антанте. Овај наш савез гарантује стабилност политичку у међународним односима Европе, гарантује мир који значи и благодет за наше развијање на привредном пољу. За добар развој приврседе у свакој држави, један од првих услова такође је њена политичка стабилност, што важи у још јачој мери када је у питању међународна стабилност. Овај моменат не сме се губити из вида никада т.ј. да је стабилност међународна коју пружа Мала Антанта истовремено и залога за економски просперитет њених чланова, за полет Чехословачке, Румуније и Југославије. Према томе био би грех када се не би виделе све ове користи које имамо од савеза, а не само оне непосредне, које ничу из наших међусобних веза и које такође иду ка својој побољшању.

Господо, ми видимо да се Мала Антанта јавља као велики фактор у међународној политици и да је у недавној прошлости баш она била та, која је својом снагом сачувала мир у Европи. Ми смо сви сведоци оне борбе и оних поремећаја, чему се на супрот истакла Мала Антанта; и мир који смо успели да очувамо, резултат је њених напора и њене снаге, коју она претставља не само ради социјалне стабилности, него и за одржање велике политичке равнотеже у Европи. Мала Антанта је гаранција за даље одржање мира и за решење свих питања која искрсавају у вези промена које су наступиле у Аустрији или које би могле иначе и ма где да наступе.

Наша симпатија и љубав несумњиво иду најјаче у правцу изражавања искрених братских осећања према нашој верној савезници Француској, и мени је мило да наша спољна политика, а у томе је њено, реко бих, и главно преимућство — од тога споразума ствара пуну лојалност према Француској и да она у томе разумном настојању чувања савеза ни уколико и ничим не одступа. Подгрејава се једно мишљење, хвала Богу не код нас, које иде затим да умањује пацифистичку улогу и важност Француске. Ми видимо да је француски народ, као ни један до данас, манифестовао пуну љубав према другим народима, он је нарочито очувао и чува доследно мисао чистог пацифизма. Када је требало евакуисати Рур, пружити руку својој бившеј непријатељу и отписивати репарације, да би се утрли трагови рата, а свету дао нови полет, онда је Ерио, у споразуму са осталим делегатима, учинио да се уклоне сва она спорна питања, која су тај споразум кочила, а нарочито ометала могућност ширег споразума између Немачке и Француске. Ми видимо Француску у тој лепој улози братства и мира међу народима на свима пољима рада и живота, да она у томе увек предњачи и да је њена политика једино и само политика правог пацифизма, ово у толико пре, јер она и не помишља на завојевање, а уз то је најватренији поборник вечног мира на Рајни.

Пре неколико дана Лорд Ротермир, који се вратио из Француске изјавио је да је снажење француске авијације залога за одржање мира у Европи. Ја не знам, да ли је Лорду Ротермиру било иначе потребно, да би на тај начин јаче оправдао сопствене захтеве Енглеске на путу наоружања, у колико се тиче енглеске авијације, која се у овим данима у добро схваћеним интересима земље тежи такође да оснажи. Али несумњиво не може

да му се не призна искреност коју наговештава и која се допуњује оном познатом класичном фразом Черчила који је изрекао велику мисао: Да је данас набржање и снага Француске најсигурнија залога за одржање мира и у Европи и у целом свету. Ја подвлачим са овога места пацифистички карактер француске снаге и истичем општу жељу да та снага буде очувана на добро свију нас, на добро цивилизације. (Бурно одобравање.) Господо, и у питању разоружања и у свима покушајима, да се очува ауторитет Лиге Народа, као једног тела чија је снага и моћ апсолутно потребна, да би се избегли сукоби у свету, ми видимо да француска политика предњачи на пољу чистог пацифизма. И тај велики француски народ, народ који је био савезник наш у рату и који је то остао и за све време мира, заслужује нашу пуну љубав. Ми верујемо у тога савезника и ми пратимо са великим интересовањем напоре које Француска чини у правцу унутрашњег консолидовања. Ми смо се дивили тако исто елану и њеним напорима после оних валутарних поремећаја који су наступили у Француској и који су савладани снажним реформама чији је иницијатор био г. Поенкаре. Све то говори тако убедљиво да ће се француски народ, носилац једне старе цивилизације и једне моћне културе, снаћи и у овим данима и да никакви унутрашњи покрети неће моћи да ослабе њену виталну снагу. Пре неколико дана манифестовала се велика љубав француског народа образовањем владе под вођством заслужног г. Думерга, где један Тардје и Ерио као шефови великих партија, пристају да уђу у једну не ванпарламентарну, али у најмању руку националну, ванполитичку владу, и то као министри без ресора. Ми смо видели ономад кад је било реч о томе, да се да Думерговој влади буџет, да су све опозиционе партије, па чак и социјалисте изјавиле, да се држави мора дати буџет што пре, и да опозиција одустаје због тога од вога права на интерпелације, јер је држави изнад свега потребан буџет и стабилност која из њега ниче. Не треба да се плашимо од социјалних поремећаја који су тамо наступили и које ће француски народ моћи да преброди. И као што је изашао из валутарне и сваке друге кризе, слојан и са појачаном својом снагом, тако ће исто и у политици, којој стоји на челу један дим са овога места, да је та и таква Француска народа, њеној култури, цивилизацији, благодарној мирољубивој традицији и умешности умети да се консолидује и у овим данима. И, господо, ја тврдим са овога места, да је и та и таква Француска и дандањи једина и најјача гаранција за одржање мира у Европи. (Бурно пљескње.) Господо, нису само у питању наши ужи интереси, који нас приближују Француској, него је у питању сличност идеја и тежња које циљају миру и напретку. Ми такође немамо никаквих агресивних тежњи, нити жудије за ма чијом територијом. Исто онако као и Француска и ми желимо да се са свима споразумевамо, ми своје не дамо, али ни туђе нећемо. Из тих идентичних схватања, из те исте идеологије, из правилности оцене живота интереса, ради општег мира и напретка, на послетку и ради нас и оних који су жељни мира, начињен је савез са Француском. Верујући чврсто у моћ француског народа и сматрајући њену снагу као главну залогу за одржање мира, ми можемо да ласкамо себи, да смо у савезу са том и таквом Француском. Напослетку наша је же-

ља да она ни уколико и ничим не ослаби своју снагу. Нека би носилац мира и цивилизације, Француска — успела да преброди сваку кризу и нека би и даље остала чувар мира и поретка у свету. (Одобравање и плескање).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч г. Стеван Ђирић.

Стеван Ђирић: Господо народни посланици, велика дела у књижевности и уметности остављају обичан утисак, као да су сама по себи разумљива, као да се сама по себи разумеју, и као да иза њих нема никаквих напора. Међутим ми знамо, колико су труда морали да уложе и највећи генији, да створе таква савршена дела у књижевности и уметности. И експозе господина Министра спољних послова у својој простоти и јасноћи изгледа, да је сам по себи разумљив. Међутим, господо, ми бисмо били врло неправедни, ако бисмо превидели, колико је било потребно поштенних напора, чврсте постојаности и умне енергије, да се постигну они успеси, који су у томе простом, јасном и самом по себи разумљивом експозеу наведени. Допустите да вам ову тезу покажем само једним примером. Господин Министар спољних послова, од прилике, овим речима казује једну велику истину: у традицији је старе српске политике, још од Кара-Ђорђа, да чува слободу балканских народа, и да ради на братском зближењу свих народа, који живе на Балкану. Ствар изгледа врло проста, али ако је погледате историски, видећете колико је било жртава, колико је било разочарења, и колико је требало имати моралне снаге и узвишеног карактера, да се тај један, и ако прост и тако јасан, принцип наше спољне политике од Кара-Ђорђа до данас одржи. Далеко би ме одвело, кад бих хтео то да покажем на политици од Кара-Ђорђа па на овамо. Али, допустите ми само да се вратим на годину 1915 и да узмем само неке моменте, којима се та српска политика пре рата служила, па да видите, како је у извесном тренутку тешко и напорно остати веран принципима. Који су то принципи и које су те методе? — Бити веран својим савезницима, да не спомињем друге, и веровати у праведност и природност постављених циљева. Али замислите се у 1915 години, за време оне Албанске Голготе, кад није било ни једне слободне стопе српске земље, колико је требало имати моралне снаге, да се о доле искушењу оне политичке вештине и примамљивим понудама својих политичких противника, и да се остане веран својим савезницима, и колико је требало имати величине карактера у ономе тренутку, кад је слабима изгледало утопијом чак и успостављање малене Србије, колико је требало имати величине карактера, да се у том тренутку верује у правичност и природност постављених циљева — уједињења свих Јужних Словена! (Бурно плескање).

Зато, господо, што је Србија имала ту моралну снагу, и имала тако чист и светао карактер, зато је она и могла да створи овако велико дело, савршено дело, не у књижевности и уметности, него у историји, које се зове Југославија, а које нам данас изгледа тако само по себи разумљиво. Али, господо, да останем у самом експозеу, па да из извесних питања, које експозе поставља, пробавам попут неке врсте маргиналија утврдити, колико има умне енергије, и колико има непоко-

лебљиве постојаности, да се поставе и колико треба да буде тога, да се они принципи, по којима се данас управља наша спољна политика, одрже.

Господо, г. Министар спољних послова нагласио је, да не може бити прецизније: ми верујемо у ауторитет Друштва Народа, ми све радимо у духу тога друштва; ми хоћемо да радимо под окриљем тога друштва. То је нагласио господин Министар данас, кад знате, да Америка није у њему, кад Јапан иступа из њега, кад Немачка иступа из њега, кад Русија није у њему, и кад неке велике силе покушавају, да га реформишу, да га готово нестане, или да не буде оно што треба да буде, а то је врховни регулатор међународног живота.

И данас, господо, треба бити изграђен човек свога времена, треба имати научничку мирноћу и научничку савест, да поред свега тога човек верује да је Друштво Народа жива сила на коју се треба ослањати и да не пође клизавим путем малих политичких вештина, које данас на берзи спољне политике у вредности скачу, а то су политично лукавство, кабинетске сплетке, или како чини ми се, рече г. Министар злураде интриге, спретно изигравање свога партнера, не бирање сретстава, тајни уговори, и чак поновно постављање тезе: права јачега.

Видите, господо, ако бисмо хтели да научно испитамо, да ли се наша политика налази на добром путу у овом времену кад се толико дискредитује Друштво Народа, кад она чврсто стоји уз њега, доћи ћемо до уверења, да наша спољна политика иде добрим путем. Јер ко ће од вас да верује, да оно Друштво Народа, које је постало после оног страшног потреса као шт је Светски рат, да то Друштво народа не може значити нову вредност у међународним односима. Јер ко познаје историју зна, да после тако страшних потреса, и мањих потреса него што је светски рат, увек су се појављивали нови начини и нове методе, које су значиле карактеристику новог времена — и један такав велики потрес као што је светски рат, створио је Друштво Народа да буде врховни регулатор у међународним односима. И кад сте ви светдоци из дана у дан колико рационализација у привредном животу преотима маха, колико од оног, несвесног либералног система идемо ка свесном и промишљеном, може ли ко од вас бити уверен да се у спољној политици може још увек наслањати на оно примитивно схватање, када се водила спољна политика по освајачком нагону или по инстинктима империјализма, ил иће доћи до дубоког уверења да и у спољној политици мора владати врховни рацио и да се у томе погледу мора ићи од несвесног према свесном и промишљеном. Господо, насупротив свих малих политичких вештина, поред Друштва Народа, или из њега проистичу нове методе, а то су: безбедност, организација мира, арбитража, самоопредељење народа и једна дивна теза; а то је да оправдане политичке тежње малих и слабих морају имати превагу над политичким тежњама већих и јачих, ако оне проистичу само из права јачега. Господо, далеко би ме одвело да ове методе нове спољашње политике једну по једну аналишем и научно докажуем њихову оправданост, али ако само летимце бацимо поглед на ма коју од њих, видећемо да није случајно на пример самоопредељење

народа, да та идеја која се данас појављује није случајна, него проистиче из позитивног факта, да сви народи изграђују своју културу, да имају све више и више удела у цивилизацији, и да имају све више и више политичке зрелости да саму собом управљају.

А тако исто и она теза да оправдане тежње малих народа морају имати предност према политичким тежњама великих, ако ове проистичу само из права јачега — и та теза није ништа друго него једна природна последица оне цивилизације на коју се цело човечанство дигло. Господо, на супрот тежњи и ових метода, створио се поред оних малих вештина које сам споменуо, створио се још и систем ауторитативног управљања појединих држава и целога света.

Шта значи тај систем? Да ли и ви правилно мислите, господо, да је то једна јасна слабост свих оних који тај систем постављају, да ти имају средњевековни менталитет, менталитет, који и на даље сматра за потребно да гаји баш оне особине у човеку за које се модерно доба давно уверило да их треба бацити у старо гвожђе? Зар ви мислите да је једна повлашћена класа, која сматра првом и главном човечијом врлином ратоборност, да је баш та повлашћена класа, па била она царска или се звала друкчије, зар је баш та повлашћена класа позвана да управља народима и целим светом?

Видите, господо, г. Министар спољних послова све те велике и дубоке истине изразио је једном једином врло простом реченицом: „то би значило враћати се у историји унатраг“. Иза сваке такве реченице има дубоких мисли, иза сваке реченице има велике душевне борбе; и зато ми би врло јако грешили, ако не би то опазили, и ако бисмо због тога његов експозе мање ценили. Напротив, то је његова најлепша одлика.

Господо, замислите како је тешко једноме државнику и Министру спољних послова одредити се, кад има да бира између појединих метода, између оних које треба да буду живе силе на које се треба ослањати, а које је тако тешко уочити, и оних које нису ништа друго него један експедијенс, инструменат, да се помоћу њих обезбеди тренутна ситуација у међународном положају; и колико треба мудрости не дати се збунити и не почети поверовати у те инструменте и експедијенте, него и надаље остати веран политици живих сила и политичкој неумољивој стварности. Објаснићу вам из експозеа једним примером да вас уверим, како је то тешко. Сматрам то тим пре потребно, што је са ове говорнице пало неколико таквих изјава са којима се ја не могу потпуно сложити.

Господин Министар спољних послова је казao: помоћу Балканског пакта ми хоћемо да осигурамо слободу свих балканских народа, и зато смо оставили могућност да томе пакту приђу и оне државе које га још нису потписале. Није то тако једноставно, господо! Балкански пакт као један инструменат и као један политички експедијенс не сме никако долазити у контрадикцију, у противречност са политичком стварношћу. Ако неки хоће да приђу њему, добро нам дошли, али под условом да буду свесни тога да се евентуални њихови идеали који су можда уперени на то, да повећају своју државу, никако не могу сложити

са нашом политиком, која иде за консолидацијом на Балкану, и да се такве њихове аспирације на Балкану — с обзиром на њихове методе могао бих их назвати и конспирацијама — да се такве аспирације не могу сложити са нашом политиком која иде на то да обезбеди уговоре о миру и тиме организира мир и поредак.

Господо, они сви који хоће да приђу томе пакту, том инструменту, безусловно је потребно да отворе очи пред неумољивом стварношћу, а то је да су границе наше државе одређене и да се оне не могу мењати. (Пљескање).

Господо, немојте ми замерити што сам нарочито на овоме делу експозеа мало застао, али ја престављам оне крајеве на северу, на које би се евентуално ревизионистичка основа и ревизионистички план могли односити. И ја, господо, који знам, колико је нама на северу стало, да границе остану овакве какве су, кад их већ не можемо проширити да ослободимо оне који су изван тих граница, а ту жртву приносимо да бисмо очували мир, осећам потребу да са овога места кажем: ходите сви који хоћете да приђете пакту, али отворите очи прерд неумољивом стварношћу.

Господо, да видите, како изгледа у северним крајевима, у Војводини та стварност. Ја желим да вас уверим да то нису празне фразе, него да је то дело велика и дубока истина која се да документовати не од јуче и прекјуче него од два века и више. Национална свест у Војводини датира од онога доба, кад је под патријархом Арсенијем Чарнојевићем српски народ прешао у ове крајеве. (Пљескање). Господо, има више фаза кроз које је национализам у Војводини пролазио. Ја ћу само да покажем најглавније. Већ прву борбу за народна права са аустријским двором водили су Арсеније Чарнојевић и његови наследници митрополити. Не може се пребацити нама да немамо националне свести данас кад смо већ у оно доба показали, толико националне свести, да смо у интересу словенске узајамности ухватили везу са славенском Русијом, ухватили и предали је Србији која ју је од тада стално одржавала све до светскога рата. И, господо, кад замислите ону велику културну борбу којој смо били изложени чим смо тамо прешли, нисмо имали ни једну књигу, нисмо имали дакле тога оружја културе него празним рукама смо почели борбу и постигли велике подвиге, које смо већ за тај први век учинили, онда се мора признати да је културна борба помоћу јаке националне свести доведена прво до пролазне победе, а после ми смо били кадри да оснујемо наше школе карловачку и новосадску гимназију које и данас постоје и које су зато значиле дефинитивну победу у тој тешкој културној борби. (Аплауз).

Али поштована господо, у оном дивном тренутку кад је Велики Вожд Карађорђе дигао устанак, какав је он одраз учинио на националну свест Војводине? У томе тренутку, господо, митрополит Стратимировић који је стајао на челу наше цркве, постаје први дипломата српског устанка, бачки владика даје први топ Србима, који су се дигли на оружје и непобитна је историјска чињеница онда, што се учи у школским књигама да су Срби из Војводине сутерирали браћи у Србији, који су прво замислили устанак само као ослобођење од дахија, да то треба да буде ослобођење Србије и

целог српског народа. (Бурно одобравање и плескање).

Господо народни посланици, од тога доба почевши, а први је био наш великан Доситеје, највећи Војвођанин кога смо ми дали, почели су многи из ових крајева да прилазе мајци Србији видећи да је она српски Пијемонт и да има да изврши улогу уједињења и слободе. И од Доситеја па све до дана светскога рата, сви су они долазили мајци Србији да јој ставе своје снаге на располагање да сврши велико дело, за које је била одређена. Нећу ређати све те људе јер бих морао изнети готово целу културну историју, али је родољубље било у тим људима тако велико да је и српска химна „Боже правде, ти што спасе“ и т.д. изникла из једнога војвођанскога срца. Том заједничком раду има се захвалити да је убрзо сарадња између Срба преко и Србијанаца могла да се врши и на нашем терену. Син великога Војвода, Кнез Александар Карађорђевић послао је у 1848 војводу Книћанина да се раме уз раме бори за српску слободу, како је она онда замишљена. Та заједничка борба Србијанаца код нас имала је огроман значај, више но што се то обично мисли. Јер, погледајте догађаје, не историјски како смо навикли да гледамо, него онако као да ми живимо у њима и сетимо се ко је био српски омладинац у овим данима. Тада је био као млад човек Јован Ђорђевић, који је написао српску химну, и тај заједнички рад можда га је и надахнуо да напише српску химну, тада је био као младић од 18 година Светозар Милетић, који је видео заједнички рад Кнеза Александра Карађорђевића и Рајачића, тада је Змај написао као младић од 16 година своју прву песму и тада је био наш познати Полит-Десанчић његов вршњак. Није чудо кад су ти људи у оно доба били сведоци у Војводини заједничкога рада са Србијанцима, да су тако стварно осећали наше уједињење са Србијом да се ми онда данас готово осећамо збуњени како је било могуће да се после толиких осећања конкретног јединства са Србијом, пола века и можда још и више морало чекати да се та велика идеја занста и сасвим оствари.

Господо, како је у то доба изгледала национална свест у то доба кад су као млади људи били Ђорђевић, Змај, Полит-Десанчић и стари бард Стеван Каћански, није потребно да вам кажем. Истина је да, осим косовске, ниједан политички догађај није изазивао толико одушевљења као што је у то доба изазивала политика у Војводини, јер су ти песници умели да даду израза политичким стремљењима онако како је народна поезија умела да да израза у косовској епopeји великој трагедији српског народа, коју је овај тада доживео.

А кад тако схватите ту ствар онда је јасно да је национална свест у Војводини тада била тако будна и да та политика која је базирана на тој националној свести, управо није ни била политика у профаном значењу саме те речи, него то је била народна религија, религија која је ишла затим да се ујединимо са свом браћом Србима и тим јужним Словенима. И баш зато што је била то религија, била је кадра да створи ону лепоту у уметности и књижевности, какву је непосредно пред наше ослобођење и уједињење могао да створи само велики геније Мештровић, када је у свом

„Веснику победе“ навести ослобођење и уједињење. (Плескање).

Господо народни посланици, од Змаја, Милетића, Полита прешао је дух на нас који данас са овог светог места из слободне Народне скупштине можемо да говоримо. Милетић, Змај, Полит, то је наше детињство то је наша младост. Ми смо их видели и не треба да говорим о тим личним доживљајима, допустите само да вам једно споменем чега се још сећам из детињства, док је Милетић живео у Новом Саду, када смо ми деца имали једну једину прилику да га видимо. У то доба Милетић је већ живео у полутами свога великога ума и имао је један трагичан гест који је врло често понављао, а то је као да стреса окове са својих руку. Кажу, господо, да му је то остало од оног тренутка кад су га једне ноћи као велеиздајника изненадно пробудили и бацили у тамницу. Велике патње оставиле су трага у том трагичном гесту, у стресању окова. И ми деца, који смо то видели, ми смо баш то упамтили и за своје родољубље и за своју националну свест имамо да захвалимо не само својим добрим учитељима и књигама, јер родољубље нисмо из књига учили, него највише у том очајном гесту нашег великог Светозара Милетића који је још у полутами свог великог ума учио: Стресите окове! (Усклици: Слава му!).

Господо народни посланици, али ми смо доживели још нешто у нашем детињству, не само славна дела наших великана, него наше детињство зна и за ону тешку сурову политику која је ишла за однорођивањем, а која је кулминирала у оном Апоџијевом закону којим је народностима била спречена употреба матерњих језика чак и у основним школама. Па, господо, ако погледате на Војводину ако погледате како изгледа та неумољива стварност чак можемо себи дозволити тај луксуз да гледамо и кроз призму националних мањина, па кад упоредимо сурову политику коју је водила Мађарска према нама са оним ми либерално и човечански поступамо према националним мањинама, онда ми имамо право штој страни правда и човечност. (Плескање). Према томе, господо народни посланици, кад је Народно веће у Новом Саду донело одлуку да се уједини са Србијом, није то била тренутна слика тренутног распложења, него је то била последња гачка стремљења два века, јер се два века чекало на тај свечан тренутак да добијемо лепшу будућност, слободну будућност у оквиру и границама једне велике и моћне Југославије.

Господо народни посланици, непосредно пред светски рат било је слабих духова било је малодушних, било је песимиста који су чак и српску генерацију која је у то доба улазила у живот, каљали, омаловажавали и ниподаштавали. Говорили су, господо, зар та генерација да освети Косово, говорили су да је та генерација обузета кварежом западњаштва, говорили су чак да та генерација није достојна своје историје. Један песник, Милан Ракић у стилу је да га овде споменемо, јер је он, у исто време и угледан наш дипломата, одговорио је тим људима и визионарски предвидео, да је та генерација не само достојна своје историје, него доцнији догађаји дали су му толико за право да је она створила и тако величанствена дела каква не познаје

историја свих наших племена од почетка па до данас. Господо народни посланици, не знам зашто је у последње време обичај тако исто омаловажавати и ниподаштавати и националну свест у Војводини. Али на све то Војводина може мирне савести и ведра чела одговорити са дубоким уверењем да ће јој историја дати за право, речима овога песника. Па нека их нека сви чују који тврде да Војвођанин није националан, нека их чују и запамте:

Добра земљо моја, лажу! Ко те воли
Данас, тај те воли, јер зна да си мати,
Јер пре нас ни поља ни кршеви голи
Не моглоше ником свесну љубав дати.
И данас кад дође до последњег боја,
Неозарен старог ореола сјајем,
Ја ћу дати живот, отаџбини моја,
Знајући шта дајем и зашто га дајем!

Господо, у овој песми је песник нарочито истакао ону свесну љубав према отаџбини коју само високо културан човек може имати. И заиста ако нико, то Војвођанин зна, зашто ће дати живот за ову отаџбину. Господо, политика Србије није била освајачка политика; Србија је имала сама да поднесе велике жртве да би остварила народне идеале, а нашег живота се то тицало, господо. И допустите ми да вам у овом узбуђењу кажем једну реч која се само у молитви спомиње: нашега ради спасења Србија је поднела те жртве и данас ако би дошло до какве опасности због којикаких ревизионистичких планова, разумите зашто кажем да је сваки Војвођанин нарочито свестан љубави према отаџбини и свестан ће бити зашто свој живот даје. (Пљескање). Господо народни посланици, кад је та национална свест у Војводини била тако бујна кроз два века, онда док смо живели на туђем тлу под туђим сунцем, ко сме сумњати да је она слабија данас кад живимо у својој рођеној отаџбини? (Гласови: Тако је!). Господо, природно је да је она свежија и бујнија данас него икад, јер уз сва лета она осећања која смо имали према своме народу, сада смо придружили два врло племенита осећања више, а то су дубоки пијетет према жртвама које су учињене да будемо ослобођени и бескрајна захвалност према ономе који је био на челу кад смо ослобођени, а то је према Краљу Петру и Његовој династији. (Пљескање).

Уз та два дивна осећања са којима смо обогачени, ја могу мирне савести одмах казати г. Министру иностраних дела који тако пази да се, имајући у виду разне експедијенсе и инструменте, не огреши о праве животне силе које крећу један народ напред могу мирне савести да му кажем: да је национална свест у Војводини једна стварност на којој може зидати и изградити сигурну будућност Југославије. (Бурно пљескање). Зато допустите ми ту част, баш зато што сам из оних крајева који би били угрожени таквим ревизионистичким прохтевима, да у име тога краја и, симболично, у име свих крајева који би били угрожени тим ревизионистичким комбинацијама, баш ја предложим да овај буџет из поверења према г. Министру и из поверења према политици коју би могли готово назвати савршеном, јер је сама по себи разумљива, допустите ми, да баш ја предложим да овај буџет примимо акламацијом. (Бурно пљескање).

Претседник др. Коста Кумануди: Претрес је

завршен. Приступамо гласању. Прима ли Скупштина буџет Министарства спољних послова? (Гласови Да се прими акламацијом). Прима ли Скупштина овај буџет акламацијом? (Прима). Објављујем, да је буџет Министарства спољних послова примљен у свима партијама акламацијом.

Прелазимо на буџет Министарства за физичко васпитање. Има реч Министар за физичко васпитање народа г. др. Ханжек.

Ministar fizičkog vaspitanja naroda dr. Lavoslav Hanžek: Gospodo narodni poslanici! Očekivalo bi se, da će budžet Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda za budžetsku 1934/35 godinu biti veći, nego što je bio budžet za godinu 1933/34, jer se Ministarstvo fizičkog vaspitanja nalazi u stadiju razvitka, dakle stalnog proširavanja delatnosti, koje prirodno uzrokuje povećanje novčanih sredstava za podmirenje novih potreba. Predlog budžeta za 1934/35 godinu međutim ne samo što nije povećan, nego je čak i smanjen. Dok je za godinu 1933/34 u ukupnoj sumi rashoda iznosio 14,970.000 dinara, za 1934/35 godinu iznosi tek 14,161.918 dinara po čemu izlazi da je manji za 809.082 dinara. Ovo smanjivanje u prvom redu opravdava zahteve opšte štednje, koja je u ovim ozbiljnim časovima, što ih proživljavaju finansije naše zemlje, toliko potrebna celokupnom državnom gazdinstvu. Ta, dakle, racionalna štednja i u predloženom budžetu Ministarstva fizičkog vaspitanja bila je presudna, koliko za ukupnu sumu rashoda, toliko za njegovo razvrstanje i način trošenja. Ipak to ne znači da prema stvorenom programu rada, prema postojećim potrebama, a još više prema željama i nadama celokupne javnosti, ne bi trebalo većih materijalnih sredstava. I tu kao i na drugim granama državnog života finansijska je nužda diktovala da program rada bude sveden na najnužnije, da se podmiruju potrebe koje nisu za odlaganje, a da želje i nade budu odložene za jedno bolje vreme ili za ono vreme koje će nadoći kad ono najnužnije već bude izvršeno.

Ја знам да је у том питању било, а и сада ће бити много преговора нарочито о том, како су државна средства за развитак и потребе физичке културе недостатна и како услед недovoljних државних средстава наша земља не показује ни из далека онај напредак и успех, који се види у grandiozним размерама у другим земљама, које су за те сврхе утроšиле и троше непришпорно веће своте.

Ове, svakako dobronamerne zamerke, potekle iz polvalne gordosti naše nacije i žive želje za napretkom, treba primiti sa izvesnim rezervama i razmišljanjima pre nego ih odobrimo i usvojimo. Ne treba kod upoređivanja našeg budžeta za fizičko vaspitanje sa budžetima drugih zemalja zaboraviti, kako te zemlje redom bogatije od nas, raspolažu daleko većim finansijskim sredstvima nego mi. Treba uvideti i to, da ima zemalja, čije su potrebe za fizičko vaspitanje ne samo veće, nego i sasvim drugog značaja, nego li su naše, pa da oni već zbog toga moraju trošiti mnogo više nego mi. Pa u toj oceni odnosa između materijalnih sredstava i uspeha bilo bi posve neprirodno držati, da se jedino trošenjem velikih suma može nadoknaditi i vreme i uporni rad, i u tren oka izvršiti ono, što su drugi stvarali kroz dugi niz godina. S druge strane, mi nemamo razloga da bez razmišljanja sledimo te primere, kad nas pobliža analiza prilika u tim zemljama na polju fizičkog vaspitanja u mnogom čemu upućuje na opreznost i uz-

držljivost. Nije sve baš tako sjajno ni u tim zemljama, kako bi se na prvi pogled učinilo. Ima tu mnogo toga u što se utrošilo desetak i stotine miliona, a rezultati baš tih investicija relativno su ipak dosta neznatni. Nije čudo, idejna strana fizičkog vežbanja, gimastike, sporta i telesnog vaspitanja još je kolebljiva, još uvek nije pročišćena i definitivno formulisana. Sistemi rada još su u stadiju izgrađivanja, a metode tek se iskušavaju. Zbog toga i ima mnogo slučajeva da i kraj dugotrajnih napora i kraj basnoslovnih izdataka problem ili uopšte nije rešen, ili je rešen nepravilno i neracionalno, a daje rezultate sasvim sumnjive vrednosti.

Već te same konstatacije dostatne su mislim, da ublaže kritiku zbog tobožnje nedostatne brige države na polju fizičke kulture, da umanje zavidnost prema tuđim, t.zv. velikim uspesima, pa da nam budu i dovolinom pobudom da se sustegnemo, od izdavanja većih svota, kad nam je ta ista uvidavnost dala povoda da i u osnovnom gledanju našem na problem, ne sledimo te strane uzore, nego da podemo svojim putem, koji nam pokazuje naša spoznanja o biću predmeta naše osebuje nacoinalne potrebe, naši državni i narodni ciljevi, koji nisu i ne moraju biti identični sa onima drugih zemalja i naroda.

A mi smo doista, tim putem pošli. A taj je put, ja držim da mogu bez naročite pretenzije tvrditi i ako branim svoju tezu, logičniji, prirodniji i sigurniji od onih drugih i vodi boljem nego bi doveli oni na kojima smo druge videli.

Otkad je telesno vežbanje, gimnastika, sport postalo izrazom savremenog čovečanstva, a fizičko vaspitanje kulturnom potrebom čoveka, i od kad je ta vrsta manifestacija aktivnosti čoveka postala predmetom naročite brige države, ta se briga državne politike u raznim krajevima, pod raznim uslovima, razvijala u različitim pravcima. U zemljama, ukorenjenih sportskih tradicija, ostalo je celokupno telesno vežbanje na sportu, kao igri pravilnoj, ali bez naročite svrhe. Potreba za kretanjem, tu specifično dolazi do izražaja kako bi Šiler kazao, iz urođenog nagona za igrom. Formira se kao vesela besmislica, bezciljne borbe u jednoj težnji za što većim uspehom individualnih sposobnosti. U drugim zemljama veće celishodnosti gimnastika je sport, zadobiva značaj podesnog sredstva za unapređenje zdravlja, telesnog okrepjenja od zamornosti, mehanizovanog i jednoličnog modernog života. U tim zemljama manifestovala se državna briga gotovo isključivo u pomaganju već postojećih ili stvaranju novih organizacija i ustanova, usvaršavanju organizacija za stvaranje agonálnih vrednosti ili naročite higijenske svrhe, doterivanje sistema metoda za što veći uspeh i savršenstvo. U drugim zemljama državna se politika sastojala u tom da se provede organizovanje omladinskih snaga u cilju izvesnog partijsko-političkog uzgoja. Često se čitava delatnost pokrenula samo u cilju stvaranja boljeg ratničkog morala i osposobljavanja budućih generacija za ratničke podvige potrebne realizaciji političkih težnja. Mi nismo pošli ovim putem, jer za prvo nemamo preduslove, a za potomje nemamo potrebe.

Idejna analiza telesnog vežbanja ukazuje nam beziznimno na uzgojni značaj preduzetih radnja. Bez obzira, radi li se u tom cilju svesno ili bez naročite uzgojne svrhe. Taj opšti uzgojni značaj telesnog vežbanja, sa političkog gledišta posmatran, telesno vežbanje karakteriše kao podesno uzgojno sret-

stvo. To nas potiče da telesno vežbanje ne shvatimo tek kao naučnu struku, kao sticanje naročite veštine, za atrakciju i zabavu, nego kao vaspitanje koje treba da postane bitni i neotudivi dio opšteg ljudskog uzgoja.

Treba biti svestan da čovek nije samo intelektualno, nego i fizičko biće, a ne treba zaboraviti da njegove duhovne i duševne delatnosti i funkcije stoje u nerazrešivoj vezi sa telesnim stanjem. Jedan od najvažnijih faktora tog telesnog stanja je kretanje, jer je ono prirodni zakon telesnog života čoveka. Polazeći dakle od spoznaje biološke potrebnosti telesnog kretanja i za povišeno osposobljenje ljudskog tela, tako i za intelektualne funkcije, dolazimo do spoznaje o nužnosti svesnog telesnog vežbanja, a tim do sustavne odgojne delatnosti. Svest o potrebnosti sustavnog telesnog vežbanja ima svoje vaspitno delovanje i na duhovno i čudoredno biće čoveka, jer stvara naročitu životnu svest višega oblika. Tu je tendencija za harmonično razvijanje čoveka, u tom dakle, negovanju tela, usavršavanju telesnih sposobnosti, osposobljavanju tela za savremeni život i njegove zadatke, mi želimo da stvorimo potpunog čoveka koje će kultura tela postati neizostavnom potrebom života, uslov bez kojega ne oseća svoje potpunosti. Mi idemo, da tako kažem, zaproduhovljenjem tela i njegovih potreba a time za harmoničkim razvojem celokupnih životnih snaga, za stvaranjem životnog oblika u kojem će svaki individuum osećati kao svoju moralnu dužnost, kao kategorički imperativ svoje svesti urediti ne samo svoj duhovni i čudoredni život, nego kod kojega će i negovanje tela i čuvanje zdravlja postati stvar njegove savesti. Mi želimo da svaki oseti da u sebi nosi telesne, duhovne i duševne odlike baštinjene od svojih predaka i da je za tu baštinu odgovoran i pred sobom i pred budućim pokolenjima. Ta odgovornost ima da mu naloži dužnost i prema sebi i svome telu i duhu, a te dužnosti uglavnom ne mogu biti druge nego da sve telesne i duhovne vrednosti, snage i sposobnosti čuva, po prirodnoj nameni upotrebljava i za više sposobnosti vaspitava i usavršava.

Prema ovom neposredni ciljevi sustavnog telesnog vaspitanja bili bi da mehaničkim putem omogućimo normalno razviće svih organa, ojačamo njihovu izdržljivost, povišimo njihovu sposobnost koli radi zdravlja samog tela, toli radi zdravlja duha i duše, te zbog praktičnih primena stečenih sposobnosti za potrebe savremenog života čoveka i celine.

Posredne pak svrhe za kojima sustavna vaspitna delatnost ide jesu: disciplinovanost funkcija tela prema odlukama naše volje i svesna podložnost naših odluka prema opštem čudorednom zakonu.

To je eto suština ideje telesnog vaspitanja i ona jedina može da opravdava brigu državne politike za sustavnu vaspitnu delatnost.

S druge strane telesno vežbanje, bilo da ga smatramo ezoteričnom pojavom ljudske svesti, biološkom potrebom izravnjanja čula ili izrazom nagona za igrom ili tek posledicom duhovne reakcije da nam se sastav savremenog života danas ukazuje kao opšta duševna predispozicija čoveka, kao neki stil života. Zahtev za telesnim kretanjem, telesnim vežbanjem pojavljuje se na sve strane i u svim slojevima. Ova potreba kretanja i telesnog vežbanja stvara u čoveku neodoljivu tendenciju za udruživanjem, za organizovanu kooperaciju, za naročite kolektivite. Ovo tako stvoreno opće duhovno stanje ukazuje

nam se politički, kao vrlo podesno sredstvo za prikupljanje i organizovanje individua ne samo za svrhe specifično telesne kulture, nego i za ciljeve općeg narodnog prosvjećivanja. Stalno okupljanje omladine u društvenim organizacijama za sport, gimnastiku, telesne vežbe pokazuje da se u tim skupovima i u stvaranju tih skupova vrlo uspešno mogu provesti opšte odgojne delatnosti, koje se odnose na naročite nacionalne i državne potrebe. Naše su naročite nacionalne potrebe svakodnevno nama pred očima. Treba naše nacionalne snage organički privesti ideji državnog i narodnog jedinstva, treba ih sustavnim i trajnim odgojem u državljanskoj svesti osposobiti za aktivnu suradnju u državnim i nacionalnim zadacima. Treba nacionalne snage spremite i osposobiti za punu suradnju u odbrani zemlje. Treba sustavnim delovanjem pospešiti proces općeg kulturnog razvoja, pridignuti i usavršavati moralne narodne odlike, popraviti uslove narodnoga zdravlja, a tim opće socijalne i ekonomske prilike. (Živo odbravanje).

Sociološki proces duhovnog narodnog ujedinjenja ne može se prepustiti isključivo dejstvu prirodnih faktora socijalnog stvaranja, naprosto s razloga, jer bi proces bio suviše dugotrajan. To bi značilo dugotrajnu opasnost od suprotnih sila ili istorijskih slučajnosti. To bi značilo stalnu zapreku napretku. Treba stoga aktivna delatnost pojedinaca i celine, sigurno organizovana i metodički promišljena u svrhu bržeg duhovnog prilagodavanja, stalna akcija za stvaranje kolektivne svesti, potrebnosti i nužnosti zajedničkog života, ukratko stvaranje nacionalne psihe. Jugoslavija treba Jugoslovena, savremena država treba svesne savremene državljane sa potpuno izgrađenom državljanskom svesti i spoznajem osnovnih političkih zakona zemlje, života i razvitka naroda i države. To je nova generacija jugoslovenska koju mi očekujemo, ali koju mi nećemo dočekati, ako je ne budemo stvarali. Stvarati je moramo svi i svim sredstvima, koje državnoj politici stoje na raspolaganju. U tom pogledu, dakle državna politika ima da socijalne snage predisponirne potrebom fizičkog vežbanja i potrebom udruživanja u te svrhe iskoristiti za iznešene nacionalne i državne potrebe i postignute svrhe, ma da one leže izvan čistog fizičkog vaspitanja. Tim, dakle, fizičko vežbanje ne samo što je po svome značaju vaspitna delatnost naročite svrhe telesne kulture, ima da posluži za opće svrhe. kao važan faktor u socijalnom procesu stvaranja duhovnog narodnog jedinstva pune savremene državljanske svesti, da bude instrument za osposobljavanje u aktivnoj suradnji za opće državne i nacionalne delatnosti. (Pljeskanje i uzvic: Tako je).

Ovako fiksirani vaspitni elementi fizičkog vežbanja i upoznata njihova uporabivost, s druge pak strane stvarno uočene narodne i državne potrebe sadrže ideološku osnovu rada državne politike na polju telesnog vaspitanja. Ovo gledanje bilo je odlučno i za političku metodu rada. U Zakonu o obaveznom telesnom vaspitanju usvojen je princip općenitosti i obaveze, to je sasvim prirodno, jer se samo na ovom osnovu mogu postići potrebni općeniti uspesi. Treba dati široku osnovu narodnu sa koje se ima podignuti fizička kultura uporedo sa opštim prosvjećivanjem, tako da i ta fizička kultura postane svojina opće-narodna. Ovakvim provođanjem fizičkog vaspitanja na najširim osnovama stvara se pod-

jedno i prirodna osnova za daljni razvitak svim onim organizacijama za telesno vežbanje, koje su već do sada pod različitim uticajima i pod različitim uzorima nastale. Stvara se jedan nepresušni izvor, odakle će moći crpiti stalne svoje snage za život, napredak i usavršavanje.

A ove organizacije ukorenjene na ovu široku osnovu pokazaće i svoju životnu sposobnost, prema tome hoće li uspeti da pojedine grane telesnog vežbanja postanu uistinu narodne.

Donošenjem Zakona o obaveznom telesnom vaspitanju i prihvatanje njegovih osnovnih misli determiniran je celokupni rad Ministarstva fizičkog vaspitanja za veći period vremena, koji ima isključivo biti posvećen njegovom provođanju u život. Taj neposredni zadatak rada bio je drugi odlučni momenat koji je uticao na sastav budžeta Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda za 1934/35 g. i njegovog razvrstanja, jer će ta godina biti posvećena kao prva izvođenju Zakona o obaveznom fizičkom vaspitanju. To je dakle za budžet g. 1934/35 od centralnog značaja, te se izrazuje u partiji 911 materijalnih rashoda, sa iznosom od 3.700.000 dinara. Povrh te svote stoji na raspolaganje i svota od 2 miliona, koja je po samom Zakonu o obaveznom telesnom vaspitanju osigurana iz budžetskih rezervnih kredita za 1934/35 g. Nu i veći deo ostalih vanrednih rashoda imaće da posluži, iako posredno, za iste ciljeve.

Organizatorni rad koji ima da provede Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda i obzirom na predmet i obzirom na prostranstvo, ukazuje se upravo ogromnim.

Kako se obavezno telesno vaspitanje ima provoditi po svim školama osim Univeziteta, moraće se provesti organizacija školskog vaspitanja u onim školama, u kojima tako vaspitanje nije uopće ili nije sustavno provodeno, a s druge strane moraće se provesti reorganizacija celokupnog dosadašnjeg školskog rada na polju telesnog vaspitanja. Ovi organizacioni radovi imaju da obuhvate izradu stalnog gimnastičkog sistema i metodu rada u vežbanju obzirom na polove obveznika i obzirom na biološke karakteristike njihovog doba. U učiteljskim školama naročito taj će se predmet morati obraditi osim u pogledu vežbanja samog obveznika i u pogledu osposobljavanja njegovog budućeg nastavnika. S druge strane moraće se preduzeti potrebne mere za osnivanje jedne stalne škole za odgoj nastavnika u srednjim školama.

Uz to se nadovezuje i pitanje gimnastičkih vežbaonica i sportskih terena, pitanje sudelovanja školske omladine u sokolstvu i sportskim organizacijama i pitanje stvaranja naročitih školskih organizacija za telesno vežbanje van škole.

S druge strane ima se rešiti problem obavezno fizičkog vaspitanja van škola, koji će obuhvatiti omladinu od 11—20 godina. U samom Zakonu predviđeno da se to vaspitanje vrši ili u prazničnim tečajevima ili u Sokolskim organizacijama. O samoj prirodi stvari u organizacionom pogledu biće neke diferencije u organizaciji vaspitanja u gradovima i u selima. Dok u gradovima ima mogućnosti da se ta vaspitna delatnost izvrši i preko organizacija i preko tečajeva, u selima u prvo vreme biće težište vaspitne delatnosti u prazničnim tečajevima. Tu dakle treba sprovesti organizaciju u sedištim osnovnih škola. Zato treba izraditi potrebne upute, uredbe i pravilnike o samoj organizaciji, potražiti i suradnike za provođanje organizacije u opštinama, srezovima i banskim

upravama, jer Ministarstvo sa naročitim činovničkim aparatom ne raspolaže. Tu će trebati potražiti i suradnike u slobodnim organizacijama telesnog vežbanja, kulturnim i nacionalnim. Trebaće izraditi nastavni plan i program telesnog vežbanja, a isto tako i onaj program što se ima izvršiti u pogledu nacionalnom, državlanskom, ćudorednom i opće prosvetnom. Tu treba rešiti još mnogo pitanja, kao prime- rice pitanje lečničkog pregleda, vežbališta, sprava, letovanja, ekskurzija, međutečajskih natjecanja, tečajskih zborova, kao i pitanje saradnje tečajeva sa slobodnim organizacijama, školom, opštinom i voj- skom.

Za izvršenje obaveznog fizičkog vaspitanja van tečajeva biće potrebno prirediti sve što bude nužno za osposobljenje izvođenja nastave po sokolskim organizacijama kao i inim organizacijama i ustanovama za fizičko vaspitanje. Trebaće potražiti mogućnost saradnje Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda sa ostalim nadležstvima, naročito sa Ministarstvom voj- ske i mornarice u pitanju pomoći ovog Ministarstva, u stručnom osoblju, materijalu i terenu kao i stvaran- ju nastavničkog kadra. Treba potražiti i pripomoć Ministarstva prosvete kao i ostalih Ministarstava koja su zainteresovana, saradnju banovina i opština. Hitna i velika briga imaće se posvetiti ustanovama za izobrazbu nastavnčkog kadra. Tu dolaze u obzir nastavnički tečajevi povremeni, ambulantski i stalni za stvaranje nastavnika za tečajeve i organizacije. Moraće se poraditi na organizaciji i propagande, izda- vanju popularnih dela, priređivanju predavanja, po- srestvom putujućih nastavnika i radia. (Živo odobra- vanje i uzvici: Vrlo dobro!).

Za sve ovo tek neiscrpno pobrojane radove uka- zuju se budžetska sredstva uistinu skromnima. Me- dutim ako bude omogućena saradnja na tom poslu i ostalih zainteresovanih ministarstava i ako bude o- mogućena dovoljna saradnja i učešće od strane slobodnih organizacija, nadati se je da će sa tim skrom- nim sredstvima izvršiti Zakon i ako ne u potpunosti, a ono ove prve godine bar stvoriti solidni osnovi na kojima će biti posle lako svršiti čitavo izvođenje zakona. Na ovu saradnju naročito slobodnih orga- nizacija za fizičko vežbanje računao je i sam Zakon, jer je omogućio da obavezno fizičko vaspitanje bude izvedeno po sokolskim organizacijama, a i drugim organizacijama za fizičko vaspitanje, u koliko nji- hov rad bude saobražen potrebnim zakonskim pred- uslovima. Naročitu u odlučnu ulogu namenio je Za- kon Sokolu Kraljevine Jugoslavije. Zakonom od 15 decembra 1929 godine osnovani Sokol Kraljevine Ju- goslavije razvije se u četiri godine svoga postojanja u velikoj meri i danas broji Savez 25 sokolskih župa preko 2200 društava i četa i do 330.000 članova i 140.000 naraštajaca i dece, te ima 180 domova.

Taj veliki porast zahvaljuje Soko Kraljevine Ju- goslavije, osim požrtvovanoga rada svoga članstva, najviše baš tome što su najširi slojevi naroda upo- znali da je on u istinu zdravi vaspitač omladine, po- bornik bratstva i ljubavi i nosilac viteškog nacional- nog duha. Otkad je Soko prodro i u naša sela, oko sebe okupio našu seljačku omladinu, on se kao po- mladilo, pa bude li u svoj rad uvrstio i one neodložne seljačke potrebe koje će upoznati u svome radu na selu, on će uistinu postati naša jugoslovenska na- rodna organizacija celokupnog savremenog života. Zakon o obaveznom fizičkom vaspitanju namenjuje sokolstvu važnu ulogu provadanja Zakona o obavez-

nom fizičkom vaspitanju. Bude li Soko shvatio svoju presudnu ulogu u toj stvari, on će moći proširiti svo- je organizacije po celoj zemlji i kad se zbude, on će moći jednoga dana u potpunosti sprovesti fi- zičko vaspitanje u celoj zemlji. (Odobranje i uz- vici: Tako je!).

Po donošenju Zakona o organizaciji vatrogastva Kraljevine Jugoslavije pristupilo se je izvođenju sa- me organizacije manje od tri meseca provedena je unifikacija celokupnog vatrogastva koje je dotada bilo pocepano u regionalnim organizacijama. Izvr- šeni su izbori po četama, župama i zajednicama, o- brazovan je Savez vatrogastva, u relativno kratko vreme organizovano je preko 500 novih vatrogasnih četa, i danas na početku novog života Savez broji 9 zajednica, 102 župe, 2.300 četa sa ukupno 120.000 članova. Sada se izrađuju planovi rada, pravila služ- be i tehničkih sretstava, provodi se organizatorni rad u krajevima gde vatrogastva nije bilo, sa izgle- dima da će za koju godinu ova velika i važna insti- tucija za čuvanje narodne imovine u ratu i miru bi- ti jednomerno razgranata po celoj zemlji. Novi za- daci prosvetnog i nacionalnog rada i vatrogastvo stav- ljaju u red onih organizacija koje će moći u velikoj meri sudelovati u organizovanju i izvođe- nju obaveznog fizičkog vaspitanja.

Lep napredak u poslednje vreme pokazale su skautske organizacije. Skautizam po svojoj ideologiji i po svome metodi rada zaslužuje pažnju u punoj meri. Danas mu je delovanje najviše raspostranjeno po našim srednjim školama, i tu je dao vanredne re- zultate u vaspitanju mladeži u disciplini, u budženju svesti za zajedničku saradnju, u razvijanju individu- alnih sposobnosti, životnom snalaženju i obučavanju korisnim znanjima. I on će moći mnogo doprineti izvođenju Zakona naročito u gradskim naseljima.

Naše sportske organizacije koje su većim delom rasprostranjene po većim naseljima razvijaju se go- tovo isključivo vlastitim snagama na osnovu čiste privatne inicijative i daju primer jednog zdravog or- ganskog razvitka. Iako se bore sa finansijskim teško- ćama, iako dobivaju tek neznatne pomoći, one ipak napreduju što je opet znak koliko je probudena psi- hička dispozicija savremenog čoveka za telesnu kret- nju, za agonalnost, natecanje i borbu. U loptačkom savezu organizovano je 640 klubova i 12 potsaveza i predstavlja naš najrazgranatiji sport koji broji 100.000 članova sa oko 50.000 takmičara. Ova sport- ska grana često puta je nepravedno kritikovana radi tobožnjeg lošeg dejstva na zdravlje naše omladine i odvrćanje od knjige. Ovi nedostaci, ukoliko po- stoje, mogu se lako ukloniti potrebnim higijenskim nadzorom i školskim merama, nu ne može se opo- reći da ova igra ima svoi visoki vaspitni učinak, na- ročito u pogledu discipline i načina kolektivnog is- tupaanja za jedan postavljeni cilj.

Otkad se u ovim klubovima gaji i laka atletika, oni imaju i jedan opći vaspitni značaj. Naši atleti- čari organizovani u lako atletskom savezu, dali su odlične uspehe i na Olimpijadama i na Falkenijada- ma. U pogledu ovih velikih internacionalnih nateca- nja moram istaknu da se koliko Olimpijski odbor to- liko Savez sportskih saveza, kao i pojedini sportski savezi, ozbiljno trude da naše istupanje na Olimpi- jadi koja se priprema godine 1936 u Berlinu bude reprezentovano po našim najboljim atletičarima. Od ostalih sportova povoljno se kod nas razvija veslanje, plivanje, tenis, mačevanje, jedrenje, rvanje i šakanje,

biciklistika, motoristika, automobilski sport, avijacija, jahanje, hokej i golf.

Vrlo lep napredak na mnogim stranama naše zemlje pokazuje i planinarstvo, otvarajući nove puteve našem turizmu. Naročito treba istaknuti veliku delatnost oko razvitka zimskog sporta, toliko zdravog koliko potrebnog za praktične svrhe naše zemlje. Njemu je Ministarstvo poklonilo naročitu pažnju te je ove godine organizovalo pet tečajeva za obuku stručnih lica koji će u buduće voditi obuku u skijanju u širokim slojevima na svim stranama naše zemlje.

Naš streljački sport povoljno se razvija, te je ove godine osnovano oko 500 novih družina, tako da Streljački savez broji danas oko 60.000 članova.

U pogledu svih ovih sportskih organizacija koje su nastale pod različitim uslovima i različitim uticajima, trebalo bi rešiti nekoliko važnih pitanja, o kojima ovisi da ukupni sport naše zemlje krene putem napretka i bude u mogućnosti da izvrši svoje vaspitne zadatke. Tu dolazi u prvom redu u pitanje uređenje međunarodnih odnosa, stvaranjem jedne vrhovne organizacije snabdevene sa potrebnim autoritetom.

U svim opšte sportskim pitanjima, jedne vrhovne sportske instance, trebalo bi dati pravilo unutrašnjeg ustrojstva sportskih organizacija u pogledu opšte sportskom, zdravstveno higijenskim i prosvetno nacionalnom. S druge strane trebalo bi definitivno regulisati odnos između sporta i sokolstva i sporta i škole. Sve te sportske organizacije moći će, budu li saobražene potrebnim preduslovima, izvršiti akcije u izvođenju obaveznog fizičkog vaspitanja na terenu svoga delovanja.

Tako bi eto delatnost države mogla i morala biti pomoćna učesćem svih onih organizacija u izvođenju obaveznog fizičkog vaspitanja, jer to traži zajednički interes i svih tih organizacija. Što bude šira onca osnova, na kojoj će se izgraditi ukupna telesna kultura, što bude intenzivnija delatnost u tom sa svih strana, to će i sport i ideje koje nose te organizacije, zaći dublje u narod i iz naroda moći da pruže mogućnosti napretka tim organizacijama. Dakako će i u toj akciji svih tih organizacija država morati da dade potrebna materijalna sredstva i da naročitim olakšicama omogući rad ovih organizacija.

Na izvođenju na kraju imaće velikog udela i opšta javnost, koja treba da bude moralni oslonac u provadanju ovih velikih nacionalnih napora. Računamo ne samo sa našim kulturnim i nacionalnim organizacijama nego i sa našom patriotskom štampom, da će svim silama nastojati pružiti pomoć u tom izvođenju. Prošle godine mi smo prigodom sokolskog sleta u Ljubljani videli rezultate sokolskog rada ne samo u gimnastičkom, nego i u nacionalnom pogledu. To je bila uistinu manifestacija naše nacionalne svesti i snage, koja je hiljadama prisutnih dala ne samo dokaz naše stvaralačke sposobnosti, nego ih i okrepila u veri da kraj svih nedaća i teškoća naša stvar kreće sigurnim putem konačnoj pobeđi misli našeg punog narodnog i državnog jedinstva. I ove godine ovakve će velike manifestacije u Sarajevu i Zagrebu pokazati naš dalini napredak i u još većoj meri izvršiti svoj blagotvorni uticaj na poslu konsolidacije narodne stvari. A ako nam uspe da u mesecu septembru ove godine u našoj zemlji primimo i balkanske igre, u kojima bi bile zastupljeni

svih šest naroda, nesumnjivo će to doprineti ne samo popularnosti telesnog vaspitanja, nego i omogućiti buduću saradnju mnogo intimniju i srdačniju celokupne balkanske omladine. (Odobranje i uzvici: Tako je!).

Mnogi od posmatrača sa nekom skepsom gledaju u stvari koje provodimo i gotovo ne veruju, da bi se ovako velika zamisao od toliko prostornog obima, sa pokretom tako ogromne mase sveta mogla da izvrši sa tako skromnim sredstvima. Oni koji tako misle varaju se, jer zaboravljaju da u tim stvarima koje mi radimo ne odlučuju samo materijalna sredstva, nego i kvalitet ljudskog sudelovanja. Ne sme se zaboraviti da kod tog stvaranja, osim zvaničnih lica, ima biti stavljeno u pokret i delatnost upravo impozantan broj mladih snaga organizovanih već danas u pomenutim našim organizacijama. S druge strane ne sme se zaboraviti da ima opravdane nade da će u tom radu doći do izražaja i do svoga delovanja onaj idealizam kojeg predstavljaju te naše organizacije širom cele zemlje. A taj je idealizam, pun pokreta i dinamike, pun poleta u veri i optimizmu. On je pun discipline, samopregorenja i jedne žive volje i želje za uspeh ovog narodnog podhvata. (Živo odobranje).

Ja se, gospodo, nadam da ću uz pomoć tih brojnih saradnika iz redova naše omladine i njenog vodstva, računajući na taj mladenački idealizam, računajući na idealizam naših učitelja, moći i sa tako skromnim sredstvima položiti osnove opšte narodne telesne kulture. Ja se nadam tim pre, jer znam da je naš narod po prirodi svojoj pristupačan ovakvim mislima i pokretima i da će se ovom visokom pozivu narodnih potreba najspremnije odazvati. U ovom času računam pouzdano i sa idealizmom na vas, gospodo narodni poslanici, i sa vašom verom u uspeh dobre stvari i zato mi je čast u ime Kraljevske vlade zamoliti vas da predloženi budžet Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda primite. (Burno i dugotrajno odobranje i uzvici: Živeo!).

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Ima reč narodni poslanik g. Alojzij Pavlič.

Alojzij Pavlič: Visoka skupštino, Ministarstvo za fizičko vaspitanje naroda vrši nadzor nad Sokolom, nad vatrogasnim društvima, nad nogometnim savezima i skautima.

Više govornika govoriće o Sokolu. Ja ću govoriti o skautizmu. Zašto? 20 godina sam skaut, te starihina skauta u Celju. Volim sve omladinske fizičke organizacije, a najmilija mi je organizacija skauta, koja broji među svim narodima i veroispovestima na 4 miliona aktivnih članova, da ne računam na više od 100 miliona prijatelja skautskog pokreta.

Skautska organizacija je zajedno nacionalna i internacionalna.

Isti ciljevi, iste metode, isto odelo, isto logorovanje, uzajamni rad i ljubav vaspita omladinca, dapo stane dobar član čovečanske zajednice, da ne mrzi nikoga, da je realista i nacionalista, koji ljubi svoj jezik, rodnu grud, oranice, gore i more, i sve narode sveta.

Skautizam je najbolja omladinska organizacija, koja stavlja na omladinca velike zahteve. Od skauta se puno traži, kod skauta se gleda na kvalitet a ne na broj. Pored biblije i knjige Tomaža Kemčana, imitaciju Kristi, ne poznam knjige koja bi bila bolja od knjige engleskog generala Beden Paula »Skaut«.

U toj knjizi opisuje general Beden Paul život vi-

teza u srednjem veku. Naša omladina treba da se u istom duhu vaspita, treba da ima viteške ideale, da je ponosita i da je uvek spremna za borbu, uvek spremna ići u smrt: za Kralja, za veru i za otadžbinu.

Kako su u srednjem veku štitili vitezi krišćani Jerusalim i Svetu zemlju, tako treba da i moderna omladina štiti našu zemlju, naše bolesnike i nevoljne.

Gospodo poslanici, skaut je veran Bogu, veran Kralju i veran državi. Ponaša se viteški i spram majke, spram dece i bolesnika.

Njegovo je geslo »Budi spreman«. Spreman da deli novac, da deli hranu, da deli odelo, i da štiti otadžbinu od neprijatelja.

Svaki dan treba da vrši kako dobro delo, da je da može da vrši svoje vlike zadatke. Skaut treba da bude pravi vitez i duhovni arisokrata.

Svaki dan treba da vrši tako dobro delo, da je uvek veseo i raspoložen, da razveseli mališana, da potpomogne staru majku, da štiti nezaštićene, da se bori protiv nepravde, mržnje i onih koji su neprijatelji zemlje i Kralja.

Kako je lepa ova organizacija, i baš zato treba da je Ministarstvo fizičkog vaspitanja podupire, i to kako skaute tako i planinke, osobito kada se spremamo za sveslovenski jombore u bratskoj Poljskoj.

U našoj zemlji ima 9.648 skauta, i to 10 župa i 98 stegova i 241 četa. Šef je njihov dr. Ivanić a njegov zamenik pomoćnik Ministra finansija g. Nedeljković. Izlazi takođe list »Skautski glasnikš« na srpsko-hrvatskom jeziku, te »Treznost« koji propagira skautizam na slovenačkom jeziku.

Tražim od Ministarstva za fizičko vaspitanje, da se pomoć Savezu skauta iz partije 213 pozicije III ne smanji, kao što je to tražio g. dr. Ostojić, već da se i veći krediti odobre.

Molim takođe g. Ministra za fizičko vaspitanje da preko Ministarstva prosvete skautsku organizaciju preporuči svim nastavnicima svih naših škola, te omladini.

Šta imam da kažem g. Ministru za fizičko vaspitanje o reorganizaciji Sokola, vatrogasnim društvima, sportskim organizacijama, to ću biti slobodan da mu dam pismeno i tražim, da o tome povede računa, pošto neću o tim stvarima da govorim da ne bi meni ponovno podvalili, kao što su mi već zadnji put podvalili. Zato tražim da se ovo pitanje koje sam predložio nadležnim faktorima, sasvim objektivno, povoljno i opravdano reši. Kao prijatelj naše omladine sa ovoga mesta toplo preporučujem najbolju omladinsku organizaciju, »Skaute«, te želim da bi naši sportisti i junaci postigli na međunarodnim priredbama bolje uspehe nego do sada, i time proslavili svoju organizaciju i našu državu Kraljevinu Jugoslaviju. Osobito preporučujem Skaute zbog toga, što je to engleska organizacija. Da ne bi Engleska gledala na nas kao »koloride pepel« — kao na Balkance, nego da vidi da smo mi Jugosloveni vitezi, čestiti, vredni ljudi, a ne Balkanci. Englesko geslo »By preparvd« znači: »Budimo spremni za rad, za utakmice, čeka nas velika budućnost. važi i za nas u utakmicama velike budućnosti. Ako se Soko promeni, kao što sam tražio i ako se podupiru sve omladinske organizacije, biće to na dobro našeg naroda i slavu Ni. V. Kralja. Pošto g. Ministar za fizičko vaspitanje nije vodio računa o pretstavci starešina katoličke crkve, ili je premalo vodio, ili je premalo radio za

narodno jedinstvo, kako ga mi pojmimo, mi mladi ljudi, koji smo rasni Jugosloveni, zato izjavljujem da u ime Narodnog kluba ne mogu glasati za pro-račun i glasaću protiv. (Odobranje na levlci).

Potpretsednik dr. Kosta Popović: Ima reč narodni poslanik g. dr. Bogdan Vidović.

Dr. Bogdan Vidović: Gospodo i braho! Pored narodnog prosvetivaња, fizičko podizanje, odgoj naroda je jedan od najvažnijih zadataka i najsvetijih dужности сваке државне управе и свих оних, који имају да воде бригу одгоја народа, а нарочито је важно питање провођења тога народног одгоја, у времену у којем се ми налазимо, где су оне страшне послератне последице оставиле читава гробља и пустош у моралним схватањима, где су они, брахо, расејали широм целог народа семе страшне корупције, чији сте ви сведоци, и увиђате и морате да видите да је то једна од најстрашних послератних бољетица. Потребно је, господо и брахо, да предузмемо све мере и да нам једна жртва не буде довољна да подигнемо и препородимо овај народ, да га заштитимо од тих порока и бољетица, како би смо могли препородити и појединце и цео народ; и погледати у бољу будућност нашег народа и наше отаџбине.

Главну дужност, да извршује и постизава ове узвишене циљеве, има наше Министарство за физичко васпитање, чије је оснивање била неминовна потреба, и оно је у првом реду позвано да извршује те своје задатке. Али поред нашег Министарства за физичко васпитање нашег народа, имамо ми безброј разних институција и друштава, којима приватне иницијативе притичу у помоћ и сарађују на постизавању тих племенитих циљева.

Између осталих једну од најважнијих и једну од најтежих дужности, преузело је у нашем народу, драга брахо, наше Соколство. И баш тај разлог, што се чују нападаји непријатеља нашег Соколства и са ове и са оне стране границе, на то наше Соколство, најбољи су доказ, да је оно за нас добро, јер оно, што се нашим непријатељима не допада, то је за нас најбоље. (Пљескање). Само оне ситне душе, које немају појма о Тиршовом систему, могу да се бацају блатом на узвишену науку, на узвишену филозофију једног малог народа, који је црпео из целе човечанске науке све оно што је најбоље, најплеменитије и најцелисходније, за сачување и очување самосталности једног малог народа, за препород тога малог народа, и за живот и постизање онога поклоја, који томе народу припада у нашој човечанској заједници. Многи либералнији појмови, многе узвишене идеје и идеали, садржани су у тој Тиршовој науци, садржани су у његовом соколском систему, него у другим системима. Има их, господо и брахо, који наше Соколство неће и не смеју отворено да нападају, него хвалећи кришом нешто друго, што није словенско, што нама није тако блиско, што није прирођено души нашег народа, као што је Соколство, хвалећи то, индиректно куде и критикују наше Соколство.

Ја сам, господо и брахо, слободан да укажем на путеве и циљеве нашег Соколства, како су они истакнути у нашој соколској резолуцији, која је једногласно прихваћена године 1931. На првом месту треба нагласити, да остварење јединствене

и недељиве Краљевине Југославије са једним недељивим југословенским народом и једном недељивом југословенском свешћу, потпуно одговара идеалима и тежњама нашег Соколства из ранијих времена, чије светле традиције Соко Краљевине Југославије наставља. (Пљескање).

И, господо и браћо, радећи у том правцу, Соколство има да буде здрави васпитач омладине, поборник братства и љубави, заточник велике југословенске мисли, носилац витешког националног духа и будни, чувар пламеног родољубља, племенитог одушевљења и свих националних идеала. (Пљескање).

И, господо и браћо, питам ја вас, има ли кога ко може да нађе лепше путеве и циљеве од ових за постигнуће оних узвишених идеала за побољшање наше будућности и за бољу срећу наше отаџбине? (Бурно одобравање и узвици: Тако је!). „Као опће народна организација југословенско Соколство не може заборавити ни на своју браћу с оне стране државних граница и — забринути за њихову судбину и саосећајући све њехове невоље — сматра својом светом дужношћу, да се стара за њихов свестрани напредак.”

То су, господо и браћо, у кратким потезима оцртани путеви и циљеви нашега Соколства. Они су јасни и бистри, они су као поникли из душе народне, они су као потребан мелем на души и срцу овога страховитим последицама рата растрганог народа! И то наше Соколство, које на својој застави носи најузвишенија гесла, окупило је око себе 480 хиљада припадника, то Соколство мора да обухвати цео наш народ, мора да га подигне, да га препороди и мора да га спреми за ону тешку борбу које наше Соколство има да прихвати са непријатељима са оне стране границе. (Узвици: Врло добро! Бурно одобравање и пљескање у целој дворани). И има да га спреми и за борбу против оних непријатеља наших, који се налазе унутар граница међу нама самима; у борби коју оно мора да поведе противу њих, а за једну нову полнитку, која ће повести наш народ и нашу државу бољој будућности. (Бурно одобравање и узвици: Тако је!). Соколство је, драга браћо, уз она узвишена гесла која је исписало на својој застави, исписало и гесло борбе, и то борбе на живот и смрт, противу свакога зла и порока и противу корупције! Тим путевима, тим циљевима општег препорода народног треба да пођемо сви, да пођемо руку под руку, и држава и народ, и да поведемо наш народ бољој будућности и бољој срећи! (Бурни узвици: Тако је!).

Али, господо и браћо, није довољно само писати добре законе, није довољно само давати добре сугестије, није довољно ни то само добронамерну критику стављати на рад оних који раде, него је потребно да ми сви, свим силама и на сваком месту, настојимо да помажемо све оно што је добро и племенито, да даднемо могућности оним нашим радницима који раде на подизању моралног и физичког одгоја нашега народа, морамо да их подупремо свим својим силама у томе правцу. И ја, господо и браћо, завршавајући овај свој говор, држим да ћу погодити жељу свих вас, ако једнодушно и једногласно са вашим одобравањем даднемо пуно поверење нашем Министру за физичко васпитање народа, и тиме, поред наше војске, даднемо пуно поверење и нашој

народној војсци! (Бурно и одушевљено одобравање и пљескање у целој дворани).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч г. Антон Церер. (Гласови: Није ту!). Г. Церер није ту; има реч г. др. Младен Лисавац.

Др. Младен Лисавац: Господо, народни посланици, пре него што почнем са излагањем главне ствари о којој мислим да говорим, хоћу да нагласим и подвучем да се потпуно слажем са излагањем г.г. предговорника у овој дебати, који су у потпуној светлости, онако пластично изнели пред нас и пред цео народ праву улогу и значај соколства за наш југословенски народ и нашу државу. И када бих имао далеко већи говорнички дар, не бих умео ништа лепше и боље споменути о овој националној организацији, која нам свима лежи на срцу.

Стога ми дозволите, господо, да искористим ову прилику, те да скренем пажњу господина Министра и вашу на једну, са соколством паралелну, организацију за физичко васпитање, а то је скаутизам.

И сувише ми је остављено мало времена да свестрано и потпуно овде истакнем значај и вредност овога покрета; зато ћу само подвући поједине тачке, које су баш у ово доба нарочито актуелне, а остављам г.г. народним посланицима да опширније и у појединостима о томе прочитају елаборат нашег уваженог јавног радника г. др. Стевана Иванића, старешину Савеза скаута.

Нарочито од своје стране истичем значај нашег скаутског савеза у његовим међународним везама са скаутима свих народа и држава целог света. Путем светских скаутских слетова — цембориа — долази и наш југословенски скаутски савез у непосредни додир са осталим светским скаутским организацијама, па уколико може лепше и боље да прикаже страном свету наше националне одлике, утолико ће боље послужити и нашој општој народној ствари. У исто време истичем да се у нашим скаутским редовима, као и у Соколству — подједнако спрема, развија и снажи дух и менталитет југословенски и општи словенски, па с тога служи и као расадник свих оних националних идеја, које желимо да гајимо у нашем националном вапитању. Све се ово постиже народном песмом, јуначком игром и надметањем у свим витешким националним дисциплинама.

Ово скаутско васпитање постиже се нарочито у логорима и жупским и савезним саборима. На тај начин скаути упознавају своју отаџбину и свој народ, па и они елементи нашега народа, који не припадају словенској раси, имају прилике да упознају снагу и савршенство нашег народног генија, те да га и заволе, као што је и велики немачке песник Гете, упознавши наше народне песме преко Вука, заволео и почео поштовати и сам народ, који је те песме певао.

Зато нарочито молим господина Министра да омогући Савезу скаута да се у том националном правцу развија у домовини, а да цео наш народ југословенски достојно репрезентују на словенским и светским скаутским слетовима. Уједно молим Краљевску владу и господина Министра да би по могућности удовољили захтевима, донетим на скупштини Савеза скаута одржаној у Нишу, који су већ поднети ради одобрења. На завршетку морам истаћи да је наша цело-

купна штампа правилно схватила своју дужност при оцењивању и подупирању целог покрета физичког васпитања нашег народа, па се надамо да ће то и у будуће увек чинити.

Захваљујући господину Министру на досадашњем раду и пажњи поклоњеној овој установи целокупног физичког васпитања народа, изјављујем да ћу гласати за буџет. (Живо, одобравање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч народни посланик г. Влада Станишић. (Чује се: Није овде). Има реч народни посланик г. др. Милан Метикош. (Није овде). Има реч народни посланик г. др. Ђуро Остојић. (Није овде). И др. Остојић није овде.

Листа говорника је исцрпљена, и тиме је завршен претрес XVI раздела буџета Министарства физичког васпитања народа. Прелазимо на гласање. Гласаће се седењем и устајањем. Молим г. секретара да чита партију по партију овога раздела.

Секретар Милан Мравље чита партију 905 буџета XVI раздела — Министарство физичког васпитања народа по предлогу Финансијског одбора.

Потпретседник др. Коста Поповић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 905 по извештају Финансијског одбора? (Прима — Не прима.). Она господа која примају, нека изволе седети, а која су против, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 905 усвојена већином гласова према извештају Финансијског одбора. Изволите чути даље.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седањем и устајањем, о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини, усвојила цео буџет расхода Министарства физичког васпитања народа XVI раздео и то од 905 до закључно партије 913 према извештају Финансијског одбора. —

Потпретседник др. Коста Поповић: Објављујем да је Народна скупштина усвојила предлог буџета расхода Министарства физичког васпитања народа.

Прелазимо на претрес другог раздела пензије и инвалидске потпоре. Г. Министар финансија даће на крају говорника свој експозе.

Има реч народни посланик г. Игњат Стефановић. (Није овде — **Ристо Ђокић:** Он је у Финансијском одбору). Ако дође, добиће реч.

Реч има народни посланик г. др. Никола Кешељевић.

Др. Никола Кешељевић: Господа народни посланици, ја сам још лањске године обратио пажњу при претресу буџета Министарства финансија на једну ствар која је донекле позната и јавности. Ја сам лањске године ту ствар изнео у детаљима и кад је тада тако названа, он мора тако и данас да се назове, т. ј. афером са пензијама и инвалидницама, које су се десиле у Министарству финансија и Министарству за социјалну политику и народно здравље. Као што знате, господо, то и дан данас није дефинитивно решено, нити је та ствар изнета на суд. Она приватна лица која су ту аферу организовала и тако плачкала државу, а плачка износи десетине милијуна динара, а са инвалидницама још и већу суму, та се лица налазе и дан данас на слободи и како се постепено открива по која злоупотреба, она исплаћују новац и крећу

се и живе потпуно у слободи. Ја мислим да сам тај факт, што та лица враћају новац постепено, чим се и како се утврде поједине малверцазије и неправилности, јасно доказује да би та лица требала да дођу на стан и храну о државном трошку у затвор, а они имају имаовине сем тога, да се наплате све те суме, које су опљачкали од народа, које су опљачкали од стварних пензионера, док они сами нису били никад ни пензионери ни инвалиди. Та се господа данас слободно крећу и нико их не дира осим што им се тражи наплата тих сума новаца за које се пронађу, да су их узели.

Друга ствар која се односи на инвалиде још је гора зато што имате да расправљате такве случајеве да лица, која су заведена у списку као инвалиди, уопште на свету не постоје нити су постојала а новац је као инвалиднина узета и дигнута из државне касе и та ствар, господо, још није свршена и једно од тих лица која су то радила налази се у затвору, али њему ни до данас није суђено, нити се зна шта је с њим.

Кад се може у нашој земљи и то догодити да неколико људи који нису заузимали никакве положаје, неколико хохштаплера опљачкају државу, да направе читаве спискове пензионера и инвалида који никада нису постојали и да на рачун тога издају те пензије лицима која никада нису постојала, међутим правим инвалидима и пензионерима, а често пута и посланицима пензија се не регулише по годину и две дана, иако у закону јасно стоји да се пензионисање може извршити само онда, кад се добије сагласност Министра финансија и кад се зато добије кредит. Као што рекох, има случајева да чак и народни посланици нису могли да регулишу то своје питање пензија, годинама. Како стоји јасна одредба да без сагласности са Министром финансија не може нико бити пензионисан и док се не отвори кредит, онда се тога треба држати да се људи не малтретирају, бар они, који то не заслужују својим дугогодишњим исправним радом и службом.

Има још једна ствар коју ви сви знате, а то је да код нас постоје пензионери од 5—6 сорти. Има људи који су служили са истом спремом и квалификацијама 20 година и примају једну пензију, има других људи који су служили са истим квалификацијама исти број година и примају пензију мању, па има чак и таквих случајева код Министарства војске и морнарице да постоје 3—4 врсте пензија. Тако например један активни наредник има више припадљености или пензије, него његов бивши командант који је био мајор или потпуковник. Ја мислим да је то неправедно и да треба поћи другим путем: да само године и чин могу бити меродавни за пензије, а не да се може поступати са људима на неколико начина, па иако за то постоје неколико закона. Ја нисам за то да се пензије одређују према оним највишим припадљеностима. Ја чак сматрам да би било у интересу земље да се једанпут прекине са тим пензијама, које су превршиле меру у нашој земљи. Има људи који су извршили злоупотребе или истерани из службе и који зато, што нису вршили своју службу по закону, уместо да се ти људи казне, они се пензионису и на тај начин им се да награда за њихов несавесан рад. Ја мислим, да би требало извршити ревизију читавог Закона о пензијама, те да би оним људима који су отаџбини

служили часно и исправно, али имају велике приходе, да би тим људима требало издати неке нарочите декрете и награде или одликовања, али пензије ових размера какве постоје данас, наша држава и наш народ не могу више подносити. Ја мислим, да су код нас пензије, код виших чиновника, нарочито код оних највиших, прешле оне границе које су код нас могуће и да би ту требало извршити што пре ревизију, једну општу ревизију читавог питања пензионера и довести на ону меру коју наш народ и привреда могу да издрже,

Што се тиче неисплаћивања инвалидске потпоре, ја немам речи и немам имена како то да назовем. Код нас још ни данас није инвалидско питање решено као што треба, јер се ни данас не зна ко је ивалид а ко није ивалид. Многи су помрли, а нису ни добили инвалиде, те им на тај начин није одато ни оно морално признање да су ивалиди, није им дато признање и почаст да су свој живот жртвовали за своју отаџбину. Ово се не може друкчије назвати него ли скандалом. Ако се овако продужити и даље, проћиће ваљда још и 15 година у коме ће времену помрети и остали ивалиди, и ово ће питање тим самим бити решено и ликвидирано. А затим се, како изгледа, и иде, јер на овај начин како се ово питање решава, оно неће још и за 15 година бити решено. Ја сматрам да је то национална брука и срамота када се са оним људима којима се првенствено мора одати признање, кад се са њима поступа на један овакав начин, који је близак срамоти.

Ако загледамо и у друге одредбе које нису регулисане законом него расписом, видећемо да ивалиди треба да добију првенствена запослења тамо где би могли вршити неку службу и тиме хранити себе и своју породицу. А да ли се тако чини, господо? Најбољи пример нека ми послужи то, што ми у београдским киосцима не видимо нигде ивалиде, а видимо неке госпође, па и људе са великим приходима који имају у Београду својих кућа. И ово, господо, није случај само у Београду, него и у другим местима по унутрашњости.

Било је, господо, речи да ће се поводом питања ивалида поднети Закон о ивалидима на још једну ревизију, те да се ово питање реши што пре. Ја, господо, у то не верујем, јер овај Закон тешко да ће доћи пред Скупштину. Тај је Закон врло хитан, а ми видимо да од тих закона нема ништа. Пред нас се износе као хитне ствари разне конвенције колико тек да се каже да Народна скупштина нешто ради. Ја протестујем противу овога што се ради са ивалидима. Протестујем најенергичније и сматрам да је ваша дужност у овом питању да натерате Краљевску владу да ово питање реши у најкраћем времену. Ако то не учините, несумњиво да ће један део срамоте за то и на вас пасти. (Одобравање на левици).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Драгутин Перко.

Dragutin Perko: Gospodo narodni poslanici, u jednom se u jednoj bogatoj seoskoj kući sedi mlad i jak otac kod stola sa svojom ženom, jedu i piju zabavljaju se, a tamo u zapećku sedi njihov otac stariac koji ovu celu kuću u kojoj oni žive priredio i jede jednom drvenom kašikom iz jednog drvenog tanjira. Mali unuk se igra i pravi nešto od čiveta

Pita ga otac, šta radiš ti mali, a on na to reče: Pravim drvenu kašiku za tebe iz koje ćeš da jedeš tamo u onome čošku kad ja budem gazda u ovoj kući. Tako od prilike stoji i sa našim penzijama. Razdeo ba penzija u našoj državi vrlo je različita i u mnogim pravcima nepravedna. Da navedem samo primer, kako stoji sa mojom penzijom. Ja sam bio aktivni potpukovnik u Međumurju i Prekomurju i penzionisan sam. Moj intendant je izračunao da imam 29 godina službe i meni je nakon 18 meseci doznačena penzija od 800 i nekoliko dinara, jer imam premalo službenih godina.

Ја се žalim на то и доказујем да имам 36 година службе урачуњљиве у пензију. Седнем на железницу, одвезем се у Београд и тражим списе — нема. Две године, три године су прошле, једнога дана добијем одлуку: Jeste, pripada ti još dve godine penzije, ali ne za ono vreme za koje si bio komandant u Međumurju i Prekomurju, pošto si bio bivši austro-ugarski oficir, a još nisi bio primljen u jugoslovensku vojsku, pa nisi bio jugoslovenski oficir. Prema tome sam se opet žalio. Proše su godine i, šta da vas mučim, 1929 godine, sedam godina posle mog penzionisanja dobijem rešenje: Jeste, imaš pravo, brate, po zakonskim propisima, imaš pravo na 35 godina, dakle na potpunu penziju. Dobio sam povećanje penzije. Sad šta se dešava? Kad sam dobio konačno rešenje, mislio sam da je svršena stvar. Dokazao sam da imam pune službene godine, dakle da mi pripada potpuna penzija. Jeste, pripada mi, dobio sam rešenje da mi pripada puna penzija. Ali razlika za 7 godina, o tome ni govora. Žalio sam se čak i na Državni savet. I Državni savet je kazao da od onoga dana, kada sam predložio molbu za penziju, za regulisanje moje penzije, od onoga dana meni ide penzija, da one moje druge prijave nisu uzete u obzir, samo ova poslednja. Ја кажем, дајте од ове последње по закону како је у решењу Државни савет написао. Каже се да није право на пензију застарело, али су застарела потраживања која из тих права проистићу. По § 81 Закона о државном računovodstvu потраживања застаревaju за 5 година računajući од дана тражења unazad. (Један глас: Предложите један закон па да вам се то призна!) Govorim o sebi kao o jednom primeru, jer ima mnogo takvih primera. I sad sam ja tražio da se meni ovih 5 godina unazad, kao što je u zakonu, plati, ali to mi ne daju.

Gospodo moja, ima i drugih stvari. Sad je došao amandman koji glasi: Oficiri i porodice oficira, kojima je penzija određena prema prinadležnostima po Zakonu o ustrojstvu vojske i mornarice od 6 septembra 1929, prevode se počev od 1 aprila 1934 na penziju po odredbama Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice od 30 septembra 1931, a prema godinama službe, koje su im izvršnim rešenjem bile priznate za penziju. Oni oficiri koji su penzionisani po zakonu godine 1923 i oni dobijaju veću penziju, dobijaju i to armijski generali 800 dinara, divizijski generali 700 a pukovnici i potpukovnici 400. А они који су пензионисани 1921 године, њима ништа. Значи да они који имају најмању пензију, којима је пензија такониска да не могу да живе, њима се по овом амандману ништа не даје, а они који имају више, њима се даје иош више.

Gospodo moja, ja mislim da sa socijalnog gledišta kulturnih naroda nikako nije u saglasnosti stežnjavati baš one koji su najslabiji i nemoćni, tako da ne mogu u svojim starim danima uživati u miru on

na što imaju pravo po zakonu. To je jedna teška nepravda. To je jedna teška stvar koja ne leži samo u našem zakonu, nego i u načinu naše državne administracije. Ja mogu da vam kažem da po ovim administrativnim odredbama imam dva primera, i to nekoga narednika Ormoša, koji je dobio penziju unazad po zakonu koji sam naveo i narednik Capan koji je 1923 godine penzionisan i on koji je držao moje konje, ima po zakonu 10 dinara penzije više nego ja. Gospodo, možete prosuditi, da li je to dobro uređeno pitanje penzija.

Prelazim na pitanje invalida. Vi znate da je za vreme rata mnogo naših ljudi poginulo, mnogi su ranjeni ili su ostali sakati. Svaki je govorio da će to narod pozlatiti i kad dođe mirno vreme, da će oni koji su dali svoju krv, dobiti od naroda priznanje i obezbediti njihove dane. Vi znate iz iskustva, kako to izgleda u praksi, jer 15 godina je prošlo a mnoge stvari nisu rešene, a ja ću da navedem samo dva primera koji po zakonu ne mogu dobiti penziju. To su oni slepci koji su za vreme rata kroz bolesti, zbog prehlade i drugih bolesti izgubili očni vid. Otišli su na bojište zdravi, a vratile se kući slepi. Za njih invalida u zakonu ne postoji.

Ima još jedna druga stvar. Jedan momak ode u rat i bude premešten od jedne jedinice u drugu i tek što je došao i još ga nisu ni videli, granata dođe i otine mu nogu. On posle nekoliko meseci dođe kući bez noge. Po Zakonu o invalidima Viši invalidski sud ima sada da prosudi na temelju dva svedoka očevidca da li je on izgubio nogu na bojištu ili nije. Vidite niko ga nije video, niko ga nije poznao, pošto je tek bio došao iz jedne jedinice u drugu, i on ne može da dokaže sad nakon više godina da je na bojištu izgubio nogu zbog one formalnosti da mora imati dva svedoka. Glavno je da je on otišao na bojište sa dve noge a došo kući sa jednom. Ali to nije dostatan dokaz po sadašnjem Zakonu za invalide.

Ovakve stvari, gospodo, ne smeju se dešavati, Zakon se mora promeniti, jer strašno je nepravda da čovek koji nije mogao da ima dva svedoka, da on ne može da dobije od države ni pare. Ja molim Краљевsku vladu da uredi i pitanje penzija i invalida i da ne pravi teškoće i da mnogi invalidi, zbog teških formalnosti nailaze na teške zapreke kod rešavanja svojih stvari. Dok se ovakve stvari ne mogu rešiti, ja ću glasati protiv ovoga budžeta. (Pljeskanje i odobravanje na levici).

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Ima reč narodni poslanik g. Arandel Savić.

Аранђел Савић: Господо народни посланици, пензије и инвалиде, то су два појма који изазивају и код вас и код целог народа супротна осећања и расположења, и ако у суштини означавају једно и исто, означавају један рад на добру народа и корист државе, само с том разликом, што инвалиде означавају тај рад у рату, а пензије означавају рад у миру. У крајњој тачки опет се додирују, јер представљају неспособност за привређивање.

Господо посланици, после Голготе из које је наш народ изашао са пуно части, достојанства и поноса; после оних исполинских борби којима се дивни цео свет, и које ће бити у повесници нашег народа записане златним словима; после оних небројених жртава датих на олтар отаџбине и народа; после остварења онога великог народног идеала, о коме се вековима и вековима сањало, после свих ових тешких и језовитих момената, стра-

шних и радосних, изишло је на тапет питање плаћања дуга захвалности од народа и отаџбине свима онима, који су своје кости расејали широм целог света и сваку грудву ове свете земље натопили својом крвљу, као и према онима, који су за остварење народног идеала дали по који комад свога меса, свога тела, своје снаге и своје моћи, искрснуло је инвалидско питање и оно је решено. Решено је Законом, који је претрпео неке измене, и са којим данас инвалиди нису задовољни. Држава је, господо, плаћала тај дуг, и она га плаћа и данас, али ћу рећи једну истину. Многа пара која је дата за отплату тога дуга, није отишла куда је намењена. Инвалидски закон за добијање инвалиде предвиђа извесне формалности, које нашим простим инвалидима и нашим инвалид-кињама нису биле докучљиве и појмљиве и они су морали за тражење инвалиде да траже посредника, који би им прибавио документа и писао молбе, а чије су посредништво скупо платили.

2) Инвалиде су исплаћивали општински судови, а тамо је било људи који су један добар део њихових инвалида узимали за свој рачун. Далеко би ме одвело, кад би говорио о свима појавама и о свима случајевима који су се десили у инвалидским питањима, у осталом то је већ подвучено од стране предговорника.

Господо народни посланици, инвалиди наши својом прошлошћу са пуним правом заслужују, да се уврсте у ред народних великана, и ти народни великани данас не траже ништа много од нас, него само минимум за егзистенцију, и ми им то морамо дати. И ми и Краљевска влада морамо им то дати. Камо среће кад бисмо могли да им дамо и максимум за њихове егзистенције.

Господо народни посланици, инвалиди од нас траже и апелују и на Краљевску владу и на све народне посланике, да им се да један закон, који ће их извући из оног тешког стања, у које су они запали, закон који ће их ослободити свих омаловажавања и онога стања да на улици пружају руку за милостињу и да траже чак и од оних који их нису достојни.

Господо, да употребим овде ону стару: Народ који не уме да поштује своје великане, није достојан да их има. А ми сви желимо, почевши од Краљевске владе па до обичног грађанина да имамо те наше великане, па желимо да их имамо и у будуће. (Пљескање.). Наши инвалиди су жива повесница, која прича нашој омладини и новој генерацији, како се љуби држава и народ. Та повесница има да створи националну свест код нових генерација, свест о којој ми тако радо и много причамо у овом светлом Дому. Немојмо дозволити, господо, да наша омладина, гледајући наше инвалиде, дбије једно накарадно и погрешно мишљење о нашој нацији и о нашем народном и државном јединству. Ја се придружујем свима онима који имају лепо мишљење о нашим инвалидима и молим Краљевску владу и господина Министра социјалне политике, који није овде, да се закон о инвалидима што пре донесе. Како је господин Министар социјалне политике и народног здравља у дебати о буџету свога ресора категорички изјавио, да би он тај закон колико сутра дао, само да му Министар финансија нађе потребне кредите, то ја молим господина Министра финансија да за ове наше великане и хероје како зна и како уме

нађе потребне кредите, било путем штедне било одузимањем од оних који много имају, само да се створи кредит, да се ти људи збрину и да тиме докажемо да смо их достојни. Оволико о оном појму, који код вас изазива лепо расположење и добре осећаје.

Сада да пређем на други појам — пензије. Оне произилазе из Закона о чиновницима у коме су регулисане. Данашњи Закон о чиновницима претставља скуп свих закона, који су важили од Ослобођења до његовог доношења 31 марта 1931 године. Овај Закон збир је свих случајева, који су се могли десити у нашој администрацији од Ослобођења до данас. И кад он проистиче из свих тих чињеница, онда није ни чудо да у њему има и аномалија. Као пример наводим: једна учитељица као пензионер добија веће принадлежности него кад је у активи била. И док један председник суда, после 40 година службе има пензију од 1600 динара по старом закону, докле његов служитељ има сада пензију од 2000 динара.

Господо, датакао сам се овде Чиновничког закона и стога ми дозволите још неколико речи. Треба знати да је после нашег Уједињења био примљен у нашу администрацију сваки онај који се јавио, био писмен или неписмен, и као што је констатовано у начелној дискусији, сваки је остављао свој посао, где је имао зараде, да се јави да буде чиновник. И приман је, господо, без обзира на вредности, без обзира на квалификације и способности за оно што ради, и што ја овде подвлачим, а то је без обзира на његове моралне квалификације. Уопште моралне квалификације нису се много ни котирале на берзи. Школе су брзометно лиферовале чиновнике. Ја знам једнога младића који је пре рата искључен из другог разреда гимназије због тога што је био неспособан за школовање. После рата он је прибавио једно уверење са потврдом од два грађанина, да је свршио 4 разреда гимназије, па се онда уписао у учитељску школу; и за 16 месеци свршио је учитељску школу и постао учитељ, али су се све општине, где год је био, ратосиљале тога учитеља. Оно, господо, што школа није давала, давао је чиновнику Финансијски закон. Финансијски закон не само да је признавао годину службе, него је признавао и школске сведоцбе које дотични чиновници нису имали. Рад чиновника у администрацији такође није се много котирао на берзи. Боље је пролазио онај чиновник, који није ништа радио, него онај који је радио. За унапређење чиновника нису важиле способности нити оцене. У већини случајева долазило је до тога да чиновник са slabим оценама у каријери престиже онсга са одличним оценама.

Такве појаве ситне или крупне, господо, оне које сам помињао и оне које нисам помињао, неминовно су деморалисале наше чиновнике. Радник је остављао посао, јер му рад није доносио користи. Један исправан чиновник повлачио се и уступао место неисправном. Тако мало по мало појавио се на површини шљам и река наше администрације замутила се, а она треба сада у овом тренутку да буде бистрија него ма који кристал. Овако стање у нашој администрацији имало је неминовно својих раперкусија и није ни мало чудо, господо, што се појавила корупција, што је узела толиких размера, да ми сви од Краљевске владе

па преко скупштинске већине до опозиције тражимо закон за сузбијање корупције. Ако би, господо, тражили кривца за овако стање, на крају крајева дошли би до тога закључка, да није нико крив, а ако будемо пак детаљно тражили кривца, онда би нашли да смо ми сви криви, који смо живи! Јер смо ми сви сејали или припомагали да се на њиву наше администрације баца поред доброг семена и семе од корова, који је сада изникао и који сада треба очистити. Ја нисам зато, да се тај коров чисти превентивним мерама као што је закон о корупцији, за који ја верујем ма како да га донесемо, он неће корупцију очистити. Јер, под корупцијом, имам ја један шири појам. По мом мишљењу тај коров могао би да се рашчисти само једним савременим законом о чиновницима, са којим би се поделила пуна правда и правда, нашем сталезу који чини четврти стуб у нашој држави. Тај закон требао би имати по мом мишљењу један принцип, на пример у државну службу може се примати само оно лице, које за дотичну службу има способности, а првенствено, а што је најглавније, мора имати одличне квалификације и моралне и националне.

Чиновник, који направи грешку, који се понаша како не доликује његовом положају, нека изгуби службу без икаквог права. Унапређење, у чиновничкој служби, нека се врши на тај начин, да одлични чиновници добију периодске повишице после 5 година, врло добри после 6 а добри после 7. Слаби чиновници, који се покажу као нерадници у државној служби, да се отпусте из државне службе.

Потпредседник др. Коста Поповић: Господине посланиче, молим да завршите, протекло је ваше време.

Аранђел Савић (наставља): Ми знамо, да је наш данашњи буџет преоптерећен и ангажован у великој мери за исплату принадлежности државних чиновника и пензионера. Прилике, у којима живимо, непосредно налажу, да се ту почне нешто мало са штедњом. Овај разлог говори у прилог доношења једног новог и савременог закона. У томе закону мора се предвидети, колико може да буде минимална плата чиновника, а тако исто мора се одредити максимална плата, која би била довољна за егзистенцију једног човека. Она не сме бити таква, да се прелива. У међупростору максималне и минималне плате, разврстати све чиновнике, како државне тако и самоуправне по спреми, раду и квалификацијама. У томе међупростору разврстати и све наше пензионере, па им онда, према томе разврставању, доделити пензију. Налазим да би ово било право и да би се са овим много и поштено урадило у погледу уштеда у буџету, до било би се, такође, много и што би са овим било задовољно и чиновништво и цео народ. Гласаћу за буџет. (Пљескање и одобравање).

Потпредседник др. Коста Поповић: Има реч народни посланик г. Витомир Давидовић.

Витомир Давидовић: Господо народни посланици, почев од прекумановске Србије до данас, ми смо имали доста законских одредаба које су регулисавале такозвано инвалидско питање.

Прва законска одредба о инвалидском питању је Закон од 8 јула 1878 године. Он је установљен фондом Кнеза Михаила. Из тога фонда плаћани су инвалиди Краљевине Србије и по тој одредби

инвалиди у Србији имали су по 12 златних динара месечно.

Друга законска одредба је Закон од 10 априла 1914 године, који је, такође, регулисавао и поправљао положај инвалида. По тој законској одредби наши инвалиди, поред других повластица, које су имали, имали су по 30 златних динара месечно. Ето, господо, како су инвалиди третирани и сматрани у предратној Краљевини Србији. Схватајући тако у Србији инвалидско питање, Србија је могла да створи онај национални елан и оно национално пожртвовање, које је наш народ показао у току прошлих ратова.

Господо, кад претворите тај предратни динар у данашњи динар, видећете огромну разлику како је мала Краљевина Србија умела да плаћа и награђује своје инвалиде, а како то ради данашња велика Југославија! Са таквим схватањем Краљевина Србија подизала је онај потребан елан и одушевљење у народу, јер они који су ишли да се жртвују за отаџбину, знали су да држава води рачуна о њима и њиховим породицама, ако за њу буду осакаћени или изгубе животе своје.

После рата прва уредба о регулисању инвалидског питања јесте Уредба од 1920 године, затим Закон од 1921 године, па Закон од 1925 године и најзад данашњи Закон од 4 јула 1929 године. Сви ови послератни закони, а нарочито овај од 1929 године, као да су ишли на то, да што више скуче и смање права инвалида, према ономе што су инвалиди имали у пређашњој Краљевини Србији. Ми данас имамо масу инвалида просјака. А, господо, да ли смеју да просе људи који су пронели славу нашега оружја широм целог света, да ли смеју да просе деца оних који су дали оно што је најдрагоценије на овоме свету, животе за отаџбину?! Ја вас питам, господо, шта бисте ви дали оне критичне јесени 1914 године инвалидима да вас је ко тада питао? Наше прве инвалиде, наше прве рањенике са прве битке за уједињење и стварање Југославије овде у Београду дочекивали су министри и носили их на својим рукама. А како то питање стоји данас каква се њима поклања пажња? Не само да закон није дао пристојну награду инвалидима за издржавање њихово, и њихових породица, него и ово што им је дао, није се реализовао како треба. Ја ћу вам показати једну признаницу (показује) једне инвалидске породице из 1915 године, Јелене уд. Ђуричић из Братачића. Та је признаница визирана у месној контроли, али је враћена јер се казало: не плаћају се инвалиде из 1915 године! Ја молим господина Министра финансија да о томе поведе рачуна и исплати бар те инвалиде из 1915 године. (Одобравање). Има годину и више дана како је инвалидски суд решно инвалиднину овим породицама и те породице још не примају инвалиду и овако скромну од 88 динара месечно. (Показује решења).

Господо, овај инвалидски закон који данас постоји не само што је неблагодаран према инвалидима, него је он и неправичан. По њему су права инвалида везана за извесне рокове. У њему је предвиђен један рок од 3 месеца, по коме су се инвалиди имали пријавити судовима за регулисање инвалиде. Када ми знамо да је у нашем народу маса неписмених инвалида, а нарочито инвалидских породица, онда је јасно да они нису могли тај рок искористити у томе времену. По

свима нашим законима права грађана застаревају за 24 године, а има права таквих која уопште не могу застарити. Па откуда може да застари право које проистиче од инвалидности, право које проистиче од дате крви за отаџбину. Ја ћу вам навести један пример који најбоље илуструје ту неправичност инвалидског закона. Имам пример баш у моме комшилуку, где је један отац отишао са три сина у рат, и после десет дана погинуо је један син, после месец дана отац, а после њега на десет дана и друга два сина.

Како је наш инвалидски закон дао право на инвалиднину? Деца онога другог примају инвалиду, а деца првог не примају, јер кад је први погинуо била је породица, а кад су друга двојица погинула била је задруга, док су сви они изгинули за два месеца дана.

Закон о непосредној порези, који је уведен на основу катастарских лествица, предвиђа за оне који имају од 1000 динара чистог приноса годишње да немају право на инвалиду. Ја ћу вам навести један пример, из једног малог места, где жена има само једну малу кућицу, од које нема никаквога прихода. Али она изда самцу једну малу собицу за 100 динара месечно и сада има 1200 динара годишњег прихода и због тога та жена нема право на инвалиду, док друга која има један динар мање, има инвалиду од 1000 и више динара.

Овај закон о инвалидима нарочито је одузео право ратним инвалидима из Србије. Господо, у Србији личних инвалида има по статистицима подацима 4580 лица, од 17.096 колико их укупно има. Србија према томе има 26% личних инвалида. Тај исти проценат је и код породичних инвалида. Једна битка на фронту више је ратних инвалида избацила из строја, него што их Србија укупно данас има. Ја мислим да је једна велика неправда баш оним људима, који су највеће жртве допринели за ову земљу овим инвалидским законом учињена.

Ваздан привилегија држава је дала другом свету у виду пензија људима, који су преживели, а учествовали у рату. Маса их има који су пензије добили само што су били ратници, а шта имају инвалиди?

Господо, кад се решавало инвалидско питање, оно је по моме скромном мишљењу постављено на сасвим погрешну базу. Није се ни мало водило рачуна, како је и ко заслужио ту инвалиду. Разлика је бити инвалид са разних фронтова. Бали према уложеном личном труду за ослобођење и уједињење ове земље, баш они, који су се највише истакли, они су требали да имају један привилегисан положај у инвалидском закону.

Господо, ортопедски завод, као установа створен је само ради тога да би ти наши ратни великани могли да добију вештачку руку или ногу, а међутим кад погледате у буџет за 1931 годину, видећете да је за ту установу било предвиђено преко 5 милиона динара, док у овоме буџету, који данас имамо, имате само 2 милиона 568 хиљада.

То је све преполовљено и зар онда да ти људи, који немају ноге који могу да се послуже само вештачком ногом, не могу да приме ту вештачку ногу, зар им се она не може да да? Господо, како сам сазнао, тај ортопедски завод стоји пред затварањем. Инвалиди су код нас имали и бањско лечење, које је данас редуцирано на нај-

нижу меру. Па зар треба да буде тако, да тим људима, који су се борили по рововима голи и боси, гладни и жедни, за величину и сјај ове земље — не дамо ни тих 15 дана годишње да се мало одморе и освеже, док је многима и многима створена могућност да то имају баш заслугом ових инвалида. (Чује се: Тако је. Пљескање.). Господо народни посланици, инвалидски закон предвиђа могућност да се инвалиде могу и откупити: Тако сам сазнао у нашем Министарству за социјалну политику има предмета за пет милиона динара који чекају на исплату. Ја бих молио г. Министра финансија да бар из резервних кредита нађе пара да се то исплати, јер ту држава ништа не губи него чак шта више добија.

Господо, још једну ствар хоћу да напоменем. Наше инвалидске судове који су до сада били, треба реорганизовати на једној савршеној бази, пошто они за толико година ни до данас нису успели да реше та инвалидска питања и спорове, а баш је потребно да се та инвалидска питања реше, јер реваншери у Европи већ дижу главу, њихов ратнички поклич достижу и већ до граница наше земље. Ја ту морам замерити нашем г. Министру за социјалну политику, који се на томе положају налази већ толико година, што није успео да ово питање до сада већ реши. Како сам с друге стране обавештен, у Министарству финансија се о овоме питању већ више води рачуна и тамо се већ тражи начин и пут да би се ово инвалидско питање могло повољно решити. Ја уверавам г. Министра финансија да ћемо ми њему кредите, које буде тражио за решење овог инвалидског питања дати, јер су инвалиди наш национални понос, и ми не смемо допустити да буду као до сад што су били, наша национална срамота. Господо, један поштовани друг је рекао, треба нарочито гледати још на једну ствар, а та је на поправку стања пензионера, по старом закону, којима је учињена једна неправда. Ја знам наше ратнике официре, који су у рату потпуно пропали, борећи се за ову земљу и који су пензионисани по старом закону, и знам да они примају много мање него њихови другови официри који су остали здрави и као здрави доцније пензионисани. То је једна велика неправда учињена тим нашим пензионерима ратним официрима. А што се тиче другог дела пензија, наших грађанских пензионера, ту не треба поправљати стање већ треба смањити пензије, јер је једна огромна маса пензионера добила незаслужено велику пензију. Не сме се дозволити да се пензије пењу на милијарду и да лично на земљу пензионера.

Пошто ме г. Претседник опомиње да завршим свој говор, ја ћу га и завршити са једним апелом на Краљевску владу: да питање пензионера што пре подвргне ревизији, а ја сам убеђен да ће се ово питање, решити. Једном мора, а што пре тим боље.

Сад ћу прећи на једну генералну замерку г. Кешчељевића, који је правећи алузију не само на Краљевску владу него и на владину већину казао, да ми толерирамо корупцију по пензионерским и инвалидским питањима. Господо, ја то одбијам, јер је то потпуно депласирано, пошто је баш ова влада и њена већина доказала да се она бори против корупционаша. Господо, ово инвалидско питање, као шт сам рекао, наишло је на разумевање

код наших одговорних фактора и баш зато што сам добио обећање да ће се о њему повести рачуна, ја ћу гласати за овај буџет. (Пљескање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч г. Александар Јовановић.

Александар Јовановић: Господо народни посланици, сматрам као неопходно потребно да кажем неку реч о буџету инвалидских потпора и да мало замерим г. Министру социјалне политике што је, и поред све добронамерне воље да социјално старање, мало посветио пажње да се што пре донесе нов инвалидски закон који је неопходно потребан.

Господин Министар социјалне политике у буџетској партији 56 редовних инвалида, додатака и откупнине, унео је суму од 103 милиона 490 хиљада и 835 динара, није резервисао ни динара за оне сиромашне инвалиде који су инвалидским законом од 1929 године остављени на милост и немилост. Ово тврдим за то, што је нов закон о порезу погодио сиротињу односно сиромашне инвалиде, јер привремене су класе тако повећали основни порез, да су поједини због неколико динара остали без инвалидске потпоре. Но када су катастарске секције завршиле свој рад, узалуд је пореза смањена, кад је овим бедницима дато извршно решење да су одбијени од потпоре. Г. Министар знајући то, применио је нови инвалидски закон који верујем да ће многе сиромаше помоћи, али је та помоћ на хартији, кад нису за то резервисани кредити.

Господо, има личних инвалида без ногу и руку, који због основне порезе која их је погодила што су као лични инвалиди отварали неке бакалнице, продавнице и кафане, па када су са тим радњама крахирали, онда су остали на милост и немилост прошњи. Ова пропаст њихова није чудо, кад су светском кризом упропашћени милионери, онда није чудо ни за ове беднике који су били способни само борити се са пушком а не изводити трговину.

Господо народни посланици, има личних инвалида, који су своја имања упропастили као болесни, а то није чудо, јер у моме срезу има личних инвалида који и данас носе куглу од шрапнела у глави. С тога они увек постају нервозни и пропаст им је неизбежна. Па зар такви борци који су са браћом бранили отаџбину са пушком у руци уместо да се награде, они се сада лишвају тога ситног права свога које за њих представља крајњу нужду за екзистенцију.

Господо посланици, поједини људи остали су без инвалидске потпоре за то, што им је у времену онеспособљења био жив отац, а законом се пореза њихова не дели. Ја имам у мом селу личног инвалида који је без ноге, а који је у времену онеспособљења имао 4 брата и он пети, отац жив шести. Њихова пореза, целокупна непосредна пореза била је у времену онеспособљења већа од 20 динара, односно основна пореза већа од 120 динара. И он остаје без инвалиде. То је неправедно.

Та задруга поделила се законитим путем још 1921 године, подељена је била на шест равних делова. Он, сиромаш, скат без ноге, не прима инвалидску потпору само зато што му је у времену онеспособљења био жив отац.

Ја вас, господо, питам, да ли је овај борац, када је пошао у рат требао да убије свога оца, па да своју мизерну будућност обезбеди? Има случајева,

где су родитељи примали инвалидску потпору као сиротни за погинулог сина у рату. Но, кад им је стигао други син на пунолетство, њима је инвалидска потпора обустављена, јер имају дуоог сина храниоца. И то је неправедно.

У грђанском закону лепо је написано, да су синови дужни родитеље издржавати. Јесте, господо посланици, они су дужни издржавати, али није ништа речено, ако не могу, или ако неће, од чега ће они живети? Зар овим бедницима држава да не притесне у помоћ, кад помаже много веће и богатије функционере?

Ја молим г. Министра социјалне политике, да што пре изнесе пред Скупштину инвалидски закон. а сада му је дужност да овим буџетом обезбеди кредит за поменути сиротињу, ако не може на други начин, онда вирманисањем буџета.

На завршетку изјављујем, да овај сиротињски и беднички буџет морам да гласам, јер помаже само сиротињу. (Одобравање и плескање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч народни посланик г. Коста Алексић.

Коста Алексић: Господо народни посланици, инвалидско питање то је најболније питање у нашој земљи. А да је најболније, признаћете и сами јер ево већ 15 година како се решава, а још ни до данас није решено, јер закон није донет као што треба. 1929 године Влада г. генерала Петра Живковића донела је закон да се изврши ревизија инвалидског закона али нажалост, господо, то још ни до данас није урађено. И зато, ми сви данас говоримо о томе. Инвалиди данас иду и просе по улицама. То је једн грех с наше стране према њима. Ми који смо данас живи треба да благодаримо онима који су дали свој живот и оставили своје кости на бојноме пољу. Исто тако и оне генерације које после нас дођу, и оне дугују овим људима те се за то о овим људима мора повести озбиљно рачуна. (Плескање). Ми, господо, који данас живимо у овој нашој великој Југославији и проводимо се, ми не би могли данас живети и овако уживати у овој нашој великој Југославији да није било ових људи. (Одобравање и звици: Тако је!). С тога је, наша дужност да натерамо Краљевску владу да једанпут, макар и после 15 година, донесе овај инвалидски закон, те да се једанпут ово инвалидско питање реши онако како треба и како је право.

Свакога дана, господо, мени се обраћају писмено и усмено инвалиди и траже заосталу инвалиду. Ја сам ишао небројено пута, не сада него код свију министара социјалне политике, ишао сам чак и у Сарајево код директора финансијске дирекције и шта сам добио? Свуда сам добио одговор: нема кредита.

Па реците ми, да ли је то заслуга наших бораца, оних наших јунака који су положили своје животе и оставили своје кости и нас ослободили и зар се на овај начин ми одужујемо њиховим сенама? Зато бих вас молио да ми натерамо нашу Краљевску владу да нађе кредита и да исплати оно што се дугује нашим инвалидима. Г. Министар социјалне политике дао је 130 хиљада динара на интервенцију једног посланика за његов срез, да он скупља своје бираче и да купује гласове, а није могао дати новац да се исплате инвалиди. Зато је, господо, наша джност да ми то тражимо.

Господо посланици, и остали предговорници су говорили, а ја понављам, да инвалидски судови

споро раде. Годинама има решења која су још нерешен. По њима је попала прашина, не можете тамо ни да приђете. Мој случај: у инвалидском суду претседник суда је судија али није никад био војник и њега срце не боли и о томе рачуна не води. Ја сам говорио г. Министру социјалне политике пре неколико дана, а он каже: не знам — па ништа. Ја признајем да има и неправилности у инвалидима. Има маса породица које примају инвалиду, а које су богате и не би требале да примају, а по несрећи има породица које су посве сиромашне и не примају. Зато би требало да једанпут дође и до тога закона, да се то једанпут сврши, да се види ко има права па нека прима, а ко нема нека се одбије. Те би на тај начин могла да се повећа инвалида правим инвалидима.

Ја се надам, пошто се пред нама налази, како сам чуо, једн предлог за решавање инвалидског закона, да ће Краљевска влада повести рачуна и да ће пожурити да тај закон донесемо и да то једанпут свршимо, и да се одужимо сенима наших палих хероја. Господо, у Министарству социјалне политике има маса молби у којима су инвалидске породице тражиле справе и алате, али се по њима ништа није решавало. Ја сам баш у месецу децембру из мога среза предао 300 молби инвалидских породица за тренутну помоћ за Христове празнике и надао сам се да ће се, као што је увек било, дати помоћ, али нико ни пет пара до данас није примио. Ја сам у начелној дебати говорио да треба извршити ревизију пензионера и данас поново подвлачим да има велика маса чиновника младих, спремних и способних, који су пензионери. Зашто се ти чиновници не би вратили у службу? Тиме би се смањило пензиони фонд, а добио би се кадар чиновника.

Господо, ја сам приметно да извесан број пензионера има који су противни данашњем стању. Ја би молио Краљевску владу, да то испита и за кога се утврди, да је заиста противник данашњег стања, да му се пензија одузме. Изјвљујем да ћу гласати за буџет. (Плескање и одобравање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч народни посланик г. Игњат Стефановић.

Игњат Стефановић: Господо, што се тиче буџета пензија о којима ћу да говорим, он је прегурао већ једну милијарду динара, те се стога тим питањем мора Влада позабавити у току ове наступајуће буџетске године. Буџетом који је сада на снази је предвиђено 819 милиона динара за пензије, а 96 милиона динара за инвалиде, што скупа чини 915 милиона динара, а овим пројектом, о коме говоримо, претурила се једна милијарда и 100 милиона динара, што је несумњиво велика цифра, те се са тим питањем морамо озбиљније позабавити. Буџет на пензије износи више од 10% од целокупног државног буџета. Што се тиче величине те цифре у буџету о пензијама и инвалидима, ми не стојимо горе од суседних земаља. Тако буџет пензија и дугова у Француској износи 52% целокупног државног буџета. Али ми се не можемо угледати на Француску, јер нисмо ни по броју становништва исти ни по богатству саме земље. Има пуно разлога, због којих је данашњи буџет инвалида и пензија овако огроман. Један од најглавнији разлога је, промена чиновника од 1918 године па до 6 јануара 1929 године, кад су политичке владе мењале чиновништво и доводили своје пријатеље, тако, да је огроман број људи у то

време који нису имали ни 30 година отишао у пензију, а тако исто разлог је овог повећања и тај што смо по уговору о миру примили велики број пензионера и инвалида са територије Аустро-Угарске, која је нама припала као и због тога што је после рата отишао у пензију приличан број младих људи који су услед ратних штрапаца били болесни. Овим питањем морамо се позабавити и то регулисати једним законом по коме ће се једном знати, ко и кад има права на пензију. У овом закону, пензију треба дати само указним лицима, који имају најмање 15 година ефективне службе, а неуканним дати само оним који у старости немају довољно имовине од које би се могли издржавати.

Што се тиче пензија официра, мислим да су они то пуно заслужили и да о томе треба нешто проговорити с овога места. Наши су официри пензионисани по четири закона. Има официра, који су пензионисани по закону од 1904. године, има их који су пензионисани по закону од 1923 године, има који су пензионисани по закону од 1929 године, а има их који су пензионисани по закону од 1931 године. Највећу пензију имају они официри који су пензионисани по закону од 1929 године. Који је пензионисан по закону од 1929 године има два пут већу пензију, него онај који је пензионисан законом од 1923 године.

Ово је била једна аномалија и Краљевска влада увидела је да ту аномалију треба поправити, па је стога и упутила у томе смислу амандман, који ће се озаконити 1 априла ове године, и по коме се пензија официра пензионисаних по Закону од 6 септембра 1929 године има превести, почев од 1 априла 1934 године на пензије по одредбама Закона о устројству војске и морнарице од 30 септембра 1931 године те ће се на тај начин добити двоје: отклониће се неправде, која је постојала и друго, добиће се уштеда од 1.600.000 дин. А официрима, који су пензионисани по Закону о устројству војске и морнарице од 9 августа 1923 године, повећава се пензија почев од 1 априла 1934 године и то: армијским ђенералима са 800 динара, дивизијским ђенералима са 700 динара, бригадним ђенералима са 600 динара, пуковницима 500 динара и потпуковницима 400 динара месечно.

Господо, о мајорима и нижим официрима није било ни речи, па сам ја зато што су ти људи тежину рата изнели на својим леђима, молио у Финансијском одбору да се овај предлог који се односи на повећање пензија вишим официрима врати, те да се и мајорима и нижим официрима изврши повећање пензија. Краљевска влада је претресала овај мој предлог и остала код свога предлога са ових разлога: што су официри, који су били пензионисани пре 1923 године, доведени на пензијске припадљности по закону од 1923 године, а мајори и капетани I класе нису добили повећање пензија зато, што њихове пензије са додацима на скупшћу износе нешто мало мање од пензијских припадљности по закону од године 1931. Потпоручницима, поручницима и капетанима II класе нису повећане пензије зато, што њихове пензије заједно са додацима на скупшћу износе нешто више од пензија официра пензионисаних по закону од год. 1931. Према томе ово је питање регулисано и скинуто са дневног реда. Само је остао један број официра који је пензионисан по закону од год. 1904., а то су они наши офи-

цири из ратова 1876 и 1885 и који нису преведени на пензијске припадљности по закону од год. 1923. Таквих официра, пензионера има 37. Ја не знам, зашто су они са овим пензијама остали, кад су сви други преведени на пензије из год. 1923.

Оваквим решењем Краљевске владе у главном се може бити задовољан, јер је на тај начин унеколико отклоњена неправда. Чуди ме само, зашто влада није то превођење извршила раније, јер би се тиме добиле уштеде од близу 7.000.000 динара. Али ипак ја сам задовољан оваквим решењем владе у погледу регулисања пензија наших официра и гласаћу за овај буџет. (Пљескање и одобравање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Господо завршен је претрес буџета II раздела, — Пензије и инвалидске потпоре. Прелазимо на гласање. Молим господина секретара да изволи читати партију по партију овога раздела.

Секретар Милан Мравље чита партију 46.

Потпретседник др. Коста Поповић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 46? (Прима — Не прима). Господа која су против, изволеће устати. (Устаје Алојз Павлич). Објављујем да је Народна скупштина примила већином гласова прочитану партију 46. Изволите чути даље.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем, о свакој појединој партији, у смислу члана 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини, усвојила цео буџет расхода II раздела — Пензије и инвалидске потпоре од партије 47 до партије 56 закључно према извештају Финансијског одбора.

Потпретседник др. Коста Поповић: Сад прелазимо на претрес у појединостима III раздела: Државни дугови. Пошто нема ниједног од пријављених говорника, то прелазимо одмах на гласање. Гласање ће се вршити по партијама, седењем и устајањем. Изволите чути поједине партије.

Секретар Милан Мравље: чита партију 46.

Потпретседник др. Коста Поповић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 57? (Прима — Не прима). Господа која примају прочитану партију, изволеће седети, а господа која су против, изволеће устати. (Устаје Алојз Павлич). Објављујем да је Народна скупштина већином гласова усвојила партију 57 раздела III — Државни дугови. Изволите чути даље.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу члана 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини, усвојила цео буџет расхода III раздела — Државни дугови од партије 58 до закључно партије 61 према извештају Финансијског одбора. —

Потпретседник др. Коста Поповић: Прелазимо на раздео XVII — Буџетски резервни кредити. Реч има народни посланик г. Алојз Павлич.

Алојз Павлич: Висока Скупштина, сведоци смо били код наше буџетске дебате не само једног инжењерског дуела, који је био забележен нажалост и у иностранству, већ смо били сведоци да се је током читаве дебате водила оштра борба око тумачења југословенске идеологије.

Господо посланици, ко је пажљиво слушао говоре 500 говорника у овом високом дому могао је приметити, да се ту боре два света, да се боре две савести, две генерације, две душе, да се бори дух против материје, да се бори поштење против ко-

рупице, да се бори реални национализам против шовинизма, да се води борба за светски назор, за идеалистички кришћански, против материјалистичког, да се води борба Божја против демонског утицаја.

Господо посланици, видели смо, да г. г. посланици једно говоре, друго мисле, а треће раде. (Протести посланика из већине. — Гласови: То није истина, то је језуистки!) То је борба између тмине и дана.

Сведоци смо господо посланици да су г. г. на питања противника ћутали и нису одговорили, ко је тражио да се за управника Т. П. Д. постави његов брат? Ко је тражио од др. Керника у Љубљани хонорар од 50.000 динара за једну интервенцију? Није одговорено, ко је поспешно рану срмт др. Крека. Нико није имао куражи да одговори да ли је истина, да су пунктације биле фалсификат? Сва су господа ћутала. (*Расто Пустослемшек*: Неће теби да одговорим!). Зато је победио Бог, зато је победила правда, победила је истина, победила је љубав. Противници су побеђени и ћуте. На нама је да се та победа реализује за наш Ускрс и видећемо, ко је победио а онда ћете чути и ви, господо, који упадате у реч.

Вечерас се врши велика прослава нашег највећег југословенског песника Његоша који је опевао у Горском Вијенцу:

Свет је овај тиран — тиранину,
 Како ли — души благородној.
 Он је састав паклене неслоче,
 у њ ратује душа са тијелом...
 у њ ратује море с бреговима...
 у њ ратује зима и топлина...
 у њ ратује ветри с ветровима...
 у њ ратује живина с живином...
 у њ ратује народ с народом...
 у њ ратује човек са човеком...
 у њ ратује дневи са ноћима...
 у њ ратује дуси са небесима.

Рат је свуда, а где је рат ту је и победа, победила је наша Југославија она ту међу нама живи и расте, и зато Министар финансија и сви поштени Словенци, храбри Хрвати и хероји Срби треба да поставе у Београду Његушу владики, певцу Горског Вијенца споменик како то заслужује тај велики песник. Зато молим, г. Министра финансија и Краљевску владу, да даде свој одол. (*Расто Пустослемшек*: Не брине се за то! Влада ће дати!).

Читава наша јавност подупиरे храбре Црногорце, да се постави један велики споменик Његушу, овде у Београду.

Господо народни посланици, у резервним кредитима буџета налази се партија 914, 915 и 916 у износу од 25.000.000 динара. Мени се чини, да ће бити ови кредити премалени, како су били премалени прошле године.

Ако проучавамо извештаје појединих народних банака те њихову статистику, видимо да свуда на свету влада хаос у привреди. Данас је тешко постављати прогнозе. Нигде нема линије, све флукутира, све је на слому. Немачки филозоф Шпенглер, у својој књизи »Унтерганг дес абендландес«, написао је ово: Криви су они који проповедају материјализам и атензам, криви су слому европском чланови илегалних организација.

Лондонска привредна конференција — амерички експерименти, нас о томе довољно поуча-

вају. У нашој држави у прошлој години није било особитих пертурбација. Број упосленог радништва је штационаран. Наша спољна трговина је у последњим месецима активна. Тешка је наша аграрна криза, тешко је и питање беспослице, тешка је криза наших банака те наших финансија.

Ми сви треба да потпомогнемо Краљевску владу и Министра финансија, да те тешке проблеме повољно решимо.

Тражим од господина Министра финансија, да Народна банка не води рачуна само о Београду, те даје кредите само београђанима, већ треба да штити индустрију, те новчане заводе у Загребу и у Љубљани.

До године 1930 било је од 2 милијарде 69 милиона пласираних у Београду 845 милиона, што значи 1/4 пласираних кредита само за Београд, који броји највише 250.000 становника. А Загреб и Љубљана, Сарајево, Сплит, Скопље, Нови Сад, Цетиње, требају кредите, а те треба поделити у смислу правичности. Ми смо Југословени, припадници југословенске идеологије. Зато треба да се за све наше центре подједнако дели. Ја могу истину да кажем, да треба сузбијати утицај ационалних елемената у Народној банци. Онај, који није Југословен по души и крви, нема места у Народној банци. Ко нема југословенско име, нема места у Народној банци. Ја тражим да пзије напоље. Још једну напомену имам да учиним. Тражим од честитог господина Министра финансија и нека ми Народна скупштина и читава јавност то не узму за зло, тражим да се у Министарству финансија нешто промени. Тамо је један кип, штит и на томе кипу налази се још увек српски грб. То није на месту. Министарство финансија није само Министарство Срба, него је то Министарство Југославије и треба да је на њему знак и Срба, Хрвата и Словенаца.

Потпретседник др. Коста Поповић: Молим вас да завршите, ваше је време протекло.

Алојзиј Павлич (наставља): Тражим такође од господина Министра финансија, да се закон о Хипотекарној банци промени утолико, да могу регулативне штедионице одржати и наложити новац сиротињски те самоупавни.

У Хипотекарној банци имадемо ми штедљиви Словенци скоро једну милијарду динара сиротињских новаца, а тај наш новац пласира се и кредитира у Београду, док наши новчани заводи не добијају кредита или добијају кредит, само ако се хонорирају интервенције. Ако би у Словенији био положен у нашим штедионицама тај новац, нестало би новчане кризе, нестало би сељачке кризе и радничке кризе. Зато апелујем на г. Министра финансија, да заједно са Министарством трговине и индустрије, прими ту сугестију, тај проблем проучи, и све потребно уради.

То сам имао да кажем код резервних кредита.

Потпретседник Карло Ковачевић: Пошто је листа говорника исцрпљена, прелазимо на гласање о буџетским резервним кредитима. Гласаће се седењем и устајањем по партијама.

Молим г. секретара да изволи читати партију по партију.

Секретар Милан Мравље чита партију 914.

Потпретседник Карло Ковачевић: Прима ли Народна скупштина прочитају партију 914? (Прима — Не прима). Господа која примају, нека изволе седети, а која су потив, нека изволе устати. (Ве-

фина седи). Објављујем да је партија 914 примљена већином гласова. Изволите чути даље.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем, у смислу члана 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини, усвојила XVII раздео — Буџетски резервни кредити од партије 914 до партије 916 према извештају Финансијског одбора.

Потпредседник Карло Ковачевић: Овим је у својен цео раздео буџетских резервних кредита.

Сада прелазимо на претрес предлога буџета државних прихода. Има реч г. Бранко Аврамовић. (Гласови: Није ту). Пошто г. Аврамовић није ту, има реч г. Јакша Томић.

Јакша Томић: Господо народни посланици, пред нама је предлог буџета државних прихода, из којих се покривају државни расходи.

Приходи се састоје: Из непосредних пореза, посебних пореза и посредних пореза, монопола и државних предузећа. Непосредни и посредни порези предвиђају се приходи 2.280.000.000. Посредни порези предвиђају се укупно 2.555.000.000 динара и то: од трошарина 860.000.000 у које спадају шећер, кафа, пиво, вино, ракија итд. Таксени разни приходи 1.045.000.000. Царине и режије 650.000.000, монопол чисти приход 1.550.000.000 динара.

Непосредни порези правилни су, и терете носе порески обвезници пропорционално према имовном стању и према приходима. Посредни порези су најнеправилнији и најнеморалнији. Најнеправилнији су јер их подједнао плаћа сиромаси и богат, и онај који гладује и онај који благује; и онај који одваја од уста својих и своје деце хлеб, месо и друго и продаје да би набавио и платио оно што му треба, а опорезано је и монополисано и плаћа исто онолико, као и онај који је трезоре и сламњаче напунио сребром и златом. Купујући шибицу, гас, со, шећер, кафу и друге животне потребе, равномерно плаћају ове дације и сиромаси и богат. Ови посредни порези најтеже погађају сеоски живаљ и варошки привредни свет. Сељак је највећи потрошач соли, гаса, шибице и т. д. и он је најтеже у овим тежким привредним приликама погођен овим неправилним теретима.

Пре рата сељаку је требало да прода 2 до 3 јагњета па да купи 50 килограма соли и 20 литара гаса, а данас треба да прода 10 јагањаца, и опет не би могао оволико купити соли и гаса; пре рата за једно јаје добио је шибицу, и то шибицу која је била пет пута већа од данашње, а данас да купи одговарајућу количину шибица треба му 12 до 15 јаја.

Господо народни посланици, питам вас, да ли може ову неразумну државних терета и намета, да поднесе привредни свет села и вароши? Ја мислим, господо, да не може.

У предрачуна прихода, предвиђа се трошарина на ракију и вино откуда господо ово? Ми смо из овога високога дома пре 2 године законом укинули сваку трошарину на вино и ракију, ко је сада уводи? Ко је тај нови законодавац, код парламента и законодавног тела? Ја мислим, господо, да ми не смемо демантовати себе, и не смемо дозволити увођење ни државне ни бановинске трошарине на вино и ракију.

Рекох, господо, да су последњи порези неморални, неморални јер омогућавају стварање неморалних људи, што вам је најочитији доказ шта се је ових дана одиграло у престоници, где су похва-

тани као шверцери најбогатији и најимућнији људи који ништа за ову земљу нису дали, као Адања и други, и њихово богаство сумњивог је порекла.

Ако се уведе трошарина на вино и ракију, господо, у ма коме виду, даће се могућности да се шверцери и неисправни трговци опет на послу нађу, да се богате на рачун честитог и поштеног света.

Господо народни посланици, Министар финансија успео је да све опорезе што се опорезовати може у овој земљи, увео је терете и дације неиздржљиве по привредни свет, али је заборавио најактивнијег пореског обвезника, опорезовати, а који је највећи непријатељ данашњег друштвеног поретка и државог и народног јединства. То су, господо, они, који су новац затворили у касе и трезоре, сламњаче и буџаке, то су они, који не верују ни држави ни њеним новчаним установама, већ сакривањем новца, који није ничија својина, већ државно средство за размену добара, онеспособљавају привредни живот у земљи.

Новац, господо, треба да је у промету и зато постоје државне новчане установе Хипотекарна банка, Поштанска штедионица, Народна банка и државом гарантована Аграрна и Занатска банка.

Порезимо, господо, имаоце државног средства за размену добара, па ће они заборавити да крију новац већ ће га одмах ставити у промет давањем на штедњу новчаним установама.

Заменимо посредне порезе пропорционалним пореским системом, па ћемо онда завести праведне и плативе државне терете. Мени, господо, изгледа да последњих неколико година водимо систематску политику уништавања трговаца и малих новчаних завода, јер постепено и лагано највећи терети државних пореза преносе се на привредни варошки свет, који под неиздржљивим теретима дација, држави, бановини и општини плаћајући скупе и прескупе камате изумире и вапије за помоћ.

У кредитном погледу ми смо поделили земљу на повлашћене и неповлашћене. Повлашћенима је омогућено постепено опорављање и освеживање а не-повлашћенима, у које спадају мале банке, трговци и занатлије, губе се и умиру.

Ако икоме у једној правој земљи треба реда и мира, то треба занатлији, трговцима и трговини и баш због тога што за њих треба мира и реда и поретка, они су увек најмирнији и најлојалније грађани.

Специјално код нас у Југославији, а нарочито код нас у предратној Србији трговци су се својим патриотизмом увек издвајали од осталих богатих људи, тиме, што су своју уштеђевину завештавали држави, универзитету, хуманим и културним друштвима на просветне и хумане цели.

Па се десило нешто, што се није могло ни замислити, да тај мирни трговачки и занатлијски свет баш у самој престоници, а под депресијом највећег очајања, у знак протеста и револта затвори своје радње у моменту, када се у овоме дому доносиле измене, једног до сада у пракси доста добро показаног закона, са новим одредбама израженим у чл. 7 који прети да изменом принципа опорезивања уништи тако потребан трговачки сталеж.

Неупућени људи злонамерно су ово протумачили. Поред тога што сам рекао, шта боли и шта дави привредни свет између још неколико ствари које у мало што нису довеле до затварања свих

занатлиских и трговачких радњи у целој земљи. ово је изостало благодарећи заузимању и великим напорима неколико истакнутих патриота који стоје на челу трговачких организација.

Ово узбуђење настало је, што се принципом порезивања по спољним знацима погодио баш само трговац који има отворену радњу са великом режијом и оптерећењем које данашњица доноси, док други богати људи, без режије, са новцем затвореним у сефовима, повученим из саобраћаја, као што рекох, или уложени у велика акционарска друштва, нису овим принципом погођени, јер се њима не врши опорезивање по спољним знацима, већ по билансима акционарских друштава, за која се добро зна какве и колике порезе плаћају.

Страна предузећа која прикривају своју зараду, као „Бата“ са 200 филијала, „Тивар“ и остали који имају масу продавница, и готово ништа држави не плаћају, а доведоше наше занатлије да изумиру са породицама од глади.

Набављачке и потрошачке задруге, које раде као и трговци са свима, у којима се дешавају разне афере, крађе и проневере, као она у Загребу, чиновничка у Београду, жељезничка у Београду, која је издата једном Јеврејину, а ужива све привилегије па и повластицу у превозу робе.

Као што се из ових примера види чл. 7 Закона о изменама закона о порезу руши основна начела једнакости закона за све грађане, јер се према трговцима примењује један принцип и то врло опасан, док се према другима не примењује.

Господо посланици, земљорадницима који су у немогућности да плаћају своје дугове, олакшано је плаћање и исто одложено, и они не плаћају ни главницу ни интерес својим повериоцима и банкама, док пореске власти од истих траже да интерес који нису наплатили, укњиже као приход и да се исти опоруже порезом. Одакле ће и како повериоци, који су претежно са земљорадником радили, платити порезу и на оно што имају, а како ће на оно што нису наплатили, нити ће можда икада наплатити?

Господо посланици, под оваквим теретима државних дација и намета и привредне стагнације, трговци, мале банке и занатлије осуђени су на очигледну пропаст, ако се и њима не притекну у помоћ.

Само један пример, како пропада занатлија: 4 ортака опанчара у једној вароши унутрашњости за прву недељу месеца марта пазарили су 820 динара, а расход са режијом, порезом и лични износи им 1400 динара. Пре су имали 18 момака, сада три и то једног држе севапа ради, јер има четири деце, а недељом заради 77 динара.

Па требали господо овоме коментара? Варош је у очајном стању и ја апелујем на Краљевску владу и молим да нађе пута и начина, да се олакша и омогући живот трговачко-занатлијском свету.

Знајте, господо, да 10% живи од прихода, а 90% једе и троши готовину, или се задужује или додаје шта му је најпотребније.

Докле ћемо овако, господо, и чему ово води? Ја мислим да добру не води. (Одобравање и плескање.)

Потпретседник Карло Ковачевић: Има реч г. Младен Лисавца. (Чује се: Није овде). Претрес по овој подели завршен је. Прелазимо господо

на гласање о предлогу буџета државних прихода. Гласаће се по партијама. Изволите чути г. секретара.

Секретар Милан Мрављи: чита партију 1.

Потпретседник Карло Ковачевић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 1? (Прима — Не прима) Ко је противан, нека изволи устати. (Већина седи). Пошто већина седи, објављујем да је прочитана партија 1 примљена већином гласова. Изволите чути даље.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седањем и устајањем, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини, усвојила цео буџет државних прихода од партије 2 до партије 22 закључно према предлогу Финансијског одбора. — Сада прелазимо на претрес Финансијског закона. Реч има народни посланик г. Душан Антонијевић.

Душан Антонијевић: Господо наодни посланици, ја жалим што имам тако мало времена на располагању, да бих могао да се дотакнем свих оних важних питања која данас интересују наш народ у вези тешким проблема који притискују не само наш народ него истовремено притискују и народе других држава. Кад тако ствар стоји, ја сам принуђен да свој говор скратим и да се у најкраћим линијама осврнем на она питања која, по моме мишљењу, за овако релативно кратко време могу да дотакнем.

Кад се тиче финансијског закона који имамо пред нама, пред овим највишим народним форумом, ја сматрам за потребно да изјавим и да нагласим да се овим Финансијским законом могло да реши много што-шта, што се пропустило да реши у току овога времена, не само у току ове године него и у току ранијих година. Има много и много питања која чекају на своје правилно и правично решење, и то и поред свеколног нашег законодавства у нашој уједињеној земљи — а наше је законодавство врло велико и релативно доста компликовано, јер је ново и јер се тежи да се добије једно исто законодавство за целу земљу, да се унифицира, а то значи да кидимо са оним старим законом, те да имамо један унифициран законски режим. Има, господо народни посланици, врло крупних и осетљивих питања, која у овом моменту не би могли да решимо ни којим другим путем и начином већ само овим путем, — путем Финансијског закона. Ја, морам да наведем један конкретан случај, где се указала апсолутна потреба не само да прими Финансијски одбор и не само да прими Краљевска влада него и Народна скупштина да прими један амандман којим се исправља једна страховито груба грешка и страховито груба повреда самога Закона. У моме срезу, који имам част да претстављам, у срезу Крушевском, Вардарска бановина, вршено је ограничење шума, а, господо, ви знате колико је важно питање ограничавања шума који се посао обавља кроз читаве деценије, — доле у Јужној Србији посао око ограничавања шума почео је од 1918—1919 године па се још ни до данас није потпуно завршио.

Господо, у моме срезу ограничен је, и то дефинитивно ограничен, извесан комплекс шуме, који се зове „Драгишац“. Министарство шума извршило је ово ограничење за рачун државе и поред тога што се противу тога изјаснио суд за ограничавање шума као најкомпетентији орган тога Ми-

нистарства. Сем тога, противу тога ограничавања изјаснили су се, у најкатегоричнијој форми, и две информативне комисије, и то једна у 1921. а друга у 1927 год.

Овај комплекс шуме налази се између 10 села, потпуно опкољен њима, и, по мишљењу тих шумских комисија, он ни по својој конфигурацији, ни по својој просторној величини не би никако могао доћи у обзир за ограничавање. Али, тај је комплекс ипак ограничен насупрот мишљењима тих најкомпетентнијих органа Министарства шума, и то без икакве потребе за државу, а на највећу штету онога народа. То ограничење створило је огромно незадовољство код читавог оног насеља од 10 села, а и код саме варошице Крушева.

Да би имали потребну слику о томе комплексу, ја ћу вам истаћи само то, да се ова шума налази у средини тих 10 села и ове варошице, да је испреплетена и испресецаана ливадама и њивама, а по мало и пашњацима. Али све то није помогло, па и све интервенције, молбе и жалбе нису могле помоћи да се у томе Министарству увиди једна страховито велика грешка, која погађа читав онај народ. И господо, кад постоји таква ситуација у пословању овога Министарства са државним шумама, ја се питам, да ли и остало пословање у томе ресору иде како треба? Ја могу рећи, по ономе што знам, по извесним конкретним случајевима, да пословање у томе Министарству не само није добро и нормално него да иде на апсолутну штету и народа и државне касе.

Господо, ја бих могао да учиним врло оштре замјерке целокупном раду овога Министарства и, кад би до мене стајало, ја бих мирне душе тај ресор Министарства шуме укинуо и све његово пословање пренео на друге ресоре. Ово утолико пре и више, што постоје и многе приватне и сеоске шуме, које долазе под управну власт бановинску. Кад се ово доведе у везу са ресором Министарства шума, тај ресор постаје потпуно депласиран. И као посланик и као човек из народа који интимно познаје све народне потребе, а нарочито ове његове потребе које су тако тесно и тако органски везане за шуму, ја ћу урадити свим силама на томе, да се то Министарство или из основа реорганизиције, да се цео његов посао из основа реконструише у најбоље схваћеном интересу државе и народа, или да се тај ресор потпуно укине. То захтевају најбоље схваћени интереси државе и народа. Мене би далеко одвело, кад би овде износио све оне конкретне случајеве који показују погрешан и штетан рад у овоме Министарству.

И не само што се на томе месту чине грешке, него су се чиниле грешке и на другим местима, не само у моме срезу, него и у другим срезовима, и без икакве потребе спроводила се једна дуга и тешка администрација која представља тешку мору за овај народ. И ја не бих одговорио савесном схватању своје дужности, кад не бих истакао овако тешке грешке у раду и у пословању овога Министарства и кад не бих указао на још теже последице које проистичу из таквог рада Министарства шума и рудника. У томе Министарству постоје људи који савршено немају осећања за оно што је законско, за оно што је право и правично. И све донде док такви људи седе у том Министарству и док такозвана шумска политика буде спроводена од тих и таквих људи, све дотле, не може-

мо да очекујемо ништа друго од тог Министарства. Ја жалим што г. Министар шума и рудника није овде присутан да му учиним извесне сугестије: да ако дефинитивно прихвати овај ресор, потпуно све измени, и да се пође по сасвим новом путу.

Господо народни посланици, пошто нисам имао прилике да говорим у генералној буџетској и специјалној дебати о другим ресорима, ја ћу бити слободан, да се осврнем мало и на политику Министарства финансија, с обзиром на данашње изузетно тешко стање. Господо, ништа није лакше него критиковати Министарство финансија и нашу финансијску политику, из простог разлога што је данас целокупан државни организам, целокупно државно функционисање, целокупан државни живот сконцентрисан у томе ресору Министарства финансија. И онај који је на положају Министра финансија потребно је да има велику храброст, па да остане и да ради на томе месту, те да до краја спроведе ту тешку и неблагодарну финансијску политику. Јер ако се ми повратимо само неколико година унатраг ми ћемо видети, како се финансирало у нашој земљи, како смо урђивали наше финансије и доћићемо до закључака, да смо ми још 1928 године имали врло тешку финансијску ситуацију, управо онда кад је Министар финансија г. Богдан Марковић био на једном великом путу по Европи, тражећи један велики зајам од читавих 10—12 милијарди динара, док данашњи наш Министар финансија, г. др. Милорад Ђорђевић, спроводи ту најтежу политику, која је напослетку, ако смем рећи, синтеза целокупне наше привредне и економске политике, без икаквог зајма од онога дана када је дошао на све до данас. И ми морамо овде сасвим отворено и лојално да признамо, не да правимо комплименте г. Министру, већ да му признамо једну крупну заслугу, управо не заслугу него једну велику жртву. Господин Министар финансија, нека ми се дозволи да кажем, сасвим се заложно у овој великој и тешкој ствари, и ја мислим да се ни један наш ранији Министар на томе месту није заложно у толикој мери. Управо он се је сав заложно у овај крупни државни и народни посао, уносећи у њега максимум антелектуалног и физичког напора.

И он се сав троши и дан и ноћ радећи на санирању наших финансија борећи се са неизмерно тешким препрекама. Ја сматрам за своју дужност, и као човек из народа и као народни посланик, а нарочито због тешких реперкусија које има спровођење финансијске политике у народу, сматрам за дужност да то овде истакнем, и да признам господину Министру финансија заслугу, што смо ми ипак, и поред најтежих финансијских прилика, у релативно доброј финансијској ситуацији. Они који су тражили и говорили о инфлацији, који су категорички захтевали инфлацију, нису били на добром путу.

Ја сам слушао од самог народа како мисли о питању инфлације. Инфлација је у самој основи неморална ствар, и ако би се дошло до такве ситуације, да би морали да уведемо инфлацију, ја мислим да би требали да будемо последња земља која би приступила њеном увођењу. Инфлација би имала у нашој земљи тешку политичку реперкусију, јер ми нисмо ни Енглеска, ни Америка, већ једна нова држава, у којој се још увек решавају извесна крупна политичка питања, и свака нездрава

валутна ситуација имао би тешку реперкусију у земљи. Ја хоћу да истакнем тај одлучан став господина Министра финансија у погледу стабилизације наше националне валуте и хоћу да истакнем изванредно добар утисак због такве политике код свих честитих и родољубивих људи и да нагласим како је диван осећај наших људи који одазе у суседне државе, у којима је у већој мери наступила инфлација, и који увиђају колико су цењени у тим суседним земљама због саме вредности наше валуте.

Потпретседник Карло Ковачевић: Господине посланиче, завршите, иначе ћу бити принуђен да вам одузем реч, јер је ваше време протекло.

Душан Антонијевић (наставља): Што се мене лично тиче, ја никад не бих пристао да се раздужим на бази инфлације, иако сам дужан, а мислим да ни један поштен човек у овој земљи не треба да се раздужује на тој бази. Што се тиче сељачких дугова морамо да поставимо један здрав критеријум за потпуно правилно и правично решење тога питања, које решење никако не сме да руши здраве основе на којима постоји морал нашега народа.

На крају свога говора сматрам за своју дужност да истакнем очајно тешке прилике у којима живи моје место, у коме сам ја имао част да будем изабран за народног посланика, место које је на највишој надморској висини у нашој земљи. То је Крушево које се налази на 1350 метара надморске висине, које је прошло кроз читав вртлог политичке борбе и кроз највеће патње за време турског режима. У томе месту, изувек начелства бреског пореске управе и две основне школе нема других институција. Тај крушевски срез производи око 200 хиљада килограма дувана, али Монополска управа нашла је за сходно да укине ту стовариште дувана, које је запослењем 200—300 радника као извор за egzистенцију највећем делу становништва овог романтичног места. Ја мислим, ако се државне паре треба да распростру, оне треба да се распростру на сва места и на све покрајине. Ја мислим да би томе месту које се налази у смртном грцају требало помоћи оним, чиме му се може помоћи и што може да продуцира, а то је дуван, а да се то учини, потребно је повратити стовариште дувана које му је неправично укинута док тих стоваришта има у местима која продуцирају једва 30 до 40 хиљада килограма дувана.

Сем тога, господе, Крушево је првокласно климатско место са најбољим сунцем и ваздухом, и ја сам због тога у своје време замолио господина Министра војног, да у томе месту подигне војни санаториум — за војнике и офицере. Господин Министар војни упутно је једну комисију, али ипак све је остало без резултата. Данас са овога места чиним поново апел на господина Министра војске, а нарочито на господина социјалне политике с молбом, да се у Крушеву првокласном климатском месту изгради један велики санаториум за целу територију окружног Уреда за осигурање радника, јер нема бољег места у коме би се могло то учинити.

Потпретседник Карло Ковачевић: Молим да завршите, иначе бићу принуђен да вам одузем реч.

Душан Антонијевић (наставља): Ја сам готов и изјављујем да ћу гласати за овај буџет. (Одобравање и пљескање).

Потпретседник Карло Ковачевић: Има реч г. Алојзиј Павлич.

Алојзиј Павлич: Немшки филозоф Richard Thoma razpravlja v »Arhivu za socijalno znanost« o parlamentarizmu in demokratizmu ljudskih množic. V tej razpravi je konstatiral, da se je parlamentarizem že preživel in ideja diskusije in javne kritike ne zaščita da bi sprečila korupcijo, demagoštvo in avokracijo pojedinih strankarskih voditeljev. Po vsem svetu opazujemo, da se je, kakor rečeno, parlamentarizem preživel in da takšen, kakoršen je danes, ni več sposoben za življenje. Opazujemo na vseh, da se institucije spreminjajo, da ljudje umirajo, medtem ko samo ideje ostanejo. Zato je tem idejam treba dati nove oblike. V Italiji in Nemčiji so že uvedli nov način državne uprave: fašizem in nacionalni socijalizem. Tudi v Franciji se parlamentarizem majo in ruši. Staviskijeva afera, v katero so bili zapleteni radikalni socijalisti in framazoni, je pozročila zlom vlade, in zanimivo je, da je Staviski uspel, da petom članov framazonских organizacij plasira svoje kapitale tudi pri nas in da oškoduje tudi našo državo.

Претседник др. Коста Кумануди: Nemojte iznašati neproverene glasove!

Алојзиј Павлич (nadaljuje): Velika Francija je takoj rešila vprašanje svojega parlamentarizma tako da je prišlo do vlade sporazuma Doumergove in tako se je sprečilo, da bi prišlo do revolucije in da francoski narod ni krvavel in da niso umirali tisoči francoskih državljanov na barikadah.

Претседник др. Коста Кумануди: Držite se temelj!

Алојзиј Павлич (nadaljuje): A kako je pri nas... Tudi pri nas parlamentarizem umira, tudi pri nas ni na potrebni višini. Tudi govori naših tovarišev niso bili dokumentirani s statističnimi podatki, tudi oni niso iznesli novih idej in novih pobud, ki bi bile podprle vlado ter ji dale novih iniciativ in impulzov pri izvrševanju njenih velikih nalog. Gospod predsednik, me je ravnokar opominjal, češ, da to kar jaz govorim ne spada v finančni zakon. Jaz pa pravim nasprotno, da ravno to spada v finančni zakon, ker je to uvod k § 48 finančnega zakona. Zato je potrebno, da govorimo kot akademiki, da govorimo znanstveno, da govorimo odkrito, da grajamo vse ker je graje vredno in da hvalimo vse ker je hvale vredno, pa najsi bo to ta ali oni minister, ta ali oni poslanec.

Gospodje poslanci! Vi sami veste, da se je o Božiču na Češkem zgodila velika nesreča, katera je zakrivila smrt 136 rudarjev v rudniku. Kdo je odgovoren za to nesrečo? Krivi so slabi inženjerji, ki niso uporabili potrebnih ventilatorjev, kateri so predpisani po zakonu, da bi se odstranili eksplozivni plini. Po krivdi teh inženjerjev je 136 rudarjev našlo smrt v plamenih eksplozije. Žene so jokale, ker so postale vdove, jokali so tudi otroci, ker so izgubili očete in reditelje.

Gospodje narodni poslanci, to kar se je zgodilo pod zemljo na Češkem, to se lahko zgodi tudi v Trbovljah. Toda hvala Bogu v Trbovljah imamo dobre inženjerje, zato se tam to tudi ne bo zgodilo. Mi ne smemo na drugi strani, zapirati oči in skrivati glavo v pesek kakor noj, da ne bi videli kako je orračje okrog nas polno eksplozivnih snovi. Res je, mi to dobro vemo in ob vsaki priliki vidimo, da so Srbi, Hrvati in Slovenci enodušno za državo, da jo ljubijo, da so navdušeni za njo. Ali vlada ne ve da vlada velika nezadovoljnost, in ona bi morala vedeti,

kako misli naš kmet, seljak, naš delavec in drugi mali ljudje. Naša vlada tudi ne ve, kako misli Beograd v predmestjih, kaj pravijo mali trgovci in obrtniki, in kako kritizirajo delo merodajnih činiteljev, in sicer stokrat boljše nego gospod poslanec Miloš Dragović, ki pripada tako zvani vokularni opoziciji. In zato je potrebno, da se eksplozivne snovi in smrtni plini odstranijo s pomočjo ventilatorjev, v diskusijah v parlamentu. Potrebno je, da govorimo resnico, da imamo kontakt z vlado, in tako se bo sprečilo najhujše. Zato zahtevam v imenu Narodnega kluba za Veliko noč, lahko rečem, da zahtevam tudi v imenu Slovencev vlado narodnega sporazuma. Tu moram da konstatiram še eno dejstvo. Pogledajte tu te pole. To je izveštaj finančnega odbora od 22. februarja. Včeraj smo dobili te pole. Meseca decembra smo dobili finančni zakon, to poročilo pa šele včeraj in sedaj se zahteva od nas, da o tem debatiramo. Ker ni časa na razpolago, nas gospod predsednik vedno opominja in priganja, da hitro končamo in povzroča da se čisto zdi, da nelogično govorimo čeprav logično mislimo in logično govorimo. Meni je danes gospod predsednik rekel: gospod Pavlič danes, boste improvizirano govorili, tako, da nimam časa da bi stvar mikroskopsko preštudiral da bi lahko analiziral vse paragrafe in kritiziral pravično in objektivno kot profesor. To je slaba praksa. To poročilo bi se nam moralo predložiti že meseca novembra tako da bi imeli mi dovolj časa na razpolago za detaljno debato. Zato zahtevam od Kraljevske vlade da prihodnje leto predloži proračun pravočasno, da gospodje v finančnem odboru delajo. Jaz konstatiram tu na tem mestu, da je finančno poročilo podpisalo 24 poslancev odbornikov, 7 podpisov manjka. Podpisano je 17 Srbov in 7 katolikov, kje pa so ostali? Zakaj se dajo voliti v finančni odbor ako nočejo delati? Mi pa ki bi radi delali, ki bi radi pomagali, nas pa ne sprejmejo... (Žagor).

Posebno dve stvari mene kot nacionalista, kot Slovenca in kot duhovnika vznemirjajo, to je na strani 64 poročila finančnega odbora, ali kakor pravite vi brača, izveštaja Finansijskog odbora. To je paragraf 48 s katerim dajete ovlaščenje ministerskemu svetu da: u cilju smanjena državnih rashoda i t. d. da postopa kakor hoče. Vi, ki ste legislativno telo, vi ki ste narod, ki imate pravico da dajete zakone, dajete njim, ki so eksekutiva legislativo. O tempora o mores! Kje je parlamentarizem, kam smo zašli?! (Žagor). Kje sto srbski demokrati, srbski junaki, kje hrvaški in slovenski demokratje. Vi dajete vladi, da bo lahko kakor za časa, ko je bil dr. Kolić minister prosvete imela možnost da reducira najboljšje. So ministri pošteni, katere jaz spoštujem, ali so tudi ministri, kateri nimaio vesti, ki ne vprašajo, ali je uradnik profesor dober, ali je direktor dober, nego samo, ali je član Jugoslovenske nacionalne stranke in če ni. Ako ni ga reducirajo, čeprav je dober pedagog, dobrovoljec, kakor je bil direktor Zupan v Celju reduciran in na prosvetni šef g. Lončar v Ljubljani. Ni vlada kriva, jaz vem kdo je kriv. Kriv je dr. Kramer. (Glasovi: Živeo Kramer!). Zato jaz zahtevam in apeliram na Vas iz vladine večine, apeliram na vašo vest, da ne glasujete za ta paragraf, ako pa ga izglasujete, potem ste to vi krivi, jaz vas bom tožil, jaz vas bom obsodil, jaz bom proti vam nastopil. (Žagor.). Ne samo to. Gospodje, ako se vprašanja redukcije žen ne reši pravilno brez ozira na strankino pripadnost in na sorodnost, bo to v nebo vpijoč greh. Škoda, da ni

tu gospod minister financ. Tu so namreč samo paragrafi za paragrafom in med njimi paragraf 48, poverljivo rešenje ministerskega sveta od 8. februarja pa gospod Kramer misli da Pavlič ne ve, da je to eksproprijacija biskupskega posestva. (Glasovi: Živeo Kramer!). Protestiral sem, ko se je vzelo Njegovi Svetosti Patriarhu, Madžari niso vzeli patriarhu, Nemci mu niso vzeli niti Huni niti Tartari, naš narod pa mu je vzel in sedaj hoče vzeti še našim škofom, zato da bi bila slovenska duhovčina neizobražena, nekulturna in da ne bi mogla voditi slovenskega ljudstva. To je podlo delo. Tu ni kriva vlada nego samo g. dr. Kramer. (Glasovi: Živeo Kramer!) in pa g. Pustoslemšek, zato zahtevam, da gre dr. Kramer iz vladé. Gospodje poslanci, meni je vseeno, komu vi ploskate. Jaz sem govoril, vest mi je čista. Na vašo pravoslavno vest apeliram, da vi za paragraf 48 ne glasujete, ako pa boste glasovali, bo to znak, da ne ljubite katoliške crkve, da niste za vlado narodnega sporazuma. Kramer se smeje. Obtožil sem ga, da je njegega brata hotel postaviti za upravnega svetnika Trboveljske premogopne družbe, obtožil sem ga, da je zahteval za intervencijo posojila 50.000 dinarjev, obtožil sem ga, da je kriv, da je pospešil smrt dr. Kreka, obtožil sem ga, da je falsificiral Koroščevo deklaracijo in na vse to on molči. Ne odgovori, molči, ker je kriv. In zato sem v imenu narodnega kluba, v imenu Slovencev, v imenu vseh poštenih Jugoslovancov tako ostro nastopil, imel sem 16 govorov v vseh ministerstvih, in zato protestiram proti temu zakonu in glasujem v imenu vseh Slovencev, lahko rečem, vseh poštenih Slovencev, Srbov in Hrvatov proti temu zakonu. Živio sloga Srbov, Hrvatov in Slovencev! Naj pride vlada narodnega sporazuma, Kramer pa ven. (Žagor. I protesti kod većine).

Predsednik dr. Kosta Kumanudi: Ima reč g. dr. Svetislav Mihajlović.

Dr. Svetislav Mihajlović: Gospodo narodni poslaniци, ја вам нећу држати тако ватрен говор као мој поштовани посланички друг г. Павлич. Ја ћу се задовољити само са неколиким констатацијама.

Господо, ја сматрам за рђаву парламентарну праксу да се у Финансијски закон у последњем моменту са стране свих министарстава потрпају, као у неки омнибус, свакојакé законске одредбе. Али, кад је већ тако, и кад се слажемо у томе, да у Финансијски закон треба уносити само оно, што има везе са буџетом, па ипак сваке године падамо у исту погрешку, као и ове године, да се у последњем моменту опет уносе пуно разних одредаба, што сам видео и прочитао из накнадних извештаја Финансијског одбора, онда је то једно ново оптерећење државне касе на један нередован начин. Било би без циља, да ја као члан владине већине критикујем то, пошто је то већ примљено у Финансијском одбору. Али зато нека ми буде дозвољено да укажем на један амандман, о коме сам ја говорио у специјалној дебати и који смо поднели нас 25 народних посланика, а који амандман нису примили ни Краљевска влада ни Финансијски одбор. Тај амандман тиче се једног специјалног питања одштите њих наших држављана, којима је у оном делу наше Краљевине, који је припао Румунији приликом разграничења, била одузета земља без икакве оштете. Ја сам објаснио у специјалној дебати да се ту ради о националним елементима, о Југословенима, ако хоћете о Срби-

ма, којима је румунска аграрна реформа одузела сву земљу. Ти наши грађани потрошили су доста пара на те молбе за оштету и нису добили ни 40%, од одузете земље јер су сани румунски држављани чија је земља требала бити експроприсана на брзу руку добили наше поданство и, као што сам у специјалној дебати објаснио, настала је јо и снажна акција са стране Краљевине Румуније тако да смо престали са делењем оне земље румунских поданика коју они имају код нас. Ми смо са великим одушевљењем изгласали конвенције са Румунијом и она је била и потребна, али смо тиме принели на жртву ове наше грађане и југословене, а за добре односе и пријатељство са Краљевином Румунијом. Одмах после тога, дошао је прошле године јуна месеца на ред аграрни закон и ми смо молили да Министар пољопривреде унесе наш амандман који је гласио:

»Код параграфа 36 додаје се нова тачка, која гласи: Овлашћује се Министар пољопривреде да поданицима наше државе, којима је у Краљевини Румунији у сврхе тамошње аграрне реформе одузето земљиште, накнади претрпљену штету додељивањем сличног земљишта исте површине, с обзиром на тачку 4 § 80 Закона о ликвидацији аграрне реформе на великим поседима од 26 јуна 1931 године, и то без икакве наплате односно плаћања оштете.»

Желели смо онда да то наши грађани добију без икакве оштете држави, док сада овај амандман гласи да треба платити исто онолико, колико плаћају и аграрни интересенти. Г. Министар пољопривреде на седници од 14 јуна прошле године — тада је био Министар г. др. Томашић — изјавио је да тај амандман не може да прими, јер не зна финансијски ефекат, али ће га унети у Финансијски закон за 1934/35 годину.

Мало је чудно да један министар овде у Скупштини каже да не зна финансијски ефекат кад му је објашњено о чему се ради и да се ради о земљорадницима, изузев свега неколико капуташа, и да је ради свега реч у свему око 2.000 катастарских јутара земље.

Сада рачији г. Министар пољопривреде није више министар и није народни посланик, него је Претседник Сената. Али је умољен садањи г. Министар пољопривреде односно његов заменик, јер за овај ресор немамо Министра, да се унесе један амандман сличан Г. заменику г. Министра пољопривреде то је и поднео г. Министру финансија. И ако сам добро извештен г. Министар финансија изјавио је да не може то да прими из каквих разлога не знам, него да то спада у аграрни закон. Ту г. Министар финансија има право да то спада у аграрни закон. Али ја питам г. Министра финансија и Краљевску владу: докле ће се ово питање одлагати? Кад треба да се унесе у Финансијски закон, каже се то спада у аграрни закон! А кад се хоће да унесе у аграрни закон, казало се, то ће се унети у Финансијски закон! Као што рекох, овај нови Финансијски закон има толико одредаба које оптерећују државну касу, а ја ћу да вам прочитам овај амандман, који су потписали 25 посланика, па ћете видети да државну касу ничим не оптерећује. Тај амандман, који ја молим Народној скупштини, да прими гласи овако:

Овлашћује се Министар пољопривреде да поданицима наше државе, физичким лицима, привен-

ствено земљорадницима, којима је у Румунији у сврху тамошње аграрне реформе одузета земља, а нису обештећени на основу чл. 150 Финансијског закона за 1926/27 годину, надокнади претрпљену штету додељивањем државног земљишта, па ма и водоплавног или шумског, подесног за културу, исте површине, колико им је у Румунији одузето, с тим да додељено им земљиште наплати по одредбама Закона о ликвидацији аграрне реформе на великим поседима са изменама и допунама од 24 јуна 1933 године.

У ту сврху Министарство пољопривреде ће експроприсати потребне површине горе наведеног земљишта, и дати их у власност нашим држављанима».

Дакле види се да амандман не терети државну касу ни с једном паром. Овде је реч о нашим људима, који су Југословени (Срби), те нису хтели да приме румунско поданство, нису хтели да оставе своју отаџбину, па су страдали услед рђаво закључене конвенције. Право је дакле да им се да отштета. Ја молим г. Претседника Скупштине да ми код § 33 Финансијског закона сутра да реч да предложим овај амандман. Молим господина Министра финансија, пошто други ресорни Министар пољопривреде није овде, да изјави како и кад мисли ово питање регулисати, да ли уопште мисли Краљевска влада да ове људе задовољи у њиховом праведном тражењу. То сам, господе, имао да кажем. (Одобравање).

Претседник др. Коста Кумануди: Господине посланиче, ваш амандман не може бити предложен Народној скупштини док не прође кроз Финансијски одбор. (Др. Светислав Михајловић: У Финансијском одбору је баш сада пропао).

Онда ће доћи на решавање, пошто се прво реши, како је предложен од стране Финансијског одбора (Др. Светислав Михајловић: Тамо је одбијен!). По Пословнику се прво решава по предлозима Финансијског одбора! (Др. Светислав Михајловић: Ја рекох ово и спасох своју душу!).

Има реч г. Хасан Торомановић.

Хасан Торомановић: Господе народни посланици, овом приликом, када је пред вама предлог Финансијског Закона и извештај Финансијског одбора за 1934/35 годину, узимам реч да говорим о оним овлашћењима, која су у предлогу Финансијског закона, односно извештају Финансијског одбора, дата Министарском савету у § 48 тач. 5, у којем стоји: „У сврху припреме систематизације места у државној служби, Министарски савет ће испитати број особља и општег пословања појединих државних надлежности и по потреби доносити одлуке о укидању или спајању надлежности, која се покажу сувишна.“

Поводом тих овлашћења један од г. г. говорника у специјалној дебати Министарства правде дотакло се шеријатских сулова и молио је г. Министра правде, да има у виду, да су шеријатски сулови, по наш државни буџет један велики баласт, да немају посла и да врло мало вале.

Заборавао је сигурно г. говорник да је баш он прошле године, у специјалној дебати Министарства правде говорио да шеријатским суловима треба дати да воде бригу о пупиларним стварима Муслимана, зашто нису били дотле надлежни. Критиковао је што је редуциран буџет Министарства правде, пошто оно није од оних пасивних Мини-

старстава, јер преко својих судова побире таксе и приносне пристојбе што доноси огромне доходке у државну касу. Према том његовом прошлогодишњем образлагању, стоји овогодишњи његов говор у специјалној дебати Министарства правде у потпуној опреци. Господо, ја сам се прошле године сложио са г. говорником, да је неопходно потребно проширити делокруг шеријатских судова, да им се даде да воде бригу о масама и слично, па и данас на томе стојим и тражим, да се шеријатским судовима прошири надлежност. Да се види, да шеријатски судови имају и те како посла, а не да раде врло мало и да немају посла, како је то рекао г. говорник, изнећу само један пример рада једног шеријатског суда, који узгред буди речено, има само једног шеријатског судију и једног приправника. Они су за годину дана рада и то у години 1933 свршили разних комада, предмета и то: оставина 1.415, венчања 443, развенчања 125, парница 62, оверовљења 937, старих комада 53, вакуфских комада 1.347, и разног 1010. Сваки овај предмет тражи да се по њему поведе поступак и да се разради, да се донесе одлука, пресуда и слично, да се обавесте странке и заинтересована надлештва.

Господо, пропала Аустроугарска године 1878, када је окупирала Босну и Херцеговину, затекла је установу шеријатских судова, и као туђинска власт оставила их је и са нарочитом наредбом, године 1883, уредила их је и прописала њихову надлежност.

Када је дошло жељно очекивано ослобођење и уједињење све југословенске браће и када је донесен и дат Видовдански устав нашем народу и тим Уставом, а у члану 109 шеријатски судови су зајамчени као што су зајамчени чланом 100 Уставом Краљевине Југославије. Сасвим је разумљиво да су у оба ова Устава признати шеријатски судови, јер је вера ислам Уставом Краљевине Југославије призната и равноправна са осталим признатим вероисповестима, па је и право да има своје институције и да се поштују њихове верске традиције у овој нашој држави.

Господо народни посланици, у интересу ове политике коју проводимо нарочито међу муслиманским делом нашега народа, незгодно је и неумесно да се покрећу у овоме Дому ма каква питања о шеријатским судовима и другим исламско-верским установама и верским традицијама и да се говори о неком укидању или спајању.

Господо, шестојануарски режим донео је закон о уређењу шеријатских судова и о шеријатским судовима, донео је закон о исламској верској заједници и Устав исламске верске заједнице Краљевине Југославије и с тим законима прописана је надлежност шеријатских судова и шеријатских судија. Ако неко од шеријатских судова не раде или немају посла, предвиђено је у § 10 закона о шеријатским судовима шта с њима треба радити, коме су потчињени шеријатске судије у послу, а то нема никакве везе са самом установом шеријатских судова.

Господо, пре шестог јануара 1929 године на тим верским питањима успевала је бившим партијским вођама Муслимана да зидају своје партијске снаге, јер су тврдили да њих држава хотимично неће да реши. Тиме су завођене муслиманске масе да не сарађују са својом иноверном браћом на јавним политичким и народним пословима. Када је

шестојануарски режим решио све оно главно и донео оне законе које сам напред цитирао и који се тичу искључиво Муслимана и муслиманских традиција, онда је Муслиманима јасна била политика пређашњих партијских вођа. Они су увидели да је то само било политичко-партијско и лично питање а да нема са вером ништа заједничког.

Зато, господо, када је дошао 8 новембар 1931 године сви су се Муслимани одазвали на изборима, премда су наговарани и упућивани на апстиненцију. Тиме што су се Муслимани одазвали изборима као никад догле, доказали су да примају и одобравају шестојануарску политику, да су за југословенско народно и државно јединство. Господо, данас је престало и треба да престане све оно што нас је делило, раздвајало и разједињавало. Сарађујемо заједнички, сложено у свим нашим јавним политичким, државним и народним пословима, и ништа више не треба да нас дели, да не можемо заједнички сарађивати и радити за добро народа и државе у духу народног и државног јединства.

Поводом свега овог што сам укратко рекао, уверен сам да Краљевска влада и Министар правде не само, да неће укинути шеријатске судове, или их спајати са другим надлештвима, него ће настојати да се оснује исламски теолошко-правни факултет, кога је и сами закон о исламској верској заједници предвидео, и да ће Краљевска влада успоставити шеријатске судове и онде, где се год укаже потреба у нашој држави, јер шеријатски судови не могу бити терет по наш буџет, тим више када и они убирају разне таксе на сва своја решења и поднеске.

Имајући пуно поверење у Краљевску владу на челу са г. Николом Узуновићем, верујем да ће водити рачуна као што је и до сада водила за 1 милион и 700 хиљада Муслимана у нашој држави у свима њиховим стварима, изјављујем да ћу гласати за Финансијски закон. (Одобравање и пљескање).

Претседник др. Коста Кумануди: Финансијски одбор поднео је Народној скупштини свој накнадни извештај о допунама у Финансијском закону за 1934/35. годину са одвојеним мишљењем др. Светислава Поповића.

Овај извештај поделиће се и ставиће се на дневни ред и решаваће се о њему заједно са осталим ранијим извештајем о предлогу Финансијског закона, а то ће бити на сутрашњој седници.

Са вашим пристанком овај састанак ћемо завршити.

Као дневни ред за наредну седницу предлагем: 1) Продужење претреса у појединостима предлога буџета државних расхода и прихода са предлогом финансијског закона за буџетску 1934 — 35. годину;

2) избор Одбора за проучавање законског предлога о разрешењу фиденкомиса;

3) избор Одбора за проучавање законског предлога по судском ванпарничном поступку предлога уводног закона по судском ванпарничном поступку.

Прима ли Народна скупштина овај дневни ред? (Прима).

Вечерашњу седницу закључујем, а наредну седницу заказујем за 8 часова пре подне.

Седница је закључена у 1 сат по подне.